

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Sexuální zneužívání, jeho zobrazení v LPDM a potenciální využití ve školní praxi

Sexual abuse, its depiction in literature for child and young adults and its potential to use it in school

Bc. Lucie Šafránková

Katedra české literatury

Vedoucí diplomové práce: Štěpánka Klumparová

Studijní program: Navazující magisterské studium RJ/ČJ

2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Sexuální zneužívání, jeho zobrazení v LPDM a potenciální využití ve školní praxi* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....

Lucie Šafránková

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala Mgr. Štěpánce Klumparové, Ph.D. za její vstřícnost, ochotu a čas, který věnovala vedení této diplomové práce. Rovněž děkuji za podnětné komentáře, rady a inspirativní nápady, které mi v průběhu psaní poskytovala. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Jiřině Kordulové a Mgr. Filipu Kombercovi za ochotu při realizaci lekcí ve svých hodinách. V neposlední řadě chci poděkovat za podporu, důvěru a neustálé dodávání sebevědomí a energie svému příteli Zdeňkovi Svobodovi, mamce, bratrovi a tátovi Jirkovi a rovněž svým prarodičům.

ABSTRAKT

Cílem magisterské diplomové práce *Sexuální zneužívání, jeho zobrazení v LPDM a potenciální využití ve školní praxi* je seznámit čtenáře s obecnými informacemi o sexuálním zneužívání dětí, vyvodit obecné principy využívané v umělecké literatuře týkající se tohoto tématu a pokusit se nabídnout konkrétní možnosti práce s těmito texty na hodinách literatury. Práce by měla poukázat na závažnost a důležitost této problematiky, apelovat na včasnou prevenci a seznámení dětí/žáků s problematikou a poskytnout konkrétní materiály a nápady, jak s tímto tématem pracovat. V teoretické části práce se obecně pojednává o tabuizaci, jejích podobách, historických posunech a podobě v současnosti, dále se zde řeší problematika sexuálního zneužívání z hlediska odborné literatury, které nám pak v praktické části pomůže s pochopením a posouzením beletristické literatury. Praktická část se zabývá analýzou beletristických knih, konkrétně knihy Ann Dee Eliss *Tohle jsem udělal...* a knihy Bryana Talbota *Pohádka o zlobivé kryse* a jejich didaktickým potenciálem na hodinách literární výchovy.

KLÍČOVÁ SLOVA

děti, sexuální zneužívání, tabulace, literatura, didaktická analýza, pachatelé, oběti

ABSTRACT

The aim of this postgraduate dissertation, entitled Sexual abuse, its depiction in literature for child and young adults and its potential to use it in school, is to introduce a reader to general informations about sexual abuse of children, to draw up general principles used in fiction literature and try to offer a concrete opportunity to work with these texts in literature classes. The thesis should point to importance and seriousness of these problems, make an appeal to timely prevention and familiarization of children/students with this problem and provide concrete materials and idea show to work with this topic. The theoretical part of the work deals generally with the taboo, its forms, historical shifts and its present form. Furthermore the issue of sexual abuse in terms of professional literature is discussed, which will help us in the practical work with the understanding and assessment of the fictional literature. The practical part deals with the analysis of particular books of fiction, specifically a book by Ann Dee Ellis *This is what I did...* and a book by Bryan Talbot *The Tale of One Bad Rat* and their didactic potential at literary education classes.

KEYWORDS

child, sexual abuse, taboo, literature, didactic analysis, rapists, victims

Obsah

Úvod.....	7
1. Sexuální zneužívání	9
1.1 Obecné informace.....	9
1.2 Definice sexuálního zneužívání.....	11
1.3 Formy sexuálního zneužívání.....	12
1.4 Typologie pachatelů	14
1.5 Typologie obětí.....	15
1.6 Incest – sexuální zneužívání v rodině.....	18
1.7 Sexuální zneužívání jako součást školního vzdělávacího programu.....	21
2. Bryan Talbot – Pohádka o zlobivé kryse	24
2.1 Analýza knihy.....	24
2.2 Kompozice.....	31
2.2.1 Pohádka v pohádce.....	32
2.3 Postavy.....	35
2.4 Didaktický potenciál textu.....	41
2.4.1 Smysl textu a autorský záměr: o co důležitého v textu jde	41
2.4.2 Čtenář a text	41
2.4.3 Způsob autorova podání	42
2.4.4 Forma a jazykové prostředky ve vztahu k porozumění.....	42
2.4.5 Vybrané úryvky a zdůvodnění výběru	43
3. Ann Dee Ellis – Tohle jsem udělal:	45
3.1 Postavy.....	48
3.2 Didaktický potenciál.....	56
3.2.1 Smysl textu a autorský záměr: o co důležitého v textu jde	56
3.2.2 Čtenář a text	56
3.2.3 Způsob autorova podání	57
3.2.4 Forma a jazykové prostředky ve vztahu k porozumění.....	58
3.2.5 Vybrané úryvky a zdůvodnění výběru	58
4. Navržené lekce.....	60
4.1 Bryan Talbot – Pohádka o zlobivé kryse.....	60
4.2 Ann Dee Ellis – Tohle jsem udělal:.....	70
5. Realizace lekce <i>Tohle jsem udělal:</i> na základní škole	74

6. Realizace lekce <i>Pohádka o zlobivé kryse</i> na střední a základní škole	79
Závěr.....	86
Seznam použité literatury	90
Další použité zdroje.....	91
Přílohy	92

Úvod

Diplomová práce, kterou právě držíte ve svých rukou a chystáte se do její četby, je zaměřena na problematiku sexuálního zneužívání dětí a zobrazení tohoto choulostivého tématu v umělecké literatuře pro děti a mládež. A proč se zabývat právě tímto smutným a choulostivým tématem? Stejně jako se pouštíme s našimi žáky a dětmi do tématu šikany a sexuality, jež již dostatečně překlenula problém tabuizace, měli bychom se rovněž soustředit na zakomponování problematiky a prevence sexuálního zneužívání dětí do našich životů a škol. Různé výzkumné studie totiž dokazují, že dosavadní prevence není zdaleka dostačující. Podle E. Vaníčkové a kvalifikovaných odhadů se obětí sexuálního zneužití v Evropě stane každé páté dítě, což je alarmující.¹

Tato práce je směřována především na pedagogy působící na základních a středních školách. Měla by jim pomoci tuto problematiku pochopit a zároveň jim navrhnout konkrétní možnosti a materiály, jak s tímto tématem se svými žáky pracovat v hodinách literatury i přes prvotní pocity nejistoty, obavy nebo trapnosti. Cílem této diplomové práce není vychovat z pedagogů psychology, nicméně učitel by měl být schopen na toto téma s žáky hovořit a dokázat jim vysvětlit, co je normální a tolerované chování a naopak. Podle statistik je v devíti z deseti případech sexuálního zneužití původcem osoba dítěti velmi blízká, ve většině případů jde o člena rodiny. Může se tak stát, že takové dítě bude pomoc hledat právě u pedagoga, který mu je blízký a ve škole s ním tráví, ihned po rodičích, velkou část dne. P. Weiss: „*Je nutno zvýšit osvětu a citlivost celé společnosti (zvláště pak rodičů, lékařů a učitelů) k možným signálům výskytu pohlavního zneužívání, ...*“.²

Stěžejním úkolem této práce je seznámit čtenáře se dvěma uměleckými knihami, které reflektují problematiku sexuálního zneužívání dětí, analyzovat je a navrhnout možnosti, jak tyto knihy zapojit do hodin literatury na školách a jak s nimi pracovat. Cílem by mělo být detabuizovat téma sexuálního zneužívání na školách a zabezpečit tak, aby s ním byli žáci dostatečně seznámeni. To vše se bude dít prostřednictvím literárních textů, díky kterým, a především díky jejich postavám blízkých svým věkem žákům, si žáci uvědomí, že se tato problematika může týkat všech. Tomu všemu bude předcházet teoretická analýza dané problematiky, která si klade za cíl poskytnout pedagogům základní informace z oblasti dané problematiky, protože budou nezbytné pro práci s vybranými knihami. Tato část se bude

---

¹ VANÍČKOVÁ, Eva. Předmluva k českému vydání in ROBERT, Jocelyn. *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálním zneužitím*. Praha: Portál, 2013, s. 13-14. ISBN 978-80-262-0340-7.

² WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 16. ISBN 9788071697954.

opírat o odbornou literaturu a zároveň bude reflektovat konkrétní umělecké knihy, jejich téma, motivy, postavy a prostředky.

První kniha reflektující problematiku sexuálního zneužívání, jíž se bude tato práce zabývat, je komiksová kniha britského spisovatele a výtvarníka Bryana Talbota, zakladatele formátu román v obrazech, *Pohádka o zlobivé kryse* (1995). Kniha nám představuje příběh dívky, která byla sexuálně zneužívána vlastním otcem a nepocítovala lásku ze strany své matky. V současnosti se, po útěku z domova, potýká s drsným životem bez jídla a bez domova, se životem na ulici, která pro dívku přináší mnoho nástrah. Před dívkou stojí těžký úkol: vyrovnat se s traumatem, které ji od dětství provází a najít cestu ke spokojenému životu. „*Tato kniha je velmi citlivá a čtivá. Pro svou autenticitu a profesionální přístup autora pomáhá již více než deset let zneužívaným dětem po celém světě. Používá ji řada škol, univerzit a center pro zneužívané děti.*“. Cílovou skupinou pro navrženou přípravu hodiny jsou žáci středních škol, popřípadě osmých či devátých ročníků kol základních. Příprava se, kromě tematiky sexuálního zneužívání zabývá literární postavou, jejím vývojem a charakteristikou, soustředí se na rozvoj čtenářské gramotnosti, ale také se dotýká například symboliky barev nebo podstaty rodiny.

Druhou analyzovanou knihou je dílo původem americké spisovatelky Ann Dee Eliss, *Tohle jsem udělal: (2007)*. Kniha nám dává možnost nahlédnout do života nešťastného a šikanovaného teenagera, který má tajemství šírající jeho mysl, s nímž nikdy nemůže být šťastný. Kromě tematiky sexuálního zneužívání, která je v knize zobrazena s ohledem na dětského čtenáře velice citlivě a decentně, se zde velký prostor věnuje problematice šikany, a to jak ze strany spolužáků, tak ze strany dospělých. Cílovou skupinou navržené lekce jsou žáci druhého stupně základních škol.

1. Sexuální zneužívání

1.1 Obecné informace

Pro naši práci je nejdůležitější si ihned v začátcích vymezit fakta o sexuálním zneužívání dětí (označováno jako CSA – Child Sexual Abuse), protože ač se to může zdát banální a jasné, většina lidí má o sexuálním zneužívání značně zkreslené představy. Tyto představy vznikají především díky působení médií, která nám předkládají na straně jedné jen nejvíce tragické a bizarní případy (viz případ elitního vojáka Štingla, kauza Justice for Zainab, a další), které často končí tělesnými zraněními, ba dokonce smrtí, nebo, na straně druhé, případy, kdy je za sexuální zneužívání považováno políbení dítěte před odchodem do školy (viz kauza v USA, kdy dědeček políbil vnuka před odchodem do školy a byl zbaven práva se s ním vídat) nebo např. kauza Vandy Fabiánové, učitelky, která na výletě dohlížela na hygienu chlapců z první třídy. Média tak spíše ve skutečnosti „napomáhají“ skutečným pedofilům, jejichž aktivity bývají velice často nezjištěny a nerozpoznány.

Podle P. Weisse nebývá sexuální zneužívání pravými pedofily závažnějšího charakteru s ohledem na tělesné zdraví a život dítěte. Tito „praví“ pedofilové, jak je Weiss nazývá, vytváří největší riziko v oblasti psychiky dítěte. Sexuální zneužívání obvykle nespočívá přímo v pohlavním styku s dítětem, ale spíše v nepohlavním kontaktu a má mnoho tváří, počínaje exhibicionismem, přes doteky genitálií³, a to často v kontextu hry nebo škádlení.

Samozřejmě se objevují i mnohem závažnější formy sexuálního zneužívání, mezi které patří manuální a orální kontakt a dráždění orgánů. To, co mnoho lidí neví, je, že skuteční pedofilové nepreferují samotnou soulož, a když už k ní dojde, je zde vždy i podezření na přítomnost jiné deviace – sadistické, agresivní. Pedofilové ke svým záměrům využívají citové potřeby a zranitelnosti dítěte (zejména pedofilové z okruhu blízké rodiny), a proto je pro ně agresivní nebo násilný projev sexuality ve formě soulože nepreferovaný a neobvyklý.

Obraz pravého pedofila nám může asi nejlépe přiblížit publikace, vydaná pod pseudonymem Janek Alexa, „Žil jsem jako pedofil“, jež je pravděpodobně jediným autobiografickým vyznáním a zповědí pedofilního jedince. *Janek Alexa*, student pedagogické fakulty Karlovy univerzity v oboru čeština, novinář, vydavatel dětských časopisů a především skautský vedoucí, v knize nabízí otevřený pohled do svého života i duše. Autor nás provází celým svým životem, otevřeně píše o svém selhání i o konkrétních deliktech. Ty jsou, jak

---

³ *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálním zneužitím*. Praha: Portál, 2013, s. 25. ISBN 978-80-262-0340-7.

on sám v úvodu píše, syrové, ale pravdivé a jejich sepsání sleduje dva hlavní účely. Za prvé se snaží, aby se lidem jako je on, dostalo byt' sebemenšího pochopení a za druhé chce, aby kniha sloužila ostatním lidem trpícím stejnou deviací jako pomocník v životě a při řešení své deviace. Při četbě knihy vyvstane čtenáři v mysli obraz trpícího a usouzeného člověka, kterého přemohla vlastní deviace a láska k dětem „Šeptal jsem mu do ucha jednu z epizod Kiplingovy Knihy džunglí...Drnda začal po chvíli hluboce oddechovat. Přestal jsem vyprávět a zlehka ho hladil po vlasech. V té chvíli jsem ho měl úplně pro sebe, uvědomoval jsem si hluboký citový vztah k němu a k ostatním chlapcům a prožíval jsem chvíli opravdového štěstí. Napadlo mě, zda bych ještě jednou neměl vsunout ruku do jeho trenýrek a dotknout se jeho přirození, ale zavrhl jsem to. Ne, už se to nebude opakovat...Stydím se za to, co jsem provedl...“⁴, obraz člověka, který v žádném případě nezapadá do profilu agresivního či sadistického devianta.

---

⁴ ALEXA, Janek. *Žil jsem jako pedofil*. Praha: Portál, 2002, s. 49. ISBN 80-7178-675-6.

1.2 Definice sexuálního zneužívání

V různých knihách je sexuální zneužívání vymezeno různě, právní vymezení se orientuje zejména na věkovou hranici oběti (ta je v různých kulturách rozdílná) a příbuzenský vztah mezi obětí a pachatelem (podle §187 o pohlavním zneužívání, trestní zákoník z roku 2009). P. Weiss sexuální zneužívání definuje takto: „*Pojem zneužití může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální či anální soulože, případně styku mezi stehna), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci, či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení, eventuálně i uspokojení pachatele.*“
Kniha E. Vaníčkové nám nabízí hned několik definicí, my zde uvedeme definici Schechtera a Roberge z roku 1976, jednu z prvních definic vůbec: „*Vtažení závislých, vývojově nezralých dětí a dospívajících do sexuálních aktivit, které plně nechápu, ke kterým jsou neschopni dát informovaný souhlas nebo které porušují sociální tabu rodinných rolí.*“⁵. Zdravotní komise Rady Evropy, která zasedala roku 1992, vymezila sexuální zneužívání jako „*Nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kdo se s dítětem dostal do styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.*“⁶

Definice sexuálního zneužívání by tedy mohla být shrnuta jako vtažení nezletilého a nezralého dítěte do aktivit sexuálního charakteru (penetrativního i nepenetrativního), kterým dítě plně nerozumí, a není tak schopno rozpoznat adekvátnost chování a situace. Deviantem může být osoba z okruhu rodiny, blízkých známých, či osoba úplně cizí, nicméně se vždy jedná o osobu, která je buď zralejší a silnější nebo mocnější, která využívá neznalosti, naivnosti, popřípadě strachu své oběti.

---

⁵ Definice sexuálního zneužívání. *Sexuální zneužívání dětí: ochrana dítěte před sexuálním zneužitím*. Praha: Karolinum, 1997, s. 12. ISBN 80-7184-479-9.

⁶ Definice CAN podle zdravotní komise Rady Evropy z r.1992. *My a děti*. 1993, **23**(4), 9.

1.3 Formy sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání má spoustu tváří, jeho charakter může být méně či více závažný, a to jak z hlediska fyzického nebezpečí, tak i z hlediska psychického nebezpečí pro oběť. Stejně jako existují rozdílné formy sexuálního zneužívání, existují také rozdílné typy násilníků a obětí. Každý člověk je individuální jedinec, má svou individuální fyzickou a psychickou schránku (odlišná schopnost vnímat stres, smířit se s negativní zkušeností, atd.), s čímž souvisí rozdílnost reakcí na situace a podněty, jimž je jedinec vystavován.

Odborníci se ve vydělení různých forem sexuálního zneužívání doplňují a doladují, nicméně na základních formách se vždy shodují. Za základní dva typy sexuálního zneužívání, které se pak dále rozvětvují, se považují sexuální zneužívání dotykové (kontaktní) a bezdotykové (nekontaktní). V současné době se s expanzí počítačů a mobilních telefonů mezi děti zvýšilo riziko verbálního zneužívání.

- **Bezdotykové (nekontaktní)**

Jak již z názvu vyplývá, během nekontaktního sexuálního zneužívání nedochází k přímému dotyku (kontaktu) násilníka a oběti. Nelze se však mylně domnívat, že je v této formě tedy zcela vyloučená soulož. Dítě může být pachatelem nuceno k souloži, které se pachatel nebude fyzicky účastnit, ale bude jí přihlížet.

Jedná se tedy o uspokojování pachatele pozorováním, přičemž je on sám pozorovatel, a to např. dětí při svlékání, koupání nebo při styku. Pozorovatelem může být ale i oběť. Sem je řazen exhibicionismus, vystavování dítěte pornografickým nahrávkám nebo fotografiím, popřípadě nucení dítěte k pozorování sexuální aktivity jiných jedinců.

- **Verbální zneužívání**

Tato forma sexuálního zneužívání, jak bylo již výše zmíněno, se objevuje především v souvislosti s komunikačními technologiemi. Obvykle se jedná o obscénní řeči a výrazy či o popisování sexuálních aktivit, které se může dítě prostřednictvím anonymních telefonátů, chatovacích místností na internetu, facebooku nebo jiných sociálních sítích (tuto problematiku ve své knize pro děti a mládež rozpracovala česká autorka Veronika Matysová v knize *Míša v síti*⁷). Jinou formou verbálního zneužívání je nucení dítěte prostřednictvím telefonu nebo počítače k vykonávání různých aktivit se sexuálním kontextem, to je často doprovázeno výhrůzkami různého charakteru.

---

⁷ MATYSOVÁ, Veronika. *Míša v síti*. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-242-4238-5.

Podle výzkumů firmy O₂ dostane v předškolním věku svůj první mobil až 23% českých dětí. Nejčastěji se první mobil objevuje v rozmezí 7-9 let (podle výzkumů SAZKA mobil⁸), a to zejména z obav rodičů o bezpečnost dětí při nástupu na základní školu. Rodiče si ale velice často neuvědomují rizika, která se s koupí mobilního telefonu (popř. počítače) objevují. Z výzkumu O₂ dále vyplynulo: „35 % (rodičů) totiž například vůbec neví, na kterých sociálních sítích má jejich dítě profil a 28 % rodičů netuší, s kým je na nich jejich dítě v kontaktu.“. Tomáš Minka, odborník na internetovou bezpečnost O₂, dále dodává: „Každé šesté dítě nemá problém sdílet po síti své intimní fotografie nebo videa. Výchova k zásadám bezpečného chování v online prostředí je tak dnes jednou z nejdůležitějších informací, kterou dětem jejich rodiče mohou vštěpovat.“⁹

V současné době vzniká mnoho publikací, které mají pomoci rodičům chránit jejich děti před nástrahami internetu (např. M. Kožíšek, V. Písecký: Bezpečně n@ internetu¹⁰). Děje se tak zejména kvůli narůstající popularitě internetu, a tím i sociálních sítí, kde se často stává, že dítě, schované v bezpečí domova za obrazovkou počítače, ztrácí své zábrany a stává se tím snadnější obětí. Mimo tyto, pro rodiče určené publikace, vzniká řada publikací, určených primárně dětem, které je seznamují s bezpečným užíváním internetu, jeho nástrahami a nebezpečím, které se na něm ukrývá (např. kniha Lenky Eckertové: Huste internet¹¹ nebo kniha Zofie Staniszevské: Netiketa – Dobré mravy na internetu¹²).

---

⁸ První mobil nejčastěji v osmi letech, data až v pubertě: Tisková zpráva. *Sazka mobil* [online]. Praha, 2001, 11. 9. 2017 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <https://www.sazkamobil.cz/documents/30144/32461/TZ+SAZKAmobil-prvnitelefony.pdf/f2a5060c-5631-4842-9ba6-0bcb1644525f>

⁹ MAREŠ, Daniel. 23 % dětí dostane svůj první mobil v předškolním věku. O jejich e-bezpečí se ale rodiče nestarají. *Modrý blog O2* [online]. ČR, 22.9.2017 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://blog.o2.cz/2017/09/22/23-deti-dostane-svuj-prvni-mobil-v-predskolnim-veku-o-jejich-e-bezpeci-se-ale-rodice-nestaraji/>

¹⁰ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.

¹¹ ECKERTOVÁ, Lenka. *Huste internet*. Ilustroval Lucie SEIFERTOVÁ. Praha: Petr Prchal, 2014. ISBN 978-80-87003-39-8.

¹² STANISZEWSKA, Zofia. *Netiketa: dobré mravy na internetu*. Ilustroval Artur NOWICKI, přeložil Lenka KUHAR DAŇHELOVÁ. Říčany u Prahy: Junior, 2016. ISBN 978-80-7267-557-9.

- **Dotykové (kontaktní)**

Kontaktní sexuální zneužívání je takové, při kterém dochází ke kontaktu sexuálního charakteru přímo mezi pachatelem a obětí, a má řadu různých projevů. Nejtypičtějším projevem tohoto typu sexuálního zneužívání je osahávání těla a pohlavních genitálií, a to jak dítěte, tak i dítětem. Může se tak dít pod různými záminkami ze strany pachatele, např. masáž dítěte, hygiena, prohlídka těla (zdravotní stav), apod. Zejména kvůli tomu je důležité vymezit hranici toho, co a kdy je ještě adekvátním chováním a co nikoliv. Důležitým faktorem je zde právě pocit sexuálního uspokojení, který pachatel při těchto činnostech pociťuje, na rozdíl od citového pouta, které má k dítěti rodič mazlíčí se se svým dítětem. Vedle osahávání se do dotykového zneužívání řadí masturbace, simulovaná soulož (ta spočívá ve vzájemné tření genitálií pachatele a oběti) a samotné znásilnění (penetrace).

K samotnému znásilnění, jak bylo již uvedeno v začátcích kapitoly 2.1, nedochází tak často, jak bychom si mohli myslet. Vždy je pak odborníky zkoumáno, zda se kromě pedofilie u pachatele nevyskytuje jiná deviace, např. sadismus. Kromě narušení psychiky oběti, je zde i velké nebezpečí fyzického zranění, v krajním případě i ke smrti, kvůli fyziologickým proporcím a stavu dětského těla.

1.4 Typologie pachatelů

I přes pocit genderové nekorektnosti je ihned v začátku této typologie nutno uvést, že z osmdesáti procent bývá pachatelem sexuálního zneužívání muž¹³. Toho se drží i analyzované umělecké knihy. Další fakt, ve kterém mají odborníci a výzkumy jasno, je ten, že nejčastějšími pachateli, z devadesáti procent a více, jsou rodinní příslušníci, a s ohledem k procentuálnímu zastoupení mužů jako pachatelů, jsou na prvních příčkách vlastní či nevlastní otcové. Pachateli často bývají ti, kteří sexuální zneužívání zažili na vlastní kůži, a buď se tímto způsobem smiřují se svým traumatem, nebo jiné chování neznají.

Můžeme tedy poměrně jednoznačně říci, že převládají pachatelé mužského pohlaví, kteří jsou s dítětem příbuzní nebo velmi blízcí. Nicméně v dalších charakteristikách je velká rozrůzněnost. Nelze tedy říci, zda je některá skupina (z hlediska sociálního postavení, profese, inteligence, atd.) více náchylná k takovému typu chování a naopak. Z některých studií však vyplývá, že se pedofilní jedinci častěji objevují v profesích, které jsou dětem blízké (učitel, vedoucí zájmového kroužku, skautu, ...) nebo se stávají pěstouny.¹⁴

---

¹³ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s. 21. ISBN 80-7184-479-9.

¹⁴ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s. 22. ISBN 80-7184-479-9.

Jocelyn Robert ve své knize „Nenech si to líbit!“ rozdělila pachatele právě podle toho, jak jsou si blízcí s obětí. Na základě jejího dělení můžeme vytvořit následující typologii:

- 1.) Pachatel – rodinný příslušník** (z blízké rodiny – matka, otec, prarodič, ze širší rodiny – bratranec, strýc, ...atd.)
- 2.) Pachatel – důvěrně známý člověk** (vedoucí zájmového útvaru, učitel, chůva, atd.)
- 3.) Neznámý pachatel** (obvykle neznámý, který chce dítěti něco ukázat, chce s něčím pomoc, ukázat správnou cestu, atd.)
- 4.) Maskovaný pachatel** (pachatel objevující se na internetu – sociálních sítí, stránkách s dětskou pornografií, za skrytým telefonním číslem, atd.)

Dále by se pachatelé mohli rozdělovat podle sexuální orientace (nicméně existuje názor, že pedofilie je jen dalším druhem sexuální orientace, se kterou se jedinec už rodí), podle motivace, která je k jednání vede (zkušenost z vlastního dětství, špatná vztahová zkušenost s věkově totožným jedincem, potřeba pocitu moci, atd.), podle toho, zda nechají své touhy zvítězit, nebo je ovládnou, či dokonce potlačí, a v neposlední řadě podle toho, jaké prostředky používají k přesvědčení dítěte (výhrůžky, agrese, vybírají si slabé jedince s touhou po pozornosti, s potřebou lásky, atd.). V knize Vaníčkové se dále uvádí dělení na základě toho, zda je pachatelova orientace výlučně pedofilní, nebo zda je schopen navázat normální vztah s dospělou osobou, nebo zda pedofilní a násilné chování vzniklo situačně, následkem nějaké frustrace, konfliktu, alkoholu, atd.

1.5 Typologie obětí

V této kapitole se blíže podíváme na pozici dítěte jako oběti, a to jak z hlediska rysů, které zvyšují riziko, že se dítě obětí stane, tak z hlediska zvládnutí posttraumatických následků. Z většiny výzkumů je patrné, že častěji se oběťmi stávají dívky (přímo úměrně k převyšujícímu počtu mužů – násilníků), a to v poměru 10:1 podle Vaníčkové a v patnáct let starém poměru 9:1 podle Watkinse¹⁵. Tuto skutečnost dokazuje i první v České republice provedený reprezentativní výzkum z roku 1993, ze kterého bylo zjištěno, že do věku patnácti let bylo zneužito 4,6 % mužů a 8,7 % žen (Weiss, 2000, s. 15).

V předchozí kapitole jsme narazili na problematiku bližší charakteristiky pachatelů, která by nám ukázala, kteří jedinci jsou vystaveni většímu riziku výskytu pedofilního chování. Charakteristiky jsou v publikacích ale tak rozrůzněné, že takovou statistiku udělat nelze.

---

¹⁵ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. Vliv pohlaví oběti. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s. 20. ISBN 80-7184-479-9.

V případě typologie oběti se objevují jisté rysy v povaze, chování, výchově, zázemí, atd., které zvyšují pravděpodobnost a riziko sexuálního zneužití.

Tyto rysy by se daly rozdělit na rysy povahové/osobnostní a výchovné/rodinné.

a.) Rysy povahové/osobnostní

Obecně náchylnější k sexuálnímu zneužití jsou děti, které mají nízké sebehodnocení a sebevědomí. V kombinaci s nedostatečným poučením na téma sexuality je tak může náklonnost dospělého povzbudit a utvrdit v jejich výjimečnosti a dodat jim pocit lásky. S tím také souvisí přehnaná potřeba pozornosti některých dětí. Náchylné jsou také nadměru důvěřivé děti, pro které je jednání rodičů a blízkých známých dokonalým vzorem a přijímají ho tak bez jakýchkoliv pochyb, a děti, které jsou z nějakého důvodu citově nevyrovnané a deprivované. Někteří odborníci uvádí, že i malé děti jsou schopné koketního a vyzývavého chování, někdy vědomě, někdy nikoliv.¹⁶

b.) Rysy výchovné/rodinné

Rodina a rodinné prostředí jsou základem života každého dítěte, proto je charakter rodiny a výchovy pro jeho rozvoj zásadní. Dítě, které je v rodině nespokojené a nešťastné, snáze podlehne milému a vlídnému dospělému. Jak jsme již výše zmínili, dítě touží po lásce, náklonnosti a vlídnému zacházení. To mu v první řadě musí poskytnout rodina. Důležité je, aby si rodiče na dítě udělali čas, věnovali se mu a poskytli mu zodpovědný a přiměřený dohled.

Další věcí, kterou by rodina měla dítěti poskytnout je včasná prevence a sexuální výchova. Nedostatečnost v této oblasti může zapříčinit, že dítě rizikové chování včas nerozpozná, bude ho považovat za normální, běžné a samozřejmé a nebude schopno se mu bránit. Takovou situaci zažila pěstounka a spisovatelka Cathy Glass s jednou ze svých svěřenkyň, které je věnovaná kniha „Rozbitá“. Jodie, tehdy osmiletá holčička, byla odebrána rodině, která ji pravidelně sexuálně zneužívala pod záminkou lásky „*Rozhodla jsem se, že vyptávání Jodie na dědečka odložím až na další den, ale když jsem ji uložila a ztlumila světlo, najednou se zeptala? „Proč dědeček Adriana a Paulu nezlobil? On je nemá*

---

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. Rizikové děti. DUNOVSKÝ, Jiří a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě* [online]. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 78 [cit. 2018-08-09]. Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/JA10/leto2014/S2042/um/1041561/Tyrane_-zneuzivane-a-zanedbavane-dite---Dunovsky.pdf

rád? “...Jak jen začít, abych rozmotala ten zmatek v její hlavě, v níž projevy normální náklonnosti a zvráceného ukájení splynuly v jedno. „To je jiný druh lásky, Jodie... “.¹⁷

Problematikou toho, kdy by mělo být dítě informováno a zasvěceno do tohoto tématu se zabývá Jocelyne Robert ve své knize *Nenech si to líbit*, kde přátelským způsobem radí, zejména rodičům, jak se chovat a jak toto téma dětem podat. Autorka apeluje na rodiče, aby s informacemi o sexuálním zneužívání nezačínali dříve, než bude dítě vědět, že sexualita má přinášet především radost. Neinformované děti, které se stanou oběťmi, často nevědí, co se stalo a jak mají danou situaci popsat. Na každém rodiči pak je, aby sám určil, kdy s dětmi začne toto téma probírat. Rada J. Robert je: „*Co nejdřív!*“ (Robert, 2013, s. 31).

Náchylnější k sexuálnímu zneužití rovněž bývají děti z rozpadlých rodin, žijící pouze s jedním rodičem či rodiči nevlastními nebo děti postižené, které nejsou schopné se bránit, popřípadě děti mentálně retardované, které situaci plně nechápou a nejsou schopny podat věrohodná svědectví (Weiss, 2000, s. 65).

Každý jedinec má jiné povahové rysy a tím i jiné schopnosti se vyrovnat s negativními zkušenostmi a reagovat na ně. Roli hraje charakter jedince a jeho věk. Oběť sexuálního zneužívání je v první řadě poškozena fyzicky, zejména u závažnějších a agresivnějších případů. Co se však objevuje u jakékoli formy sexuálního zneužití, jsou následky psychické, se kterými každé dítě bojuje jinak a které mohou být doživotní. Na základě toho, jak se oběti vyrovnávají se zneužitím, by se daly vydělit čtyři nejzákladnější typy (podle Weiss, 2000, s. 79-81).

1.) Oběť traumatizovaná, s chronickou úzkostí – deprese, úzkost, sklony k alkoholové nebo drogové závislosti, větší náchylnost k sebevraždě,...

2.) Oběť identifikující se s pachatelem – reakce oběti, kdy se trauma snaží vytěsnit a řešit tím, že samo začne sexuálně zneužívat, bezmoc přeformuluje v agresivitu a snahu získat moc nad někým jiným, kdo, jak píše P. Weiss, přebere jeho vlastní trauma

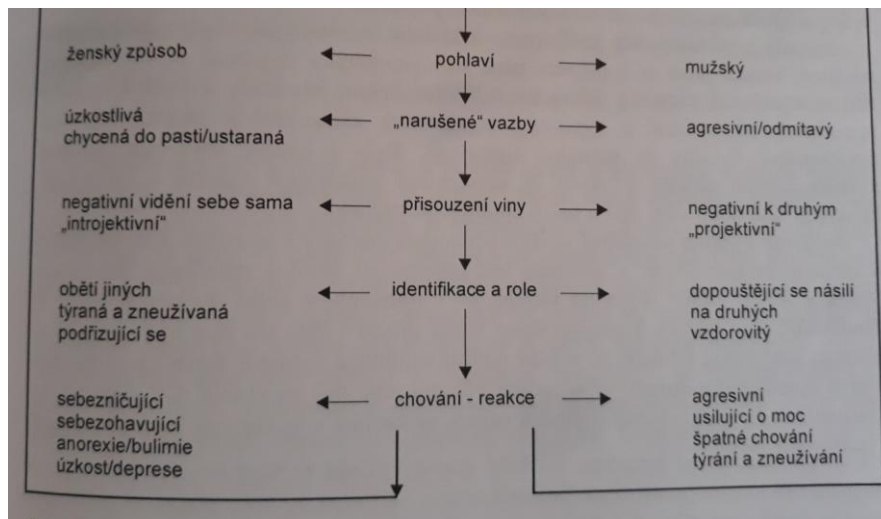
3.) Oběť s hypersexualitou - přehnaně častá sexuální aktivita, promiskuita, která někdy vede až k prostituci

4.) Oběť s úplnou averzí k sexu – vyhýbání se osobám opačného pohlaví, absolutní odmítání veškerých sexuálních aktivit,...

---

¹⁷ GLASS, Cathy. *Rozbitá: příběh zneužívaného a odvrženého dítěte*. Praha: Portál, 2011, s. 183. ISBN 978-80-262-0025-3.

Arnon Bentovim rozdělil způsoby vyrovnávání se se zneužitím a zvládáním traumatu podle rozdílnosti u jednotlivých pohlaví, protože existují jisté tendence jednoho a druhého pohlaví k určitému chování a reakcím (obrázek č. 1¹⁸).

Obrázek 1

1.6 Incest – sexuální zneužívání v rodině

Pro naši práci je důležité se blíže a konkrétněji podívat na problematiku sexuálního zneužívání incestního charakteru, tedy zneužívání v rodině, které je centrálním problémem knihy *Pohádka o zlobivé kryse*.

Jen těžko si lze představit horšího pachatele sexuálního zneužívání než člena rodiny. Je možné, že s tímto tvrzením nebudou všichni čtenáři souhlasit. Mnoho čtenářů by mohlo oponovat pachateli-únosci, agresory a podobnými jedinci, které mohou ohrozit zdraví a život dítěte pravděpodobně více než, i přes všechny možné delikty, milující rodič. Mé tvrzení však vychází spíše než z nebezpečí fyzického, z nebezpečí na psychické úrovni. Vždyť rodina je místem prvotní socializace dítěte, místem, které by mělo dítěti dávat v první řadě jistotu, bezpečí a lásku. O to více jsou zážející čísla, která říkají, že v roce 1996 bylo českým úřadům nahlášeno 162 případů sexuálního zneužívání rodičem a dalších 137 případů, kdy bylo dítě zneužito blízkým členem rodiny (Weiss, 2000, str. 84).

Stejně jako bylo možné hovořit obecně o sexuálním zneužívání a rozdělovat ho z různých hledisek, není ani incestní zneužívání výjimkou. Nebudeme ho však rozdělovat z hlediska trestní závažnosti, ale z hlediska pachatelů a závažnosti působení na psychiku dítěte. Jak již bylo uvedeno výše, ať už jde o incestní zneužívání nebo ne, pachatelem

¹⁸ *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, 1998, s. 55. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-629-3.

je ve většině případů muž. Weiss ve své publikaci zveřejňuje výsledky dotazníkové šetření, které ukazují, že procentuálně nejčastějšími pachateli v tomto pořadí jsou bratřenci, strýci, nevlastní otcové, bratři a nakonec vlastní otcové. Zajímavým poznatkem je, že častěji než vlastní děda se v odpovědích respondentů objevila jako pachatel teta. Jediný člen, který nebyl v dotazníkovém šetření zmíněn ani jedním z tázaných respondentů, je babička, a s nízkým procentuálním výsledkem vyšla ze šetření i matka, a to jak vlastní, tak i nevlastní (Weiss, 2000, str. 86). Celkově je zneužívání matkou poměrně málo zmapované a možná i často nedetekované. Dítě má obvykle s matkou silnější vztah a již od narození je mezi matkou a dítětem mnoho fyzických interakcí (kojení, koupání, oblékání, atd.), které jsou společností přijímány zcela normálně, nicméně již s větší obezřetností v případě, když je provádí muž.

Pro dítě je důležitý pocit jistoty a bezpečí, a o to více, setká-li se s jakýmkoli problémem a trápením. Tento pocit dává dítěti zejména funkční rodina. Dojde-li tedy ke zneužití ze strany vzdálenější rodiny nebo příbuzného, dítětem to otřese, nicméně je zde rodina a rodinné prostředí, které je pro něj jisté a bezpečné a je zde větší šance, že se dítě s negativní zkušeností svěří matce nebo otci, popřípadě svému sourozenci. Je to však idealizovaná podoba, kdy často vydírané a zstrašované dítě najde sílu a svěří se. Tento obecný předpoklad byl prokázán ve Velké Británii, kde se prokázalo, že byla státním orgánům nahlášena pouze dvě procenta případů incestu a šest procent případů zneužití členem blízké rodiny (Weiss, 2000, str. 84). Opět zde hraje velkou roli věk a vyspělost dítěte, která mu pomůže rozpoznat výhrůžky a plané vydírání. „*Tvoje maminka bude moc nešťastná, když jí něco o tom řekneš. Bude plakat, onemocní a zemře...*“, (Robert, 2013, s. 17) toto tvrdil strýc své pětileté neteři, kterou zneužíval téměř rok, ta celých 10 let od události nikomu nic neřekla. Nelze tedy říkat, že zneužívání strýcem je méně závažné než např. otcem, nicméně dítě v takové situaci stále může nalézt klidné místo u svých rodičů.

Dochází-li k sexuálnímu zneužívání ze strany člena této blízké rodiny, je dítě vystaveno svému utrpení nepřetržitě každý den a každou noc. To, co by měla rodina a rodinné prostředí dítěti poskytovat, v tuto chvíli nefunguje a rodina tak neplní své primární funkce. Weiss říká, že pro vývoj dítěte je důležitá alespoň jedna pozitivní emoční vazba, tedy alespoň s jedním z rodičů. Taková vazba může zařídit, že bude dítě před další zneužitím ochráněno nebo může přinejmenším zmírnit psychické následky.

To nás vede k nejspíš nejzávažnější formě zneužívání, která se odehrává v rodině, a tou je situace, kdy se na zneužívání podílí oba rodiče, popřípadě i jiní příbuzní. K této

situaci odkazuje, v této práci již zmíněná, kniha *Rozbitá*¹⁹, ve které je osmiletá Jodie vystavena opakovanému zneužívání, kterého se účastní spolu s otcem i matka, a to jak pasivně, tak i aktivně, jiní příbuzní, i známí rodiny, kteří jsou nazýváni strýci a tetami. Tento případ je však vygradovanou, ne tak častou a typickou, formou zneužívání dětí, která byla páchána alkoholiky a, kromě ukájení, vedla i k prodeji pornografických záznamů. Další knihou řešící sexuální zneužívání páchané více než jedním členem rodiny je kniha Karin Jäckel *„Už nejsem vaše dcera“*, která ale, podobně jako *Rozbitá*, odkazuje na zneužívání, které je, kromě ukájení, spojeno rovněž i se získáváním peněz. Události popsané v těchto dvou knihách nelze tedy spojovat s pravou pedofilií, kterou jsme si definovali a představili v prvních kapitolách. K té odkazuje spíše kniha Nathalie Schweighoffer *„Bylo mi dvanáct let...“*, která je autobiografickým vyznáním dívky, jež byla několik let zneužívána vlastním otcem, aniž by věděla, že to, co po ní žádá, není normálním projevem lásky mezi otcem a dcerou.

Vraťme se teď ke sloům Jocelyne Robert, která apeluje na rodiče, aby své děti informovali: *„Stejně jako ho (dítě) učíme, jak si správně mýt ruce, abychom se zbavili všech nečistot a neviditelných mikrobů, předcházíme zneužití také tím, že dítě informujeme o jeho riziku.“* (Jocelyne Robert, 2013, str. 31). Rodiče by měli dítě informovat o rozdílnosti v lidské anatomii, o tom, jak děti přichází na svět, a o základních informacích se sexualitou spojených. Pro dítě tak, podle Jocelyn, bude jednodušší rozlišit vhodné a nevhodné chování. Co když ale rodina dítě nedokáže, nebo, v horším případě, informovat vůbec nechce? Jak se pak dítěti dostane potřebných informací, jak se dítě může bránit, když takovým věcem nerozumí? Neměla by škola, která je zdrojem sekundární socializace dítěte, kvůli takovým případům zastoupit rodinu a poskytnout, byť nepřímo, dítěti tyto informace?

---

¹⁹ GLASS, Cathy. *Rozbitá: příběh zneužívaného a odvrženého dítěte*. Praha: Portál, 2011, s. 183. ISBN 978-80-262-0025-3.

1.7 Sexuální zneužívání jako součást školního vzdělávacího programu

Abychom mohli zodpovědět otázku, která vyvstala v závěru předcházející kapitoly, musíme zvážit řadu dalších otázek. Do jaké míry je tato tematika v naší společnosti stále tabu? Je možné s tímto tématem pracovat s dětmi na prvním stupni? Je vůbec možné s jakkoliv starými dětmi na toto téma ve škole hovořit? Jsme schopni tuto problematiku správně a citlivě uchopit vzhledem k věku a psychice dítěte a předat jim nutné znalosti? Máme na to vůbec právo?

Některé odpovědi můžeme hledat v Rámcovém vzdělávacím plánu (dále jen RVP). Ten se sexuální otázkou začíná zabývat v 5. ročníku ZŠ v oblasti Člověk a jeho zdraví s výstupem: *„Žák uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku.“*. Učivo by mělo podle RVP obsahovat tematiku partnerství, manželství, rodičovství a základy sexuální výchovy, zejména z hlediska etické stránky sexuality. Sama problematika sexuálního zneužívání je v učivu pro tento výstup rovněž zařazena, konkrétně v sekci učiva týkající se osobního bezpečí a krizových situacích vedle bezpečného chování v silničním provozu, šikany či násilí. Dále se se sexuální tematikou v RVP setkáváme s žáky až v 9. ročníku ve výchově ke zdraví, a to s výstupem: *„Žák respektuje význam sexuality v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a pozitivními životními cíli; chápe význam zdrženlivosti v dospívání a odpovědného sexuálního chování.“*. Učivo spjaté se sexualitou se v tomto ročníku týká sexuálního dospívání, reprodukčního zdraví a pohlavních chorob. Tematika sexuálního zneužívání je zařazena do sekce Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence v podsekci Sexuální kriminalita, kde se mají žáci seznámit s různými formami sexuálního zneužívání dětí. V RVP pro ZŠ se toto téma naposledy objevuje v etické výchově, jež je doplňujícím vzdělávacím oborem.²⁰

Podle RVP pro ZŠ by se tedy měli žáci se sexuálním zneužíváním setkat již ve věku 10 let. V tomto věku je zajisté nutné, více než kdy jindy, brát v potaz psychiku jednotlivých dětí, klima ve třídě a volit vhodné a co nejcitlivější způsoby podání problému. To samozřejmě platí i pro žáky starší, nicméně ti již obvykle budou mít hlubší poznatky z této oblasti, ať už ze školy, internetu nebo televize a především budou psychicky silnější a schopnější tyto poznatky ustát a vstřebat. Ani to ale nemůže platit plošně, proto každý učitel musí nejprve

---

²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

dokonale znát třídu, ve které se chce tímto tématem zabývat, znát jednotlivé žáky a vztahy mezi nimi.

RVP pro gymnázia se, stejně jako ten pro ZŠ, problematikou sexuálního zneužívání zabývá v oblasti Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví) a má čtyři výstupy: „*Žák uplatňuje odpovědné a etické přístupy k sexualitě, rozhoduje se s vědomím možných důsledků. Žák zná práva každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce. Žák uvede důsledky porušování paragrafů trestního zákona souvisejících s výrobou a držením návykových látek a s činností pod jejich vlivem, sexuálně motivovanou kriminalitou, skrytými formami individuálního násilí a vyvozuje z nich osobní odpovědnost.*“ Žák se v učivu naplňujícím tyto výstupy setkává opět s tematikou pohlavních chorob a partnerského života a dále rozvíjí své povědomí a znalosti v oblasti těhotenství, promiskuity, dále pak sexuálně motivované kriminality (pornografie, pedofilie, dětská prostituce, obchod se ženami).²¹

To, zda máme právo se touto tematikou ve škole vůbec zabývat, není nejzávažnější otázkou, jakou si musíme před samotným zapojením tohoto tématu do našich vyučovacích hodin položit. Již výše bylo zmíněno, že učitel může s takovou problematikou pracovat pouze ve třídě, kterou dobře zná. Každý učitel musí mít na paměti, že třída, jakožto sociální skupina, je tvořena individuálními osobnostmi, které do skupiny nevstupují izolovaně, ale jsou obklopeny svým vlastním životním příběhem a zkušenostmi, svými potřebami, charakterem, rodinnou situací a výchovou. Všichni jedinci této skupiny se vzájemně ovlivňují a jsou ovlivňováni. Vytváří se tak klima (trvalejší naladění) a atmosféra (krátkodobé naladění) třídy, které je rovněž nutné před prací s tímto tématem umět zhodnotit. Kromě klimatu, atmosféry a individuálních charakteristik a příběhů hraje důležitou roli postava učitele, a zejména to, jak je žáky přijímána, zda mu důvěřují. Pokud si je učitel jistý pozitivním přijetím žáky, a také tím, jak zná danou třídu, je třeba si ještě zodpovědět otázku, jak dobře zná sám sebe, své schopnosti a rezervy. Citlivé téma si žádá specifický a správný přístup učitele. Učitel musí být vysoce vnímavý při práci s citlivými tématy, kromě toho, že musí danou problematiku správně uchopit, je nutné, aby dal žákům najevo, že je pro ně dostupný a že v případě, kdyby si žák potřeboval o dané problematice promluvit, požádat o radu nebo se svěřit, rád ho vyslechne a vynasnaží se mu pomoci. Problematika tématu sexuálního zneužívání se ukrývá v tom, že jsou tyto činy mnohdy úspěšně utajovány řadu let a učitel tak stojí na tenkém ledě, protože nikdy stoprocentně neví, zda si některý z jeho žáků něčím takovým neprošel/neprochází. Přátelské klima ve třídě, důvěra a sympatie k učiteli zajistí, že žáci

---

²¹ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.

budou v hodině spolupracovat, vyjadřovat své názory a otevřeně o daném problému diskutovat. Učitel musí citlivě vnímat chování, názory a reakce svých žáků. Jelikož dítě tráví nezanedbatelnou část svého dne ve škole ve společnosti učitelů, je možné, že právě v pedagogovi nalezne osobu, které bude důvěřovat, a která v něm probudí schopnost svěřit se se svým trápením. Učitel tedy musí být připraven a poučen a musí vědět, jakou pomoc žákům v takovém případě nabídnout. Naskytne-li se tato situace a dítě se přijde svěřit, musí mu učitel naslouchat a ukázat, že mu důvěřuje a že mu chce pomoci. V žádném případě by neměl žákovu výpověď nijak zpochybňovat, protože by byla nabourána důvěra a odvaha žáka, který by již dále nechtěl o daném problému hovořit. Pedagog musí rovněž pamatovat na povinnost trestný čin oznámit a dítěti nabídnout pomoc psychologa nebo jiného speciálního pedagoga či výchovného poradce.

Každý pedagog musí tedy pečlivě zvážit, zda tuto problematiku zařadí do svých vyučovacích hodin nebo ne. Pokud se rozhodne ve prospěch zařazení, je důležité, aby o dané problematice získal alespoň základní odborné informace a měl rovněž psychologický náhled na dané téma. Zejména z tohoto důvodu jsou v této práci zahrnuty i teoretické poznatky z odborných publikací, které by měly čtenáři danou problematiku přiblížit a pomoci mu s ní v hodinách efektivně a citlivě pracovat. Na závěr této kapitoly bych chtěla citovat autora jedné z analyzovaných knih, Bryana Talbota a apelovat tím na pedagogy, kteří se nemohou rozhodnout o adekvátnosti zapojení této problematiky ve svých hodinách, ale také na rodiče všech dětí: *„Čím víc se o sexuálním zneužívání dětí mluví ve společnosti či v uměleckých dílech bez ohledu na médium, tím spíš si oběť uvědomí, že se něco podobného děje pořád, že o tom mohou mluvit, že jim ostatní budou věřit a zastaví to.“*²² Mnoho dětí se vyvaruje používání drog, protože jsou na jejich neblahé následky upozorňováni doma, v televizích i ve školách, stejně funguje i prevence před pohlavními chorobami, nechráněným sexuálním aktem, předčasným těhotenstvím, stopováním, apod. Sexuální zneužívání je ale ve společnosti stále velké tabu. Důkazem je i omezené množství umělecké literatury a medializace této problematiky, a pro nás i absolutní absence původně česky psané literatury, která by se touto problematikou zabývala. Nicméně zejména mlčení a nevědomost, ať již ze strany dětí, tak ze strany rodičů, je to, co přizívuje schopnost takové činy dlouhodobě tajit. *„První krok k prevenci a k poskytování pomoci dívkám, které byly zneužívány, je posvítit si na zneužívání...Incest není tabu. Zdá se, že skutečné tabu je o něm mluvit.“* (Miriam Saphirová in Bryan Talbot *Pohádka o zlobivé kryse*)

---

²² TALBOT, Bryan. Krysí ocásek. *Pohádka o zlobivé kryse*. Praha: Martin Trojan - 3-JAN, c2008. ISBN 978-80-86839-23-3.

2. Bryan Talbot – Pohádka o zlobivé kryse

Knihy Bryana Talbota se, podle jeho slov, původně vůbec neměla zabývat tematikou sexuálního zneužívání. Otec románu v obrazech, jak je Talbot mnohdy nazýván, chtěl původně vytvořit příběh o anglickém Lake Districtu, který ho velice uchvátil při jeho četných pobytech během prázdnin a víkendů s rodiči. S oblastí Lake District se, kromě jiných, pojí i postava spisovatelky a ilustrátorky Beatrix Potterové, jež Bryanovi vnukla myšlenku propojit text s obrazy a dále ho zaujala natolik, že se začal zajímat o její život („*Potterová byla utiskované dítě. Hladovějící po lásce, nesměla chodit do školy a rodiče ji drželi doslova jako vězně v horním patře jejich domu. Jako malá byla „nepřirozeně osamělá, nesmírně plachá a málomluvná“ ve společnosti a jejími jedinými přáteli byla zvířátka, která nashromáždila, studovala a kreslila.*“ – B. Talbot – Krysí ocásek) Ten pak propojil s vlastní zážitkem z minulosti, kdy se v metru setkal s žebrající dívkou, která byla obtěžována náboženským fanatikem. Talbot tak začal dávat dohromady synopsi příběhu, která bude postavena na útěku z domova a nalezení klidu v oblasti Lake District. Sexuální zneužívání se pro Talbota ukázalo, podle jeho slov, rozumnou dějovou zápletkou a poté, co přečetl velké množství knih věnované této tematice, byl šokován. Nadále věděl, že chce ve své knize poukázat právě na tuto problematiku, jež z jeho knihy, podle autorova názoru, udělala nejhodnotnější knihu, kterou kdy vytvořil (B. Talbot, Pohádka o zlobivé kryse).

Na zadní vazbě knihy je vyzdvihován profesionální přístup autora a zejména autenticita knihy. Toho autor dosáhl dostatečným odborným poučením o této problematice, četbou přeepsaných výpovědí obětí zneužívání a zejména pak parafrázováním těchto výpovědí a jejich vložením do úst hlavní postavě knihy „*Snazil jsem se nechat oběti mluvit samy za sebe.*“.

2.1 Analýza knihy

Zejména kvůli psychické náročnosti tématu sexuálního zneužívání jsme zvolili postup komplexnější analýzy knihy, která dá pedagogovi možnost si vybrat, na co se během své práce zaměří, protože Zlobivá krysa nám, kromě kontroverzního tématu k poučení a diskuzi, nabízí také možnost práce s ilustracemi, symbolikou barev, jazykem, různými literárně-teoretickými pojmy (kompozice, tropy,...) či komiksem jako takovým. Pedagog se tedy ne nutně musí s žáky celou vyučovací hodinu zabývat sexuálním zneužíváním a rozebírat ty nejnejpříjemnější pasáže z knihy. Nicméně je důležité o této tematice s žáky promluvit, pokud se touto knihou chceme zabývat. Pro citlivější žáky by mohla být kniha

pro samostatnou četbu bez předchozího poučení a seznámení s problematikou náročná a mohla by je po psychické stránce příliš zasáhnout. Při společné diskuzi s žáky je dobré jim dát možnost konzultací, aby v případě, kdy v nich kniha vyvolá zvýšené emoce nebo otázky, se nebáli přijít a o svých myšlenkách s pedagogem mluvit.

Pohádka o zlobivé kryse je románem v obrazech, tedy komiksovou knihou s románovými prvky - smyšlený příběh, delší rozsah, komplikovanější struktura, vývojová postava,... Talbot se snažil, aby i přes komiksové zpracování knihy bylo dílo dostupné a lehce čitelné i čtenáři, kterému je komiksový svět spíše cizí „*Kvůli obsahu a mainstreamové povaze příběhu jsem měl pocit, že musí (příběh, styl psaní) být jasný a přístupný, snadno čitelný pro ty, kdo nemají comicsovou gramotnost.*“. Složitost, kterou se Talbot snažil omezit na poli komiksové gramotnosti, naopak navýšil na poli kompozičním, metaforickým, symbolickým a intertextovém. Již analýza samotného názvu je nelehkou záležitostí a lze na ni nahlížet z mnoha úhlů.

Žánr

Někteří by si mohli myslet, že zabývat se zde problematikou žánru je nedůležité. Mnozí by si mohli říci, že máme přeci před sebou komiks, u kterého sám autor v názvu uvádí, že se jedná o pohádku. Lze to ale takto jednoduše ukončit? Co je vlastně pohádka? A co komiks? V případě první otázky bude většina z nás mít ihned jasno a výsledné definice žánru budou u každého čtenáře obdobné. Pohádka je literární žánr určen především dětským čtenářům, ve kterém se často objevují nadpřirozené bytosti, ale především dobro vítězí nad zlem, a čtenáře tak čeká šťastný konec. Josef Peterka pak ve své knize „*Teorie literatury pro učitele*²³“ definuje pohádku takto: „*Zábavné vyprávění s fantastickým příběhem, v němž převažuje dobro nad zlem. Neskryvá svou vymyšlenost, využívá stereotypní formule, magickou trojku, kouzelné předměty, typizované, nadpřirozené a antropomorfizované postavy, zřetelně kladné nebo záporné.*“²⁴ . Pod takovouto definicí si zcela jistě představíme klasickou pohádku, kterou nám rodiče četli, když jsme byli dětmi, nebo kterou sami čteme svým dětem. Jak to ale bude s naší Zlobivou krysou? V rozhodování nám pomůže Peterkovo rozdělení pohádek na lidové – folklorní (Červená Karkulka, Perníková chaloupka,...), které nebyly původně primárně určené dětem, a autorské. Autorská pohádka je historicky mladší, využívá aktuálnější a reálné prvky a konkrétnější časoprostorové zakotvení (Peterka, 2007, s. 271).

---

²³ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

²⁴ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: MME Mercury Music & Entertainment, 2007, s. 271. ISBN 978-80-239-9284-7.

Je tedy možné považovat Zlobivou krysou za pohádku, či snad bylo toto určení autorem míněno s lehce ironickým nádechem? Odpověď je nasnadě. Kniha nám nabízí boj dobra se zlem, kladné i záporné postavy a samozřejmě i šťastný konec. To, že téma není zrovna fantastické, primárně určené pro děti a označení tím získává ironický nádech, tomuto určení nevadí. Nicméně abychom byli přesní a zohlednili i tyto faktory, budeme nad žánrem bádát dále. Půjdeme-li dále od žánrů primárně určených pro děti a mládež, dostaneme se k základním epickým žánrům – povídce, novele a románu, které jsou dnes čtenáři rozlišované především podle rozsahu. Takové rozlišení nás směřuje k novele, tedy dílu rozsahově většímu než je povídka, ale ne tak rozsáhlému jako román. Nicméně v případě, že bychom se nesoustředili tolik na rozsah, který je značně relativní, ale dali přednost sekundárním rysům daných žánrů, mnoho z nás, včetně Talbota („Řikal jsem si, že protože příběh nebude comicsově stylizovaný, bude mít potenciál si získat i běžného čtenáře. Všichni mi vrátili obálky, většinou neotevřené. Redaktoři si přečetli slova „román v obrazech“ či „comics“ a zamítli to.“ – Krysí ocásek), se bude klonit k románu. „Román je výpravná próza velkého rozsahu zachycující široký a složitý úsek života i jeho vývoj.“ (Peterka, 2007, s. 267), dále se zde uvádí členění románů podle W. Kaysera na román událostí, román postavy a román prostoru. Pro nás se stává stěžejním román postavy, který může být autobiografickým, biografickým, vývojovým, psychologickým, či např. dívčím (Peterka, 2007, s. 267).

Podíváme-li se na webové stránky různých knihkupectví, které mají Zlobivou krysou ve své nabídce, žánrového určení se nám

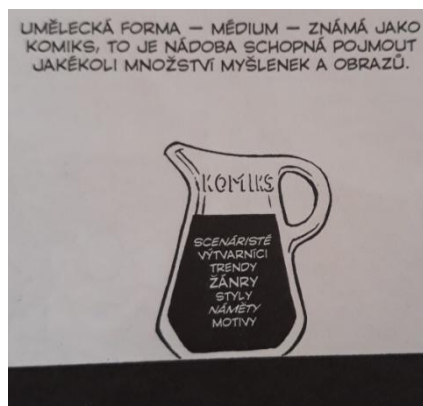

Obrázek 2

nedostane a my se dozvídáme se pouze to, že jde o komiks. Ale jak je to tedy s komiksem? Komiks je známý jako médium, ve kterém se obvykle objevují akční hrdinové a slovní zásoba je omezena na celou škálu citoslovců v bublinách (Obrázek 2²⁵). Z toho důvodu

²⁵ MCCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. 3. vyd. Praha: BB/art, 2008, s. 3. ISBN 978-80-7381-419-9.

se mu nedostává takové pozornosti a zkoumání. Pro mnohé čtenáře je komiks literaturou podřadnou, pokud ho vůbec za literaturu považují. Nicméně Pohádka o zlobivé kryse je právě jedním takovým dílem, které by mohlo pomoci tuto bagatelizaci komiksu překlenout a udělat z něj rovnocenné médium. Je důležité upozornit na to, že komiks není žánr. Komiks je jen obrázkovou variantou kterékoli „klasické a normální“ knihy. Je to jen jiná forma knihy, která do sebe může ukrýt stejné jevy – tedy stejné žánry, motivy, témata, postavy, atd. Scott McCloud přirovnává komiks k nádobě, která je schopná pojmout jakékoli množství myšlenek a obrazů (Obrázek 3²⁶).

Obrázek 3

Kdybychom chtěli tuto kapitolu shrnout a dát tak knize její finální žánrové určení, které by nám mohla předkládat internetová knihkupectví, mohlo by to vypadat například takto: Komiks, který právě držíte ve svých rukou je biografickým románem o psychickém vývoji dívky, která zažila sexuální zneužívání vlastním otcem. Ač Vám téma tohoto komiksu a jeho označení za pohádku může připadat ironické, dočkáte se souboje dobra a zla stejně jako šťastného konce.

Titul

Pohádka o zlobivé kryse. Je snad něco, co čtenáře po obdržení knihy zaujme dříve než její název? Stejně jako člověk, který vystupuje pod svým jménem, kniha vystupuje pod svým titulem. Jeho role je tudíž stěžejní. Díky titulu si čtenář udělá obrázek o celé knize ještě před jejím otevřením. I když nepřímě, právě jsme si vyjmenovali základní funkce titulu literárního díla. Peterka tyto funkce nazývá upoutávací, identifikační a informativní (Peterka, 2007, s. 121).

Problematikou žánrového označení jsme se zabývali v předchozí kapitole a nebyla to problematika jednoznačná. Podobně tomu je i u teoretického zařazení titulu. Na první pohled, bez seznámení s příběhem a postavami, se nám titul může zdát žánrový a protagonistický. Avšak po bližším seznámení s knihou, přečtením anotací a jejím prolitování je evidentní, že si s námi autor hraje a my stojíme před názvem metaforickým. Zjistíme, že nás nečeká žádná kouzelná pohádka se zvířecím hrdinou v hlavní roli.

²⁶ MCCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. 3. vyd. Praha: BB/art, 2008, s. 6. ISBN 978-80-7381-419-9.

První částí názvu, tedy označením komiksu za pohádku, jsme se již zabývali. Nyní stojíme před hlavním protagonistou této pohádky, před zlobivou krysou. Ta se neobjevuje pouze v názvu knihy, ale je přítomna v průběhu celého příběhu. Ale proč zrovna krysa?

Stephen Gallagher v předmluvě vypráví o Talbotově nadšení pro krysy, jakožto domácí mazlíčky²⁷. Talbot ale nebyl jediný, kdo našel v krysách zalíbení. Beatrix Potterová kryse věnovala nejednu pohádku (The Tale of Two Bad Mice, Appley Dapply's Nursery Rhymes, The Tale of Mrs. Tittlemouse). Gallagher dále rozvíjí úvahu nad potřebou člověka všechno, tudíž také krysy, demonizovat. Vytváří tak paralelu mezi krysou a zneužívaným dítětem. Stejně jako se lidé automaticky ošklibají nad krysou a přisuzují jí jen špatné vlastnosti a nehezký vzhled, je i zneužívanému dítěti často podsouváno, že si za všechno může samo, protože je zlobivé: „*Takže, co uděláte, když vás vychovají v přesvědčení, že ten démon jste vy?*“, ptá se S. Gallagher a dále dodává: „*Když je (děti) přinutíte, aby se cítily provinile, budou přemýšlet o tom, co provedly. Přinutíte-li je myslet si, že jsou méněcenné, budou předpokládat, že je vaše hodnocení správné. Všechny jsou to zlobivé krysy.*“. Zneužívané dítě tak nese podobné břemeno jako krysa, které je stále opakováno, jaká je zlá, nehezká a nikým nemilovaná.

Role krysy v knize

Již od začátku příběhu doprovází Helenu na její cestě krysí mazlíček, kterého s sebou nosí pod bundou. Kromě toho, že se Helena o kysu stará, povídá si s ní a bere ji za přítele, hodně toho o krysách přečetla. V knize se setkáváme s předsudky ze strany jiných lidí (obrázek 4) a s erudovanými protiargumenty z Heleniny strany („*Takhle žijou. Jsou součástí ekosystému. Lidi si to neuvědomují. Myslej si, že krysy jsou zlé. Ale ony nejsou predátoři. Jsou mrchožrouti. Všechno přežijou.*“). Předsudky a zejména pak problematika prvního dojmu se v knize objevuje nejednou (viz kapitola

Obrázek 4

Postava násilníka). I když by se mohlo zdát, že je zde krysa přítomna pouze v roli tohoto

²⁷ GALLAGHER, Stephen. Krysí fousky. TALBOT, Bryan. *Pohádka o zlobivé kryse*. Praha: Martin Trojan - 3-JAN, 2008, s. 1. ISBN 978-80-86839-22-6.

domáciho mazlíčka, má v knize roli mnohem větší. Krysa je zvířecí paralelou Helenina života a zároveň i symbolem její minulosti, jejího dětství, a tím i utrpení, které Helena snášela. V Heleniných vzpomínkách na to, jak se poprvé postavila otcí, odmítla ho a fyzicky na něho zaútočila, ji otec přímo označuje slovy „Ty hnusná malá kryso“.

Stejně jako krysa pomáhá Heleně v přežití, samotě, uzdravení, pomohla i Helena kryse. Ve vzpomínkách se dozvídáme, že se Helena s krysou poprvé setkala ve škole, kde byla krysa zavřená v kleci (stejně jako byla Helena v kleci ve svém vlastním životě). Její zrak brzy upoutal stůl, kde bylo mnoho rozpitvaných pokusných krys ležících na stole s obnaženými orgány (stejně zranitelná, bezmocná a obnažená se nejspíše cítila ve svém životě Helena v době zneužívání). Okamžitě všechny živé krysy osvobozuje z jejich klecí a tuto jednu si nechává. Krysa s Helenou žije dva roky a je jejím jediným pomocníkem a přítelem na cestě k uzdravení, které začíná opuštěním města a odjezdem na venkov. Impulsem pro opuštění města je pro Helenu smrt této krysy (více viz níže). Krysa ale smrtí z příběhu nemizí, je stále přítomna, navíc v nadměrné velikosti, jako Helenina vidina. V takovém stavu s ní krysa cestuje až na venkov, kde jí je po boku až do chvíle, než Helena sebere veškerou sílu a na vrcholu Conistonského starce ze sebe vykřičí vše, co má na srdci, co bylo tak dlouho jejím tajemstvím, a co ji trápilo (obrázek 5). Sama sebe zde označuje za zlobivou holčičku, která nezabránila otcí, aby ji zneužíval, čímž odkazuje k názvu knihy.

Obrázek 5

Opuštěním krysy opouští Helena svou minulost, dospívá a mění se. To se projevuje nově nabytou sebedůvěrou a psychickou silou, ale také v jejím vzhledu. Její jemný, nejistý a smutný výraz se mění, Helena působí silně, hrdě a nad věcí. O tom svědčí i to, že si opět nechává narůst dlouhé vlasy.

Zajímavé je rovněž zobrazení smrti krysy, která je zabita černou kočkou. Obraz kočky se v knize neobjevuje poprvé ani naposledy. Vždy je ale v pozici predátora. Stejně jako je krysa Heleninou paralelou, je kocour paralelou Helenina otce (obrázek 6). Nelze vyloučit, že volba černé kočky a zobrazení Helenina otce jako černovlasého muže s hustým černým obočím, bylo záměrné.

Toto nejsou veškeré zvířecí metafory, se kterými se v knize setkáváme. V nočním Londýně je Helena přepadena opilým zrzavým mužem, jehož obličej se v jedné ilustraci proměňuje na obraz divoké liščí hlavy. Volba lišky může souviset s jejím vztahem k ovcím/jehňatům, která jsou pokorná, tichá, povolná a často se stávají liščí kořistí.

Obrázek 6

2.2 Kompozice

Jak již bylo výše zmíněno, Zlobivá krysa je dílem komiksovým, setkáváme se zde tedy s komiksovými panely (ilustrační části zobrazující etapy příběhu) a bublinami (vyřčené fráze, myšlenky) a jejich seskupení a následná četba není nahodilá. Snad každý se již někdy setkal s komiksovým příběhem, takže nebude novinkou, že panely se čtou, jako klasický text, vždy odshora dolů, zleva doprava, taková je posloupnost příběhu. Ne každý si pak může být jist, v jakém pořadí číst jednotlivé bubliny a proč se v komiksu objevují bubliny různého druhu. Druh bublin nás ve Zlobivé kryse nemusí trápit, protože je zde jen jeden typ – bubliny promluvy. Bubliny mají stejnou posloupnost jako panely a když se v jednom panelu objevuje bublin více, vždy má přednost ta výše položená. Scott McCloud ve své knize „Jak rozumět komiksu“²⁸ píše: „...*my lidé měníme směr jen zřídka, leda když se vracíme v textu zpátky. Jinak postupujeme vždycky zleva doprava, shora dolů a od stránky ke stránce.*“²⁹

Kompozice díla je chronologická s retrospektivními částmi, jejichž pomocí se s postavou Heleny ocitáme v její minulosti a přihlížíme tak situacím, kterým musela čelit, a které ji dostaly tam, kde je. Kompozici by bylo možné rozdělit do tří hlavních částí - Město, Cesta a Venkov. Zahájení každé nové části je vždy věnována samostatná stránka, na které je název napsán velkým tiskacím písmem a ve svislém pruhu je pro danou oblast charakteristická ilustrace (paneláky, silnice, venkovská krajina), kterou vždy doplňuje obraz krysy symbolizující Heleninu cestu mezi jednotlivými destinacemi.

Hlavní komiksovou část příběhu rámcuje úvod (Krysí fousky), jež si vzal na starost Stephen Gallagher, kromě spisovatelské činnosti aktivní také v rozhlasovém a televizním vysílání, který čtenáři poodhaluje Talbotovo nadšení pro krysy, dále naráží na nešvary lidské povahy a nakonec vysvětluje svou spojitost s knihou, a závěr (Krysí ocásky), jehož autorem ji již sám Bryan Talbot a provází nás v něm událostmi, které ho vedly k napsání knihy a zároveň ho celou tvorbou provázely. Kromě hlavního příběhu je do knihy vložen fiktivní rukopis Beatrix Potterové, který Helena nachází v závěru příběhu. Ten se poté stává součástí knihy a je zobrazen formou naskenovaných stran rukopisu (v této části tedy nelze hovořit o komiksu). Talbot využívá autorčin styl ilustrace i vyprávění a knižní vsuvka tak působí velmi věrohodně a je vlastně metaforickým a „pohádkovým“ převyprávěním Helenina příběhu. Beatrix Potterové je rovněž věnováno několik posledních stran knihy,

---

²⁸ MCCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-419-9.

²⁹ MCCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. Praha: BB/art, 2008, s. 105. ISBN 978-80-7381-419-9.

kde Talbot vedle poděkování, vytvořil Pohádku o Beatrix Potterové, která je autorčiným životopisem a končí jí celá kniha.

2.2.1 Pohádka v pohádce

V závěru knihy Helena navštěvuje místa Lake Districtu spjatá s životem Beatrix Potter a při prohlídce jejího domu nachází ukrytý rukopis jedné nevydané pohádky, pohádky O zlobivé kryse. Jedná se však o falsum napsané a ilustrované Bryanem Talbotem. Celý příběh je pohádkovou paralelou Helenina života. Talbot napodobuje Beatrixin styl kresby a využívá jejích typických pohádkových hrdinů: krysy, ježka, kocoura (obrázek 7).

Obrázek 7

Prímý důvod zařazení této pohádky do knihy se od Talbota nedozvídáme, můžeme tedy jen polemizovat. A důvodů se nám nabídne hned několik. Jedním z nich může být čistá fascinace spisovatelkou, jejími knihami a touhou tuto fascinaci předat dalším čtenářům. Nemůžeme ale jako možný důvod opomenout ani propagaci Talbotovo knihy předsedkyní Beatrix Potter Society. Za nejpravděpodobnější a zároveň nejvýznamnější důvod bych označila zvýšení terapeutického potenciálu pro mladší děti, či osoby nadměru traumatizované. Díky využití zvířecích protagonistů se oběť může od svého traumatu odosobnit, využít těchto postav k popsání své zkušenosti. Tento přístup nemusí být pro oběť tak psychický náročný, jako hovořit o svém zážitku přímo.

Klíčovou zápletku příběhu by šlo shrnout větou, která vychází z předmluvy Stephena Gallaghery: „*Takže, co uděláte, když vás vychovávají v přesvědčení, že ten démon jste vy...Když je (děti) přinutíte, aby se cítili provinile, budou přemýšlet o tom, co provedly. Přinutíte-li je si myslet, že jsou méněcenné, budou předpokládat, že je vaše hodnocení správné. Všechny jsou to zlobivé krysy.*“.

Pohádka vypráví o malé kryse Heleně, která si o sobě myslí, že je zlobivá, a to proto, že to všichni říkají. Důležitou roli zde také hraje výhrůžka a zastrašování. Stejně jako Helenin otec zastrašoval svou dceru tím, že ji odvedou od rodiny, když promluví, zastrašuje krysí otec svou dceru zlým kocourem, který si pro ni přijde, když nebude hodná. To Helenku jednou tak vyděsí, že nemůže spát a druhý den zaspí do školy. To vede k hádce s rodiči a útěku z domu. Stejně jako lidskou Helenu, tak i krysí Helenu po cestě čekají nepřátelé (v podobě zlého rezavého lišáka – sira Noela Toda, poslance), ale také nápomocní přátelé (Ježek Bodlina

- pan McGregor). Vyvrcholením pohádkové příběhu je setkání krysy Heleny se Starým Drápem. Stejně jako musela Helena čelit svému otci, svému největšímu strachu, musí i krysa čelit své noční můře. Opět si zde lze povšimnout paralely otce a kocoura. Obě postavy spojuje kromě role padoucha také zranění způsobené Helenou (poškrábaná tvář/oko), následné kletí (Ty zlá/hnusná malá kryso!), ale také červené oblečení.

V závěru knihy, když krysa Helena přemůže zlého kocoura Drápa, se všude objeví ostatní krysy, které se ho bály a oslavují Heleninu odvahu. Tuto scénu si je možné vyložit i jako paralelu toho, jak samotná Talbotova kniha pomáhá na celém světě zneužívaným dětem. V této fázi knihy se rovněž dozvídáme, že vypravěčem, a tedy i svědkem finálové scény, je sama Beatrix Potter. Na poslední stránce pohádky se život Helenky nápadně podobá životu Beatrix. Kreslí a prodává knížky, je spokojená a šťastná. Stejně jako lidská Helena, která se po setkání s otcem osvobodila od svého trápení a minulosti, je šťastná a věnuje se malování krajiny Lake Districtu.

Pohádka o zlobivé kryse a Beatrix Potter

Kvůli neskrývanému zapojení Beatrix Potter a její tvorby do příběhu považují za nutné v následující kapitole stručně nastínit její biografii. Zejména vybere-li si učitel do své literární hodiny úryvek, ve kterém se jméno spisovatelky nebo jejího díla objeví. Žáci jsou zvědaví a učitel musí být schopen podat jim alespoň základní informace o autorce a přidá-li nějakou zajímavost, žáci to zajisté ocení.

Beatrix Potter je v anglicky mluvících zemích pravděpodobně nejznámější a nejčtenější spisovatelkou dětských knížek („*Její dětské knížky jsou v anglicky mluvících zemích známé asi jako u nás Pejsek s Kočičkou, nebo loupežník Rumcajs.*“). Beatrix ovšem není jen spisovatelkou, veškeré své knihy si rovněž sama ilustrovala, a zvířata v nich zobrazována také pečlivě studovala. Jako dodnes její knížky oslovují malé děti, oslovily i Bryana Talbota. Sám přiznává, že skloubit písmo a obrázky, a vytvořit tak komiksově dílo, mu na mysl přišlo právě kvůli Beatrix, jež ho oslovila nejen jako spisovatelka, ale také jako osobnost s nelehkým životním osudem. Tím se stala důležitým prvek celé Talbotovy knihy.

Beatrix pocházela z bohaté rodiny advokáta. Otec se spíše než práci, věnoval sezení v klubech a její matka trávila čas s přítelkyněmi u čajových dýchánek nebo vedením domácnosti. Beatrix milovala zvířata, kreslení a venkov. „*Potterová byla utiskované dítě. Hladovějící po lásce, nesměla chodit do školy a rodiče ji drželi doslova jako vězně v horním patře jejich domu.*“ píše Talbot v Krysím ocásku věnovaném vzniku knihy a dodává: „*Jako*

malá byla nepřírozeně osamělá, nesmírně plachá a málomluvná ve společnosti jiných a jejími jedinými přáteli byla zvířátka, která nashromáždila, studovala a kreslila.“.

I přes přísnou viktoriánskou výchovu byla Beatrix ze strany rodičů podporována. Rodiče ji často brali na výstavy do galerií a platili ji hodiny kreslení. Proto, že její první knihu „The tale of Peter rabbit“ žádné nakladatelství nepřijalo, rozhodla se ji Beatrix vydat na vlastní náklady. Tyto výtisky rozprodala svým blízkým a přátelům, a úspěch ji tak povzbudil, že se rozhodla nakladatele najít, což se nakonec povedlo. Šťěstí, které ji začalo provázet v pracovním životě, se jí vyhnulo v tom osobním. Krátce po zasnubách zemřel její snoubenec na leukémii. Spisovatelské kariéře se věnovala přibližně dvacet let a ukončila ji až svatbou a trvalým pobytem v Lake Districtu, kde se z ní stává ovčí farmářka a ochránkyně přírody.

Kromě nelehkého životního osudu a propojování obrazů s písmem, Beatrix pomohla také v zapojení krysy do celého Talbotova příběhu. Jednu ze svých dětských knížek věnovala své ochočené kryse Sammymu. Nebyla však jediná, kdo doma choval krysu. Sám Talbot rovněž dodává, že díky přesvědčování jeho syna Alwyna, mají krysy doma také: „*Krysí téma mi připadalo přirozené.*“, píše Talbot.

Ilustrace a práce s barvou

Ilustrace komiksu jsou velice realistické a v jistých pasážích až naturalistické (např. krev na skle, když si Helena představuje, jak skáče pod jedoucí metro, zobrazení opilé matky, pedofilního otce,...). Když budeme hovořit o realistickém pojetí ilustrací postav příběhu, je nutné podtrhnout, že Talbot si k jejich zobrazení dopomáhal skutečnými osobami. Například modelem pro postavu Heleny stála Kate Housdenová (obrázek 8), studentka univerzity, na které Talbot přednášel o comicsové malbě. V knize je dále možné uvidět modely pro postavu Helenina kamaráda Bena a pana McGregora.

Obrázek 8

stála Kate Housdenová (obrázek 8), studentka univerzity, na které Talbot přednášel o comicsové malbě. V knize je dále možné uvidět modely pro postavu Helenina kamaráda Bena a pana McGregora.

Velmi zajímavé je využití barev, a to zejména barvy červené. Je to barva ohně a krve, symbolizuje nebezpečí, výstrahu, a proto se objevuje ve vzpomínkách na otce a zneužívání, ve snových představách nebo v situacích, kdy se Helena bojí nebo je něčím/někým ohrožována. V některých situacích je ilustrace zcela podkreslena různými tóny červené a někdy na nebezpečí a strach upozorňuje nenápadně (viz níže). Symboliky červené barvy jsem si nevšimla hned, ale doslova mě bouchla do očí ve třetí části knihy Venkov. Zde Talbot

využívá na první pohled jemnějších barev než ve zbylých dvou částech. Helena je zde šťastná, klidná a spokojená a barvy tyto emoce dokreslují. V části Město a Cesta často převažují chmurné, tmavé a depresivní barvy (šedá, černá, tmavě modá), v části venkov pak tuto paletu zaměňují barvy veselé, svěží a letní, zejména světle modrá, zelená a žlutá, tedy barvy symbolizující harmonii a klid přírody. Tato harmonie a klid je ale narušena ve chvíli, kdy na venkov přijíždí Helenin otec v červeném svetru a je tak v dokonalém kontrastu k celé scénérii a rozbíjí tím idylický a harmonický venkov. Zpětně si pak lze povšimnout červeně vymalovaných stěn v Helenině pokoji, otcovy červené kravaty, červeného auta násilníka, se kterým se Helena setkává v závěru druhé části, červené kravaty Ježíšova náhončího nebo červeného papíru, na který Helena ve škole nakreslila svůj inkriminující obrázek.

Jazyk

Talbot se stejně jako v malbě tak i v jazyce vyjadřuje naturalisticky. Nehledí na to, že je kniha nakladatelstvím věkově doporučena od 12 let a využívá poměrně vulgární jazyk. Nicméně jestli v dnešní době není něco tabu, je to vulgární a nespisovná podoba jazyka a Talbot to moc dobře ví. Jelikož k celé knize přistupuje velice autenticky, volí i autentický jazyk, jenž knize dodává na přirozenosti a uvěřitelnosti. Veškeré vyjadřovací prostředky jsou tedy voleny s ohledem na věk postav, jejich psychiku i životní situace, ve kterých se ocitají, zcela adekvátně. Text tím působí nenuceně a atraktivněji pro mladého čtenáře. Nicméně na straně učitele může vzniknout obava a otázka, zda je takový text, s takovým jazykem, vhodný do školních lavic. Nalijme si čistého vína a řekněme si, kolik procent žáků středních škol nikdy neřeklo slova jako mrcha, kurva, buzerant, nasraný či svině (se všemi těmito slovy, a mnohými dalšími, se v knize setkáme), vždyť postavy, které v knize využívají tento jazyk, jsou věkově přibližně stejně staří jako naši žáci. Pokud se rozhodneme s žáky hovořit na téma sexuálního zneužívání, měli by žáci být na takové úrovni, že se u těchto slov více pozastavovat nebudou. Vše záleží na třídě a jejich učiteli.

2.3 Postavy

Postava oběti – Helena

Helena, hlavní postava Talbotova díla, je, v hlavní dějové linii knihy, dospívající dívkou. Příběh nám dává spatřit Helenu ve čtyřech fázích jejího života. Budeme-li postupovat chronologicky, bez ohledu na posloupnost děje v knize, uvidíme Helenu ve věku osmi let, poté přibližně ve věku mezi třinácti a čtrnácti lety, dále dospívající dívku žebrající na ulici bez domova a v závěru knihy odhodlanou dívku oprostít se od svého tajemství a smutku a začít

znovu šťastně žít. Jedná se tedy o postavu vývojovou, a to jak po stránce fyzické, tak i po stránce mentální. Zejména díky této proměně hlavní hrdinky kniha pomáhá zneužívaným dětem po celém světě a je využívána v řadě škol a center. Sám Talbot píše, že po přečtení mnoha knih o sexuálním zneužívání zjistil, že by stačilo přečíst knihu jednu, protože všechny knihy nabízejí stejná fakta, stejné psychologické pochody obětí, donucovací prostředky násilníků i výsledky takového jednání na obou zúčastněných stranách. My si takový vývoj můžeme předvést přímo na postavě Heleny.

- Osmiletá Helena – Malá Helena se nám v knihách nabízí v retrospektivních vzpomínkách Heleny současné (žijící na ulici). V tomto věku jde ještě o šťastné dítě, které bezmezně miluje svého otce. Ve svém nízkém věku ještě nevnímá nepříznivé rodinné prostředí, kterým je obkloповána a jak sama později říká, neměla slova, aby vyjádřila, co se jí děje. Z další vzpomínky je patrné, že malá Helena podvědomě tušila, že se jí děje něco zlého, tyto své pocity vtěsnila do metaforické kresby ve škole. Bohužel možná právě kvůli nedostatečné informovanosti a sensibility pedagogů se Heleně potřebné pomoci nedostalo. Paní učitelka viděla veškeré symptomy (uzavřenost, samotářství, zhoršení prospěchu), ale nedokázala tváří tvář konfrontovat Helenina otce.
- Helena ve věku mezi 13-14 lety – Helena o chování svého otce nikdy nikomu neřekla a zneužívání trpěla několik let. V závěru knihy přiznává, že to byla jediná pozornost, které se jí ze strany rodiny dostávalo a že kvůli špatnému chování ze strany její matky měla ze vztahu s otcem radost: „*Měla jsem děsnou radost z toho, že máme zvláštní vztah, do kterýho ona nepatří. I když jsem to nenáviděla.*“. V pubertálním věku se v ní, ve spojitosti s fyzickým a psychickým dozráváním, něco zlomilo a poprvé se svému otci postavila a řekla rázné ne. Její otec toto slovo ale nebral dostatečně vážně a Helena byla nucena své odmítnutí podtrhnout fyzickým napadením, do kterého se vrátila její matka. Ani u té ale Helena nenašla potřebnou podporu.

- Postava matky - Na postavě Heleniny matky je patrná značná psychická nevyrovnanost, která je podtržena na jedné straně jejím vzezřením (krátkovlasá žena s hubeným vrásčitým, propadlým obličejem a výrazným líčením), stylem oblékání (oblékání ji dodává mužský a vulgární charakter, je obvykle velké a spíše pánské), ale také užíváním lehkých drog (cigarety, alkohol). Matka několikrát v knize opakuje, že dítě nikdy nechtěla, a to je podkládáno i jejím chováním k Heleně,

Obrázek 9

na kterou je zlá a vulgární (obrázek 9). V knize není jednoznačně patrné, zda o zneužívání své dcery věděla nebo ne, nicméně je zde náznak, který nás po přečtení musí zanechat na vážkách, zda její zlé chování nebylo vyvoláno právě tímto vědomím.

- Dospívající Helena – Když se v těžké chvíli Heleně nedostalo podpory a necítila pocit jistoty a bezpečí ani od jednoho z rodičů, rozhodla se utéct z domova. Tomu předcházelo ostříhání dlouhých blond'atých vlasů, které na ní miloval její otec. Helena tak mohla učinit na truc svému otci nebo, v souvislosti s chlapeckým oblečením, ve kterém utíká z domova, je zde pravděpodobné, že se chtěla stát neženskou, a tím pádem neatraktivní pro muže. Heleně se ale klidu nedostává ani mimo domov, protože krutý život na cestách a ulicích přináší mnoho nebezpečí a úskalí (stopování, noční město). Helena je obětí traumatizovanou, je přehnaně nedůvěřivá k veškerým lidem, nesnese žádné doteky či projevy náklonnosti a trpí absolutní averzí vůči intimnostem. V knize se rovněž setkáváme, a to hned dvakrát, s Heleninými sebevražednými představami. Poprvé v začátku knihy, kde si Helena představuje, že skáče pod jedoucí metro a po druhé při setkání s prostitutkami, kde je zachycena představa skoku z mostu.
- Odhodlaná Helena – Helena získává vnitřní jistotu až poté, když se rozhodne opustit město a odjet na venkov, kde ji přátelský manželský pár nabízí práci servírky v rodinné klidné restauraci, kde s nimi Helena začíná žít, obklopena krásnou krajinou a přírodou. Helena se zde začíná zajímat o sexuální zneužívání dětí a po poučení o této

problematice pomalu přichází na způsob, jak se očistit od své minulosti a získat novou budoucnost. V první řadě ze sebe křikem dostává své tajemství na vrcholku vysoké hory. V neposlední řadě se rozhodne čelit svému největšímu strachu, a tím je její rodina. Posledním bodem Helenina uzdravení je konfrontování otce se skutečností. Helena po zdolání těchto příkoří prochází uzdravením, které je v knize zobrazeno proměnou v jejím obličejí, který nabývá dospělejších rysů a působí silněji a veseleji, ale také opětovnou schopností snášet dotyky, Helena si také nechává narůst své blondaté vlasy. Tím se definitivně odstřihává od minulosti, od své rodiny, a především od svého otce.

Takto zobrazený uzdravovací proces může být paralelou kuchařské knihy, která dává ublíženému člověku návod, jakým způsobem postupovat a vyrovnat se se svým tajemstvím a plně uzdravit sebe, své tělo, mysl i duši. Také dává ostatním lidem možnost nahlédnout do života zneužívaného člověka, protože nikdy nemůžeme stoprocentně vědět, jaké jsou příběhy lidí, se kterými se ve svém životě setkáme.

Postava násilníka

Jak je již předjímano, pachatelem je člen blízké rodiny, konkrétně Helenin vlastní otec. V celkovém obraze příběhu by se dalo hovořit o pravém incestním pedofilovi, který nezná nebo nechce znát vhodné hranice lásky mezi otcem a dcerou. Pachatel využívá typické prostředky, které byly zmíněny již v teoretické části práce. Dívce vyhrožuje a zastrašuje ji („*Nikdy to nesmíš nikomu říct...jestli to někomu řekneš, tak tě odvedou. A to ty nechceš, že ne?*“), přesvědčuje ji o jeho upřímné lásce k ní („*Dělám to jen proto, že tě mám rád.*“) a spoluúčasti („*Já tě znám. Ve skutečnosti se ti to líbí.*“) a citově ji vydírá („*Co se děje? Ty už mě nemáš ráda?*“). Když v závěru knihy dochází ke konfrontaci, je otec překvapen a zdrcen touto situací, vůbec si není schopen připustit, že celou dobu dělal něco špatného a zlého své vlastní dceři, popírá, že by ji ubližoval, vylouvá se na svůj stres, a nakonec se psychicky sesype a propuká v pláč. Závěrečná konfrontace také poukazuje na formu sexuálního zneužívání, které bylo kontaktní, ale podle slov Heleny i jejího otce nikdy nedošlo k samotné penetraci. Tento fakt využívá násilník jako zmírnění závažnosti svého chování a poukázání na to, že přeci nedělal nic špatného, že dceři vlastně fyzicky neubližoval „*Ale já nikdy, víš, nikdy jsme...jsi pořád ještě panna, ne? Nikdy jsem ti neublížil nebo něco...*“.

Titulní označení „pohádka“ by nás možná nabádalo ke striktnímu oddělování postav na kladné a záporné. Na oddělení dobra a zla. Na první pohled by toto dělení mohl provést

každý čtenář a pravděpodobně by se všichni shodli na stejném rozdělení. Nicméně nedalo by se nad tím debatovat? Nejspíše bychom se shodli na tom, že Norman, Helenin otec, je postavou zápornou od začátku do konce, a že k němu od prvních stran chováme silnou antipatii. Nicméně i přes všechny zlé věci, které učinil, by jeho závěrečné rozpoložení v mnoha lidech mohlo vzbudit soucit. Daleko bujařejší debatu by jistě vyvolala postava Janka z knihy „Žil jsem jako pedofil“. Zejména proto, že na Normana máme subjektivně zkreslený pohled z Heleniny strany. Neznáme obsah jeho myšlenek, nevíme, zda si je vědom svého pochybení a zda např. trpí výčitkami svědomí či uvažuje o léčbě své deviace. Výše zmíněná kniha je zpovědí člověka, který za svá pochybení trpí, kaje se a dělá vše proto, aby mu mohlo být porozuměno a snad i odpuštěno. V případě Normana můžeme pouze spekulovat, zda v něm po závěrečné konfrontaci dojde k vývojovému posunu, nebo ne. Helenu sice nakonec neudeří a agresi vystřídá pláč, nicméně v další fázi už opět popíjí a kouří v hospodě, vypráví svůj vtíp a neovladatelně se směje. Je zde tedy pochybnost, do jaké míry si vzal Helenino vyznání k srdci, a zda se bude chtít změnit.

Norman ale není jedinou násilnickou postavou, se kterou se Helena během své cesty setkává. V celé knize je množství dalších záporných postav, jejichž role jsou různě důležité, stejně jako jejich místa v příběhu. Důvodem je již zmíněné skládání celého příběhu z dílčích autentických vyprávění a zážitků. S první záporně vnímanou postavou se setkáváme v metru, kde Helena žebrá o jídlo a peníze. Jedná se o Ježíšova náhončího, jehož zápornou roli nám opět signalizuje červená barva jeho kravaty. Využití právě této postavy může mít různé důvody a výklady. Stěžejním důvodem však je skutečný Talbotův zážitek, o kterém píše v Krysím ocásku. Na stanici londýnského metra viděl žebrající dívku nápadně se podobající Beatrix Potter, kterou obdobný náhončí obtěžoval. Z příběhu není očividné, jaké záměry má náhončí s Helenou. Nelze jasně určit, zda je téměř fanatickým ztělesněním víry, nebo zda má postranní, erotické úmysly. Vždyť sexuální zneužívání katolickými duchovními je rozebíráno celosvětově, zejména v současnosti (rok 2018), kdy se k této problematice vyjádřil i sám papež³⁰. Autor tím může mimo jiné poukazovat na to, že ne každý, kdo se navenek ohání ušlechtilými slovy, musí být dobrým člověkem. Obdobný výklad se hodí i na poslance sira Noela Toda, opilého zrzavého násilníka, který obtěžuje Helenu v noci na ulici. První dojem, když člověk v jedné větě uslyší „sir“ a „poslanec“, určitě nebude, že by tento člověk mohl dělat zlé a špatné věci. Talbot nám opět ukazuje, že není dobré dát na první

---

³⁰ Zneužívání kněžími je odporné, řekl papež v Irsku. *Novinky.cz* [online]. Borgis, a.s, 2018, 25. 08. 2018 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/481531-zneuzivani-knezimi-je-odporne-rekl-papez-v-irsku.html>

dojem, protože nás může lehce oklamat. S násilníkem se do třetice setkáváme při Helenině cestě na venkov. Talbot, stejně jako v případě duchovního, i zde využívá kliše. Násilníkem není totiž nikdo jiný než řidič automobilu, kterého si Helena stopne u silnice.

Kromě postav násilníků jsou zde i další záporné postavy, ty již ale nejsou pro naši práci stěžejními, proto si je zde pouze uvedeme. Jedná se o prostitutky, které Helenu svádí na scestí a Benova kamaráda, který zpochybňuje Helenu jako umělkyni.

2.4 Didaktický potenciál textu

2.4.1 Smysl textu a autorský záměr: o co důležitého v textu jde

Autor prostřednictvím tohoto textu usiluje o detabuizaci tématu sexuálního zneužívání, protože, jak sám píše: „*Čím víc se o sexuálním zneužívání dětí mluví ve společnosti či v uměleckých dílech bez ohledu na médium, tím spíš si oběť uvědomí, že se něco podobného děje pořád, že o tom mohou mluvit, že jim ostatní budou věřit a zastaví to.*“³¹ Nejen, že seznamuje nezasvěcené čtenáře s existencí, průběhem a reálnou stránkou této problematiky, především pomáhá obětem s podobnými či stejnými starostmi, ukazuje jim, že v tíživé situaci nejsou samy a že je vždy cesta ven.

V textu poukazuje také na to, že vedle zlých lidí, existují také ti, kteří to s námi myslí dobře a mají nás rádi. A stejně jako je to s hodnými a zlými lidmi, je to také i se špatnými a krásnými chvílemi v životě.

Nosná myšlenka textu:

I v nejhorších životních situacích má člověk někoho, na koho se může spolehnout, ze všech takových situací je cesta ven ke štěstí, jen ji v sobě člověk musí objevit a jít za ní.

Příklady otázek, které text může vyvolat

Jak je možné, že se otec takto choval?

Věděla o zneužívání blízká rodina? Věděla o tom matka? Proč nikdo nic neudělal?

Proč to Helena snášela tak dlouho a nic neřekla?

Proč se nikomu nesvěřila ani po útěku z domova?

Proč si to dává Helena za vinu?

2.4.2 Čtenář a text

Kniha je nakladatelstvím doporučena čtenářům od dvanácti let, což je po přečtení RVP věk přijatelný a vhodný. Jak již bylo výše zmíněno, tematika sexuálního zneužívání je poprvé obsažena v učivu pro žáky pátých ročníků. Nicméně pedagog, který by se rozhodl s touto knihou pracovat s tak mladými žáky, by měl více přihlížet k věku a vybírat pouze pasáže, které jsou vhodné do školního prostředí, tedy pasáže bez vulgarit a otevřené sexuality. Proto

---

³¹ TALBOT, Bryan. Krysí ocásek. *Pohádka o zlobivé kryse*. Praha: Martin Trojan - 3-JAN, c2008. ISBN 978-80-86839-23-3.

budou vzorové přípravy obsažené v této práci směřovány primárně na žáky starší, zejména pak na žáky středních škol.

Hlavní postavě knihy – Heleně, je v centrální linii příběhu, dle mého názoru, okolo sedmnácti let i kvůli tomu je text vhodné směřovat na žáky středních škol, kterým bude postava věkově a vývojově blíží. Text je ale schopen oslovit i čtenáře staršího, dospělého. Starší a zkušenější čtenář mající již své emoce více na uzdě, dokáže na příběh koukat s větším odstupem, nezaskočí ho naturalistické pasáže či vulgární jazyk. Starší a zkušenější čtenář dokáže ocenit nejen poutavý příběh, ale i práci s jazykem, barvami, ilustracemi, atd.

Čtenáře v první řadě zajisté zaujme kontroverzní tematika a mladého čtenáře rovněž komiksově zpracování, které je v současnosti velice populární. Text nabízí mnoho otázek, přičemž na některé nabízí odpovědi a některé by mohly být vhodné do diskuze.

K porozumění knize čtenáři pomůže především, když bude mít povědomí o postavě Beatrix Potterové a rovněž o její tvorbě.

2.4.3 Způsob autorova podání

Autorovo pojetí tématu je, jak již bylo několikrát zmíněno, velice autentické a realistické. Nicméně i přes nepříjemné téma je schopen vše podat decentně a bez zbytečného vyhocení již tak náročné problematiky. Sexuální zneužívání je z ilustrací i bublin evidentní, nicméně autor pracuje spíše s náznaky a nikdy detailně nerozpracovává samotný akt zneužití. I když to autor hlavní postavě neusnadňuje (neustále se setkává se špatnými lidmi, kteří ji ubližují), v závěru dochází k uzdravení a Helena se dočká šťastného konce. Tím se pro čtenáře příběh a realita stávají snesitelnější.

2.4.4 Forma a jazykové prostředky ve vztahu k porozumění

Jak již bylo výše zmíněno, Talbot se snažil, aby byla kniha srozumitelná i pro čtenáře, který nemá plně rozvinutou či naučenou komiksovou gramotnost. Pro některé čtenáře by mohlo být zprvu náročné rozeznat realitu, sny, představy a retrospektivní pasáže, které nejsou na první pohled vyděleny a váží se volně a přirozeně k příběhu. Retrospektivní pasáže se dají rozlišit hned několika způsoby. Nejviditelnější je porušení časového sledu a porušení logické návaznosti. Tyto pasáže vždy ukazují Helenu v dětství, obvykle s rodinou. Často také Helena v bublinách přímo vzpomíná na minulost („*O Vánocích jsem se také poprvé setkala s knížečkami Beatrix Potterové. Bylo mi šest. Jasně si to pamatuju.*“). V neposlední řadě si lze povšimnout, že před retrospektivními vsuvkami je Helena na ilustracích zobrazována

se zavřenýma očima (obrázek 10) nebo se ilustrace detailně zaměřuje pouze na oči (obrázek 11).

Obrázek 11

Obrázek 10

V předcházejících částech práce byly rozebrány metaforické prvky objevující se v knize, které ale, i přes jejich hojnost, nebrání porozumění ději.

Jazykové prostředky jsou v celém komiksu jasné, srozumitelné a především přirozené. V mluvě dospělých se objevuje hovorová čeština, která se u některých postav posouvá, zejména vlivem alkoholu či afektu, do oblasti češtiny obecné. Helena a její přátelé mluví obecnou češtinou a v mluvě přátel se místy objevují i slangové výrazy, které jsou v současné době stále aktuální a čtenáři tak lehce čitelné. Vzhledem ke zpracovávanému tématu, prostoru, ve kterém se děj odehrává a také věku a psychice postav, je hojně užíván jazyk vulgární. Je proto na zvážení, jaké pasáže pedagog vybere a zda vulgární výrazy ponechá, vytečkuje či nahradí výrazy adekvátnějšími.

2.4.5 Vybrané úryvky a zdůvodnění výběru

Úryvky byly vybírány s ohledem na vytyčený cíl a věk žáků. Vybrány byly takovým způsobem, aby spolehlivě a komplexně vykreslily příběh a poskytly žákům podstatné informace nutné k pochopení smyslu knihy. Úryvky jsou zvoleny ze všech tří částí knihy (domov, cesta, venkov), a to proto, aby byl patrný Helenin vývojový posun, ale také proto, aby byla patrná práce s barvou a její symbolika, což zároveň napomáhá pochopení tohoto vývoje, ale také k pochopení toho, jak se dá pracovat s barvou a její symbolikou, a že i komiks je schopen obraznosti a skrytých motivů. V neposlední řadě jsou úryvky voleny tak, že každý z nich poukazuje na nějaký typický symptom, který obětí sexuálního násilí vykazují. Jejich znalost je rovněž jedním z dílčích cílů práce.

První úryvek zobrazuje důvod Helenina útěku z domu, tedy konfrontaci s otcem a matkou. Záměrně úryvek nezahrnuje celou hádku, která by jednak vyradila celou podstatu Helenina útěku (tedy sexuální zneužívání otcem), ale také by, kvůli počáteční erotické pasáži,

mohla na citlivější žáky po psychické stránce neblaze zapůsobit. Druhý úryvek je volen zejména kvůli vývoji postavy a symbolice barev. Třetí úryvek je rozdělen na dvě části. První část je opět důležitá pro práci se symbolikou barev, posloupnost příběhu a vývoj postavy. V tomto úryvku se již objevují momenty, které mohou žákům napovědět hlavní téma celé knihy (zejména nápisy na Helenou zapůjčených knihách). Stěžejním je úryvek čtvrtý, ve kterém se již žáci dozvídají podstatu celého příběhu. V tuto chvíli je důležité dát žákům prostor pro vstřebání nové informace a ventil svých pocitů. Tomu ideálně poslouží párové sdílení. V této části je možné celou hodinu zakončit, nevyzradit úplný konec příběhu a rovnou s žáky na toto téma rozvést debatu. To již závisí na samotném pedagogovi, třídě i časové dotaci. Práce s posledním úryvkem nám nabídne aplikovat nabyté znalosti o symbolice barev v praxi, ale také můžeme blíže nahlédnout na postavu Helenina otce a více tak rozvést debatu o jeho deviaci.

Všechny úryvky byly voleny s ohledem na vytyčené cíle. Postupně se v nich odkrývá Helenino tajemství a příběh graduje, tím vzniká spousta otázek a u žáků se podporuje přirozená potřeba sdílet své pocity, názory a nápady. Důležité rovněž je, že úryvky jsou voleny tak, aby žákům ukázaly co nejvíce projevů a reakcí zneužívaného dítěte.

3. Ann Dee Ellis – Tohle jsem udělal:

Knih *Tohle jsem udělal*: je věkově doporučena dětem od dvanácti let a je podle toho i koncipována. Pro děti bude jistě sympatické, že kniha není příliš obsáhlá (176 stran) a samotné stránky jsou koncipovány přehledně a decentně. Celé dílo svou formou připomíná deníkové zápisy, které jsou od sebe oddělovány obrázkovými logy. Stránky knihy tedy nejsou popsány hutným textem, což je pro děti rovněž milé. V neposlední řadě je nutno zmínit to, že tematika (šikana, sexuální zneužití, násilí), i přes negativní konotace a nápor na psychiku čtenáře, podána velmi citlivě. Vždyť sama autorka pochází z osmi sourozenců a vychovává pět dětí. To však neznamená, že by kniha neměla co nabídnout dospělému čtenáři. Text je psán dynamicky a neobvyklým stylem, celý příběh je jedním velkým tajemstvím, které čtenáři nedá knihu odložit, dokud se nedobere jeho odhalení. Již samotný název vyvolává otázky a podněcuje k četbě.

Na rozdíl od *Zlobivé krysy*, kde je sexuální zneužívání hlavním tématem a práce ve vyučovací hodině se bez něj jen těžko obejde, je kniha Ann Dee Ellis postavena hned na několika tématech, které jsou pro žáky základních (ale i středních) škol aktuální, zajímavé a je nutné o nich mluvit. Pokud se učitel při práci s touto knihou nebude chtít zabývat sexuálním zneužíváním, nemusí. Není těžké si vybrat do hodiny úryvek/úryvky, které se zabývají jinými důležitými tématy – domácím násilím, šikanou, přátelstvím, vztahem rodičů a dětí. K diskusi a poučení o sexuálním zneužívání by ale nutně mělo dojít ve chvíli, kdy budou žáci knihu číst celou a s tématem se tedy zaručeně setkají. V navržené přípravě se tomuto tématu vyhýbat nebudeme, vždyť cílem této diplomové práce je především zajistit, aby se toto téma na školách netabuizovalo a stalo se něčím, o čem je, i přes nepříjemné konotace, nezbytné hovořit. Navržená příprava bude určena nižším ročníkům druhého stupně základní školy, případně pátému ročníku stupně prvního, kde se žáci poprvé setkávají s problematikou sexuálního zneužívání v rámci přírodovědy. Vezmeme-li v potaz věk žáků a jejich mentální i fyzickou vyspělost v oblasti sexuality, není na škodu, že je sexuální zneužívání pouze dílčím tématem celé knihy. Naším cílem není udělat dětem komplexní besedu o sexuálním zneužívání, vychovat z nich odborníky nebo je snad nadbytečnými a detailními informacemi traumatizovat. Za cíl si klademe především to, aby si žáci díky autentickému textu s vrstevnickými hrdiny uvědomili, že se i jich mohou takové věci týkat, a že i oni se mohou, ať už přímo nebo nepřímo, v podobných situacích ocitnout. Je důležité žákům ukázat, že musí o takových problémech a zkušenostech hovořit. A to nejen v případě,

že se samy stanou obětí, ale i v případě, že se stali svědkem deliktu nebo se jim někdo s podobnými zkušenostmi svěřil. Kniha žákům ukazuje, jak nebezpečné může mlčení být.

Analýza knihy

Tohle jsem udělal: je prozaické dílo nevelkého rozsahu, které se kromě tematiky sexuálního zneužívání zabývá i jinými důležitými tématy. Konkrétně zde sexuální zneužívání, i přes skutečnost, že se od něj v knize vše odvíjí, není tak detailně rozebíráno. Kniha se více zabývá například tématem přátelství, rodiny a především šikanou a násilím. Mluvíme zde tedy o knize, která se zabývá nejedním velkým tématem. Především kvůli těmto velkým tématům není kniha zajímavá pouze pro děti a mládež, ale je atraktivní i pro dospělého člověka, kterému má rovněž co nabídnout. Poučná a zajímavá může být například pro učitele, který nahlédne do školského prostředí očima neoblíbeného a šikanovaného žáka, nebo pro rodiče, kteří zjistí, jak hodně jejich chování a výchova ovlivní život jejich dětí.

Žánr

Kniha je primárně určena dětem od 12 let, lze ji tedy, na rozdíl od Zlobivé krysy, přímo zařadit do literatury pro děti a mládež (dále LPDM). Tu Peterka definuje jako literaturu mentálně blízkou nedospělým čtenářům od 3 do 15 let (Peterka, 2007, s. 275-277). Literární žánry LPDM zde dělí podle původu na žánry primárně určené dětem (autorská pohádka, próza s dětským hrdinou,...), žánry, které byly převzaty (pověst, bajka,...) a žánry, které byly specificky modifikovány pro děti (poezie, fantasy, dobrodružná literatura, sci-fi,...).

V knize je nám předkládán příběh chlapce, který bojuje se svým tajemstvím, vrstevníky i dospělými, ale především sám se sebou. Toto tajemství se pomalu, krok za krokem, odkrývá a my přihlížíme postupné změně Logana z nemluvného a nešťastného otloukánka v opět silného, veselého, mladého muže. Stejně jako u Zlobivé krysy zde máme tedy prozaický biografický příběh, který sleduje psychický vývoj hlavní postavy. Kniha je tedy románem s dětským hrdinou, který v sobě ukrývá psychologické prvky.

Stručné shrnutí děje

Tohle jsem udělal: je příběh třináctiletého Logana, který se nachomýtl k hrozným situacím a nevěděl, jak jim čelit, ani jak se s nimi vyrovnat, a to ho z veselého a normálního chlapce změnilo na chlapce depresivního, plachého a neoblíbeného. Shrnutí děje rozdělíme do dvou částí. Jedna bude odpovídat událostem minulým a druhá přítomnosti. V knize je porušena chronologická posloupnost a čtenář si děj musí skládat sám, my však děj shrneme pro lepší přehlednost v chronologickém pořádku.

Minulost:

V knize se dovídáme, že i přes nynější Loganovu neoblíbenost v kolektivu měl na minulé škole velmi dobrého kamaráda, se kterým trávil mnoho času ve škole i mimo ni. Do tohoto kamarádství se časem vpletla dívka Cami, která se oběma klukům líbila. Nicméně to na jejich kamarádství nic nezměnilo.

Zyler žil pouze s otcem a my brzy zjišťujeme, že neprožíval ideální dětství. Jeho otec byl kvůli práci neustále pryč, a když byl doma, jeho nálada byla kvůli závislosti na alkoholu a hazardu jako na horské dráze. Zyler Loganovi vypráví, že zažívá dny, kdy ho otec bere do restaurací a kupuje mu spoustu věcí. Tomu kontrastují dny, kdy se jeho otec opije, vodí si domů různé ženy a často se uchyluje k násilí („*Zyler byl ale jiný případ, ...utrpěl spoustu „nehod v domácnosti“: Zlomil si ruku. Zlomil si klíční kost. Osmkrát ho šili. Měl pár monoklů a modřin.*“³²). Při jedné návštěvě Logan zvenku slyší, jak otec Zylera bije a nadává mu. Logan nevěděl, co dělat. Byl tak zaskočený, že neudělal nic, jen utekl. Toto je jedna ze dvou situací, kterých byl Logan svědkem, a které ho z veselého kluka změnilo na kluka, kterým je dnes. Tichého, smutného a otřeseného.

Druhá situace, již byl Logan svědkem, začala prvním pocitem žárlivosti. Jednoho dne si Logan všiml, jak Cami vchází do Zylerova domu. Logan je naštvaný, že mu kamarád nic neřekl („*A moje reakce byla: Zuřivost.*“³³), a proto se rozhodne vplížit do Zylerova domu a zjistit víc. Nejprve slyší, jak si z něho jeho kamarádi utahují, poté slyší, jak se líbají a situace graduje příchodem opilého Zylerova otce. Ten má jednu ze svých pověstných nálad, kdy jeho mysl a chování vládne alkohol. To vede k tomu, že opět vztáhne ruku na Zylera a surově ho zmlátí. Následně se obrátí i proti Cami, kterou napadne sexuálně. Celou tuto situaci čtenář dostane pouze zprostředkovaně, protože Logan vše jen slyší, schovaný u zdi na chodbě. Jediné, co opravdu viděl, byla plížící se Cami s červeným obličejem a rozedranou košilí. Poslední, co Logan slyší, než se vydá na útěk, je Zylerův hlas: „*Myslím, že jsem zabil tátu...*“³⁴. Cestou domů na Logana spadne tíha celé situace a hlavou se mu honí mnoho rozporuplných myšlenek. Na jedné straně je vyděšený a cítí nenávist. K Zylerovi, jeho otci, ke Cami. Na straně druhé si uvědomuje, jak důležitou roli hraje Zyler a jeho kamarádství v jeho životě a cítí silnou lítost. Lítost a kamarádství u něho však nad nenávistí a strachem nezvítězí. Za pár minut se před jeho oknem objeví zmlácený Zyler, který ví o jeho přítomnosti

---

³² ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Coobook, 2010, s. 59-60. ISBN 978-80-00-02423-3.

³³ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Coobook, 2010, s. 137. ISBN 978-80-00-02423-3.

³⁴ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Coobook, 2010, s. 142. ISBN 978-80-00-02423-3.

u celé situace. Je s ním i Cami. Zylér prosí o pomoc, naléhá na Logana, aby mu otevřel okno. Logan sleduje svého kamaráda a neudělá nic.

Přítomnost:

Nyní je Logan v jiném městě i jiné škole a o tom, jak a kde žije Zylér či Cami nemá ponětí. V novém životě je separován ve škole i ve skautu, kde ho vrstevníci buď ignorují, nebo šikanují. Odříznutý se cítí i doma mezi sportovně založenými bratry-dvojčaty a rodiči, kteří o něj mají neustálé starosti. Často se stává, že se mu snaží, vždy ne úplně vhodnými způsoby, pomáhat. Logan se cítí smutný, méněcenný a především sám. V knize jsme svědky šikanování, rodinných dohadů, ale i nalézání nové kamarádky Laurel či návštěv psychologa, se kterým se postupně Logan rozmluví natolik, že je schopen odhalit své tajemství, a tím opět žít svůj život.

3.1 Postavy

Logan

Logan je třináctiletý chlapec, který zažívá nelehké období. Je hlavní postavou knihy a zároveň i jejím vypravěčem. V předchozím místě bydliště a na minulé škole měl kamaráda a byl spokojený a „normální“, to se ale změnilo. Z Logana se stal tichý a plachý kluk bez sebevědomí („*Myslím, že se mnou nemusí být všechno v pořádku.*“), který u nikoho nenachází pochopení. Tedy téměř. Výjimkou se stává spolužačka Laurel, která se pro Logana stane oporou.

Logan je typický prototyp šikanovaného chlapce, kterého často vidáme ve filmech, seriálech a knihách, a to jak na základě jeho vzhledu, tak i na základě jeho školních a mimoškolních aktivit. Logan má silnou postavu a pihovatý obličej. Není dobrý ve sportu, a tak ve škole navštěvuje sbor, divadelní a matematický kroužek. Také chodí do nedělní školy, do skauta a zpívá v kostele.

Logan je separován od dětí ve škole i mimo ni, tuto separaci pociťuje i v rodinném prostředí. Jeho dva jedenáctiletí bratři, dvojčata, si vystačí bez něj. Jsou, na rozdíl od Logana, sportovně založení, jsou výbornými hráči basketbalu a nemají problém si najít přátele. Loganovi rodiče jsou milující a starostliví lidé. Chování jejich syna je ale děsí takovým způsobem, že nejsou schopni své starosti skrývat. Logan tedy často slýchává jejich rozhovory či hádky, které se týkají jeho divného depresivního chování, slýchává matku často plakat a vše si pak dává za vinu. Oba rodiče se mu snaží všemožně pomoci, nicméně často volí přehnané a neadekvátní prostředky (např. když otec pořídí lístky na basketbal pouze pro sebe a Logana, a dvojčata s nimi nejdou i přes to, že basket hrají a milují – čímž podporuje

Loganovu separaci od bratrů a úvahy o tom, že je s ním něco v nepořádku.). Logan v těchto a dalších pokusech vždy vycítí jejich lítost, přehnanou snahu a strach, a jejich snahy mu pomoci tím selhávají (*„Táta si vždycky myslí, že všechno vyřeší. Nevyřeší.“*). Podle jeho vlastních slov se snaží být normální, a to hlavně kvůli tomu, aby udělal rodičům radost, a ti se o něj nemuseli tolik bát.

Loganem zažité události velice otrásl. Více jím však pravděpodobně otráslo poznání vlastního já a zejména jeho neschopnost pomoci svým přátelům, když to nejvíce potřebovali. Především z toho pramení jeho nízké svědomí a snad i pocit, že si vše zlé, co se mu děje, vlastně zaslouží. Věří, že je doopravdy tím, kým ho nazývají jeho vrstevníci – sráč, úchylek (*„Když jednou Bruce došel k závěru, že jsem sráč, najednou jsem byl z jakéhosi důvodu sráč úplně pro všechny. Bylo to jako bomba. Ta vybuchla a všichni to pak rádi říkali. „Sráči.“ Na Mulholland Drive jsme se Zylerem sráči nebyli. Aspoň Zyler nebyl. Možná že já ano. Možná že já ano a jenom jsem to nevěděl.“³⁵*).

Postava násilníka – Zylerův otec

Portrét Zylerova otce si utváříme jednak prostřednictvím Zylerova vyprávění a jednak díky Loganovým vlastním zkušenostem. Logan nám nabízí relativně objektivní pohled na celou skutečnost, která nám Zylerova otce ukazuje jako agresivního a zlého člověka (*„...tehdy jsem se setkal se Zylerovým tátou. A měl žluté bulvy a třískal do stěny. Byl na Zylera našťvaný z jakéhosi důvodu, kterému jsem nerozuměl. A řekl mi, abych vypadl z jejich baráku. Později jsem zjistil, že někdy je Zylerův táta v pohodě. Ale většinou v pohodě nebyl. Skoro nikdy v pohodě nebyl. Prakticky nikdy.“³⁶*), zatímco Zylerův pohled je často zkreslující a obhajující otcovo špatné chování (*„Zyler: Můj táta není, za co ho máš. Koupil mi tohle. A ukázal mi svoje hodinky Casio G-Shock a vykládal, jak šli na pizzu a něco k pití a jak si mohl objednat, co chtěl, ale nechal si přinést jenom jahodovou limonádu, a dokonce dostal zákusek... Zyler: Je to můj táta Logu...Ty to pořád nechápeš. Je to jediný, co mám.“³⁷*). Dozvídáme se o jeho proměnlivých náladách a agresivních projevech, které jsou střídány hrou na hodného, pozorného otce, který svému synovi dá první poslední, čímž mu viditelně kompenzuje vlastní nedostatky a jistým způsobem je to i úplatek za jeho mlčení (*„Nemohl jsem uvěřit, kolik má Zyler věcí, všechna ta zvířata a plakáty a céděčka a videohry, vlastní*

³⁵ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Coobook, 2010, s. 28-29. ISBN 978-80-00-02423-3.

³⁶ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Coobook, 2010, s. 51-52. ISBN 978-80-00-02423-3.

³⁷ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Coobook, 2010, s. 61-62. ISBN 978-80-00-02423-3.

televizi ve svém pokoji a vůbec. Já: Máš super pokoj. Nemůžu uvěřit, že ti táta dovolí mít všechny tyhle věci, zvířata a vůbec. Zyler: Jo. To je vážně fajn. “³⁸).

Tohle jsem udělal: nám nabízí zcela jiný pohled na postavu násilníka, než který nám poskytla první kniha. V první řadě je nutné podtrhnout, že Zylervův otec není pedofil. Alespoň ne pedofil v pravém slova smyslu. Kromě násilnické povahy je Zylervův otec gambler a alkoholik. Právě alkohol byl v jeho činu hlavním impulsem, který ho vedl k sexuálnímu násilí na Cami, třináctileté spolužačce Zylera a Logana. Hovoříme zde tedy o pedofilovi situačním (Weiss, 2000, s. 14). Pokud bychom chtěli tohoto násilníka dále teoreticky analyzovat, mohli bychom doplnit typologii pachatelů Jocelyn Roberts (str. 14 v této práci) o další druh násilníka, protože s jejím rozdělením si nevystačíme. Zylervův otec totiž pro Cami není důvěrně známý, ale nelze ho považovat ani za neznámého. Cami sice Zylerova otce ještě nikdy neviděla, nesetkala se s ním, ale za zcela neznámého ho považovat nelze. Cami, i přes první setkání s ním ví, o koho se jedná, a pouze si k informacím, které pravděpodobně získala během rozhovorů se svými přáteli, Zylerelem a Loganem, připojuje obraz.

V charakteristice Normana, Helenina otce, jsme se pozastavili u analýzy postavy z hlediska její etické funkce v knize. Došli jsme k závěru, že ač je tato postava s největší pravděpodobností vnímána spíše záporně, mohl by její osud či konečné vyjevení emocí v některých čtenářích vzbudit soucit. Zejména v případě, že bude poučen o podstatě skutečné pedofilie, tedy deviance, se kterou pedofilní jedinec mnohdy nemůže nic udělat nebo nemá dostatečnou kuráž a vůli k léčbě. Chování této postavy, i když si to lze jen těžko představit a pochopit, bylo motivováno láskou, u které však nebyly rozpoznány adekvátní hranice z důvodu vrozené deviance. Již méně soucitu se od čtenářů pravděpodobně dostane postavě Zylerova otce. Jeho láska k alkoholu z něj udělala nejen špatného otce, ale také špatného člověka. Člověka bez morálky, hodnot a schopnosti správně jednat a ovládat své chování. Vše, co způsobil, bylo motivováno alkoholem a touhou po moci. Pokud jsme v prvním případě zapochybovali o přítomnosti lásky a jakékoli kladné emoce, zde nás pravděpodobně ani nenapadne o takových věcech přemýšlet. Způsobeno to je především jednostranným pohledem z Loganovy strany, který nám kniha nabízí a také omezenými informacemi. V knize se setkáváme se Zylervým otcem vždy jen jako se špatným člověkem. Nejsou zde zaznamenány žádné situace, které by postavě dodaly kladné prvky. Jediným prvkem, kdy čtenář ze strany Zylerova otce spatřuje snahu zmírnit následky svého chování, jsou věci, které Zylerovi kupuje. Vše jsou ale jen hmotné dary, kterými si kupuje synovo mlčení.

---

³⁸ ELLIS, Ann Dee. Tohle jsem udělal.: Praha: Cooboo, 2010, s. 51. ISBN 978-80-00-02423-3.

Bruce a jeho rodina

Bruce je klasickým prototypem v kolektivu oblíbeného kluka, který trýzní a šikanuje ty méně oblíbené. Jeho hrubé a agresivní chování má své počátky v rodině a výchově. Matka přehlíží jeho ne vždy vhodné chování a do značné míry svého syna rozmazluje a obhajuje (*„My školní autobusové dopravě prostě nedůvěřujeme. Víš, ten starý řidič si na Bruceyho zasedl...Ten chlap Bruceyho pořád sekýroval, takže jsem tam zavolala a postěžovala si a řekla Jackovi, aby se na to taky podíval. Má tady docela vliv, protože sedí v městském zastupitelstvu.“*³⁹).

Větší vina však tkví v chování a vlivu otce. Jeho vlastní agresivní a hrubé chování se projevuje v chování syna. Brucův otec, Jack, je na syna přespříliš krutý a přísný a často se nevyhýbá hrubým a vulgárním výrazům (*„Bruce: Tati, já nechápu, jak se to má dělat. Jack: Vysvětlil jsem ti to. Všem jsem to ukázal. Tu tvoji jsem dokonce načal a z toho tvého věčného fňukání už se mi fakt dělá zle. Sklapni a dlabej. Bruce: Ale...Jack: Sklapni!...Bruce: Tati? Jack: Bruci já tě varuju. Bruce: Mám jenom jednu otázku. Tehdy mu Jack jednu ubalil...A Bruce se choulil a popotahoval a Jack řval: Říkal jsem ti, abys držel hubu. Říkal jsem ti, abys DRŽEL HUBU!“*⁴⁰).

Šikana, kterou Logan ve skautu zažívá ze strany svých vrstevníků je velmi závažná. Nicméně když šikanuje dítě, často jeho chování přisuzujeme věku a neschopnosti adekvátně zhodnotit vlastní chování a důkladně si promyslet jeho možné následky. Často slyšíme: „Vždyť jsou to jen děti.“ Šikanu ale Logan zažívá rovněž ze strany Jacka, Brucova otce. Tedy od dospělého jedince, od kterého očekáváme dospělé jednání, oporu, pomoc a zastání. Jack vede skautský oddíl, jehož je Logan členem. Jack nejen že ignoruje šikanu a týrání vrstevníků v oddílu, ale i on sám se k Loganovi chová hrubě a dává mu najevo svou lhostejnost a odpor. Jen těžko se pak lze divit Brucovu chování, když známe jeho mužský vzor a jeho nevhodné, zlé a neadekvátní jednání.

Kompozice a vyprávění

Navzdory tomu, že je kniha primárně určena dětem, je její kompozice neobvyklá a poměrně složitá. Kniha svou formou na první pohled připomíná deníkové záznamy, zejména kvůli velmi krátkým kapitolám, které jsou od sebe oddělovány černými obrázky-ikonami, a subjektivnímu vyprávěči v ich-formě. Autorka využívá retrospektivní kompozice, příběh je tedy vyprávěn s vhledy do minulosti. Tyto vhledy jsou v knize časté a s přítomností

³⁹ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Cooboo, 2010, s. 26. ISBN 978-80-00-02423-3.

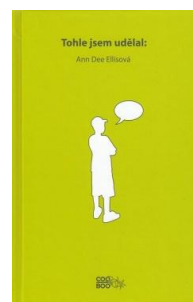
⁴⁰ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: Cooboo, 2010, s. 160-161. ISBN 978-80-00-02423-3.

se střídají plynule, bez jakéhokoli upozornění. Kromě místy hůře přehledného prolínání časových rovin se zde setkáváme i s mísením vnitřního monologu s tím, co je skutečně vyřčeno. Pochopení se snaží ulehčit dialogová forma textu, která místy připomíná scénář dramatu. Takto rozpracovaná kompozice si žádá pozorné čtení a určitou čtenářskou zkušenost.

Celá kniha je vystavena tak, že ve čtenáři již od prvních stran vyvolává zvědavost a v průběhu četby ji graduje, je jedním velkým tajemstvím, které čtenáře burcuje k jeho rozluštění ihned po jejím obdržení. Již samotný titul či anotace na zadní straně knihy nutí čtenáře dozvědět se víc („*Představ si, že jsi viděl, jak se stalo něco hrozného. Představ si, že se to stalo tvému nejlepšímu kamarádovi. Představ si, že jsi neudělal nic, abys mu pomohl...*“). Autorka celý příběh halí do šera a tajností, které tuto zvědavost, a tedy i touhu číst dál, podněcují. Čtenář od začátku sice ví, že Logan před rokem udělal něco, co jeho život zcela změnilo, ale celou podstatu příběhu se dozvídá až téměř v závěru knihy. Do té doby si čtenář v hlavě skládá útržkovité informace, které se díky retrospektivním vsuvkám dozvídá a hádá a předvídá, co za vším asi stojí. Do závěrečného odhalení se o oné situaci mluví zcela neurčitě, nejčastěji za pomoci ukazovacích zájmen (*Po tom, co se stalo...*, *Po té záležitosti se Zylerem...*, *Po tom, co se stalo se Zylerem a jeho tátou a po tom všem, jsem dokázal snést cokoliv.*) a čtenářova zvědavost tak během četby graduje a knihu je obtížné odložit.

Titul a vazba knihy

Ono velké tajemství podněcující zvědavost, o kterém je zmínka již v předcházející podkapitole, má svůj počátek právě v titulu. Tohle jsem udělal:. Už pod ním si může čtenář ledacos představit a metodou předvídání by mohly v literárních hodinách vzniknout zajímavé interpretace a nápady. Zejména připojíme-li k titulu i úvodní ilustraci (obrázek 12). Zkušený či zvědavý čtenář tak může z vazby knihy vyčíst spoustu informací. Bublina u úst postavy může napovědět, že vyprávěno bude v ich-formě, popřípadě, že bude využit dialogický charakter. Silueta a její oblečení nám napovídá pohlaví a přibližný věk hlavního protagonisty příběhu. Řadu informací nám anticipuje rovněž užití minulého přičestí. Stejně jako silueta nám prozrazuje pohlaví hlavního protagonisty, ale i v jakém čase a jaké osobě bude příběh vyprávěn. Od titulu očekáváme zpověď hlavního hrdiny z činu, který se odehrál v minulosti. Rovněž předpokládáme, že čin bude spíše negativní. Nicméně víme, že hlavní postavě se v průběhu knihy nemohlo stát nic

Obrázek 12

natolik vážného, aby mu to znemožnilo o svém zážitku napsat. Můžeme tedy předpokládat, že i přes zažívané útrapy hlavní protagonista přežije a kniha dopadne dobře.

Ještě před započítím samotné četby se ve čtenáři může začít rodit mnoho rozličných otázek, jejichž charakter bude záviset na individualitě každého čtenáře (Co postava viděla? Proč kamarádovi nepomohla? Proč je na titulní straně bublina prázdná? Nemohlo by to souviset s tím, že v titulu po dvojtečce již text nepokračuje? A mnoho dalších). Mnoho dalších otázek vzniká při četbě a my se tak můžeme k titulu a vazbě neustále, i po skončení četby, vracet a přemýšlet nad pravým smyslem jednotlivých prvků.

Jazyk a styl

Jak již bylo zmíněno v kapitole o kompozici a vyprávění, autorka prolíná monolog s dialogem. Tím se střídá rovněž podoba jazyka. Nelze říci, že by se vyloženě měnil styl jazyka. Nicméně je patrná změna jazyka v Loganově monologickém vyprávění a v autentických dialozích. Logan ve svém vyprávění užívá spisovnější jazyk než v dialozích a zároveň užívá výrazy, které by v běžném rozhovoru nejspíš neužil (máma se úzkostlivě vyhýbala lahůdkám, najednou jsem se octl u úpatí hory, potom jsem je spatřil i já, já tam zůstal sedět a hleděl na rybičky,...). I když se v dialozích již objevují hovorové, a tím i autentičtější výrazy, nesetkáváme se zde s obecnou podobou jazyka. To může být zapříčiněno tím, že kniha jako celek je jeho autentickou zповědí, jeho vlastním psaným textem a v písemném projevu, ať už oficiálním nebo neoficiálním, se lidé obvykle uchylují ke spisovnějšímu jazyku, knižnějším výrazům a nespisovné tvary ponechávají mluvené podobě jazyka.

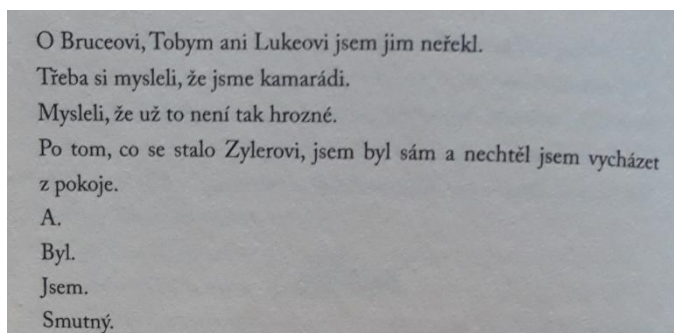
Kromě hovorového jazyka se zde objevuje značné množství vulgarismů. Ač se jistě najdou tací, kteří se při vybírání úryvků do svých hodin literatury těmto slovům vyhnu, nejsou v knize užity nadbytečně a zbytečně. Jejich využití dodává knize na autentičnosti a přirozenosti. Ať už se jedná o přiblížení se k běžnému slovníku teenagerů, navození atmosféry školních potyček a neshod nebo o popsání záporných postav.

Čeho si každý čtenář všimne ihned po přečtení prvních pár stran, je autorčin styl. Je to styl značně atypický a ne každému vyhovující. Již jsme si zmínili střídání druhů řeči a místy chaotické změny v posloupnosti vypravování. To však není jediné, co upoutá naši pozornost.

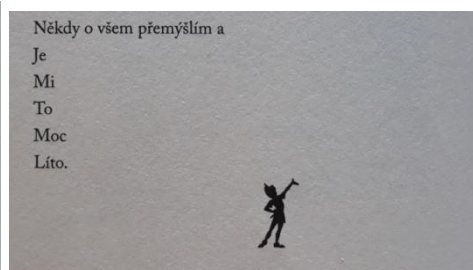
Stránky na první pohled nejsou zaplněny hutným textem. Tomu jednak napomáhají obrázky oddělující text, ale také využívání nápadně krátkých vět (někdy jen jedné věty) na řádce. Text je tak pro mladého čtenáře atraktivnější, protože autorka tímto stylem psaní zrychluje tempo, dramatičnost a spád vyprávění. Kromě krátkých vět podporuje spád časté

užití dialogických forem připomínající scénář dramatu. To rovněž dělá text autentičtější (dostává se nám autentických průpovědí postav s prvky typickými mluvené řeči, např.: aposiopese a další.) Během četby tak autorka nedává prostor k tomu, aby se čtenář nudil.

S krátkými větami přímo souvisí užívání vět pouze o jednom slově, které mohou, ale nemusí, být samy na řádku. V některých případech je takto osamocené slovo ukončené tečkou a tvoří tak větu, a v jiném jsou slova jedné věty roztroušena na řádky. Obě tyto formy mají svou funkci, kterou nejlépe odhalíme za pomoci kontextu a hlasitého čtení. V prvním případě (obrázek 13) přečteme jednotlivá slova se silným přízvukem. To dělá text důraznější a naléhavější. V případě druhém (obrázek 14) již text nečteme na řádku tak důrazně. Kvůli absenci tečky, která signalizuje ukončenost, protahujeme délku jednotlivých slov a čtený text tak působí pomaleji. Budeme-li číst text na obrázku 14 nahlas a plně se soustředit na kontext, ucítíme, že se postavě daná věta neříká snadno. Bude nám připadat, jako by se postava zajíkala, byla smutná.

Obrázek 13

Obrázek 14

Nápadné jsou v celém textu také prvky opakování. Zejména anaforického rázu, tedy opakování slov na začátku vět. To napomáhá tomu, aby proud myšlenek působil co možná nejvíce realisticky. To ale není jediná funkce těchto syntaktických obrátů. Další funkcí je gradace napětí, dramatičnost příběhu, ale i tempa četby („*Měl jsem se podívat, jestli není v šoku. Měl jsem se podívat, jestli nekrváčí. Měl jsem se podívat, jestli mu není zima. Měl jsem se podívat, jestli ho něco nebolí ještě někde jinde.*“⁴¹) či upřesnění výpovědi (*Na Mulholland Drive jsme se Zylarem sráči nebyli. Aspoň Zylar nebyl. Možná že já ano. Možná že já ano a jenom jsem to nevěděl.*“⁴²). Stejný prvek opakování je využit na zadní straně vazby. Celé sdělení tím graduje a působí naléhavěji, stejně jako nutkání přečíst knihu a dozvědět se více.

Autenticitu knihy podporují také vzkazy s palindromy, které si posílá Logan s Laurel. Palindrom je text (slovo, věta), který se čte zleva doprava stejně jako zprava doleva a má tedy

⁴¹ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: CoBoo, 2010, s. 42. ISBN 978-80-00-02423-3.

⁴² ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal.*: Praha: CoBoo, 2010, s. 28-29. ISBN 978-80-00-02423-3.

i stejný význam. Jedním z nejtypičtějších palindromů je např. věta „Kobyla má malý bok.“. Ne poprvé se tedy setkáváme s krásou, zajímavostí a hravostí našeho jazyka. Tyto vzkazy jsou do knihy vkládány jako naskenované obrázky. Palindromy jsou psané rukou a papír je často otrhaný, zpřekládaný nebo zmuchlaný, což působí opravdově a důvěryhodně. Laurel právě takovým způsobem zahajuje komunikaci a přátelství s Loganem. To se děje na Loganově první hodině v nové škole. Již při té se stane terčem posměchu a jediný, kdo se mu nesměje, je právě Laurel, která mu pošle vzkaz s palindromem.

Palindromy se často využívají v hodinách českého jazyka, kde plní odlehčující a vzpružující funkci, mnohé z nich jsou totiž hravé a vtipné. Podobnou funkci plní i v této knize. Stejně jako Laurel. Palindromy odlehčují čtenáři tíživé téma knihy a rovněž ulehčují život Loganovi, stejnou funkci plní i Laurel, u které Logan nachází pochopení a oporu, a to i ve chvíli, když se jí Logan ke všemu dozná. Není tedy náhodou, že se v závěrečném emailu Zylerovi od Logana dozvídáme, že si chce Laurel, kvůli své fascinaci palindromy, změnit své jméno na Lalar. Stala by se pak rovněž „palindromem“, něčím, co dělá těžké chvíle snesitelnými a dodává radost tam, kde chybí.

Dalším důležitým prvkem je v knize dvojtečka, a to ne jen kvůli častému využití přímé řeči v dialogích. Dvojtečka v psaném projevu dále slouží k uvozování výřtu, což může být případ titulu knihy. Nicméně výřtu se nám v titulu nedostává, po dvojtečce nic není, jen prázdné místo. S tím se často setkáváme i v knize, nejčastěji na místě, kde by měl mluvit Logan, ale on jen mlčí. To nás přivádí k významu dvojtečky v této knize. Mlčení. Výřtu se nám v titulu nedostává proto, že Logan vlastně nic neudělal, respektive udělal to, že nedělal nic, mlčel. O všem zlém, co se stalo jeho kamarádům, mlčel. Stejně jako mlčí o tom, co zažívá on sám. A právě mlčení je jeho největším prohřeškem a chybou. Logan se proto ze všech svých problémů a svého smutku dostává až tehdy, když začíná o svém trápení mluvit.

To nás přivádí k úplnému závěru celé knihy, k posledním jedenácti stránkám. Na deseti z nich je uprostřed napsáno: „*Tahle stránka zůstává schválně prázdná.*“, jedenáctá toto tvrzení vyvrací slovy: „*Žádná z těchto stránek není prázdná. Chápete to?*“. Jeden z možných výkladů smyslu těchto stránek můžeme nalézt v samotné knize. Logan před vším vždy utíkal, ničemu se nepostavil čelem, mlčel. Díky tomu byl jeho život smutný, sám sebe vnímal jako špatného člověka, který si nezaslouží nic dobrého, protože nikdy nic dobrého neudělal. Přitom stačilo jen promluvit, dostat to ze sebe ven. Takovou radu dostává Logan od doktora Bersona a následuje ji. Poté, co se dozvídáme celou pravdu (str. 136-143), Logan říká: „*Vždycky utíkám. Vždycky utíkám a možná jsem to, co o mě všichni říkají. Napsal jsem*

*tohle a prý se po tom mám cítit líp. Necítím se líp.*⁴³, ale to není pravda. Od tohoto doznání již Logan nemlčí. Mluví a koná. Nic nenechává bez odezvy a brzy sám uznává, že se vše lepší. Nemají tedy právě tyto „prázdné“ stránky pomáhat čtenářům knihy, kteří v sobě nosí tajemství, která je šírají a dělají jejich život nesnesitelným? Neměla by jejich tajemství být napsána na těchto stránkách? To nás opět přivádí k titulní straně knihy a k bílé siluetě hlavní postavy. Není na titulní stránce místo fotografie konkrétního člověka bílá silueta právě proto, aby si na bílé místo každý čtenář doplnil své představy o hlavní postavě? Například obraz svého kamarády, kamarádky, či dokonce svůj vlastní?

3.2 Didaktický potenciál

3.2.1 Smysl textu a autorský záměr: o co důležitého v textu jde

Knihy se dotýká hned tři závažných témat, a těmi jsou šikana, domácí násilí a sexuální zneužití. Celá kniha je vlastně o mlčení a jeho následcích. Logan nikomu neřekl ani o tom, že je na škole a ve skautu šikanován, ani o domácím násilí, které se děje jeho kamarádovi, a ani o sexuálním zneužití, kterého se stala obětí Cami. Kniha tak čtenáři ukazuje, že špatné není jen takové věci dělat, ale i o nich vědět a nic neříct. Poukazuje na nutnost o takových věcech hovořit.

Nosná myšlenka: Pokud nebudeme o svých problémech a starostech mluvit, nemůžeme být nikdy šťastní.

3.2.2 Čtenář a text

I přes to, že je text nakladatelstvím primárně určen čtenářům od dvanácti let a hlavní postavě je třináct, neměla by žákům starších ročníků základní školy, nebo dokonce školy střední, její četba dělat problémy. Logan je ve svém poměrně nízkém věku relativně rozumově a psychicky vyspělý. Zažívá problémy s rodiči, spolužáky, první náznaky lásky a také potíže sám se sebou. Tedy problémy, které zažívá spousta dospívajících dětí a mladých dospělých. Spousta dětí se sebou není spokojena, cítí se vyčleněně nebo zažívá v kolektivu vrstevníků nehezké chvíle. Kniha jim tak může ukázat, že se svými starostmi nejsou na světě samy a ukáže jim, že existují cesty, kterými se mohou vydat.

Nicméně se čtenář v knize nemusí zákonitě ztotožňovat pouze s hlavní postavou. Tato kniha není tedy jen terapeutickým dílem pro ty, kteří nejsou v kolektivu oblíbení a zažívají v životě zklamání. Kniha může otevřít oči právě těm dětem, které jsou původci neštěstí

---

⁴³ ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal*. Praha: CoBoo, 2010, s. 143. ISBN 978-80-00-02423-3.

jiných, tzv. šikanátorům. I oni mají důvody pro své chování. Někdy netuší, že dělají něco špatně, někdy jiné chování a zacházení neznají, někdy tím jen získávají moc nebo si kompenzují vlastní chyby a nedostatky. Postava Bruce jako šikanátora, který si vztek na agresivního otce vybíjí na slabším spolužákovi, může i těmto dětem ukázat, že v takových rolích nejsou samy, a že existuje i jiná cesta ven než ubližovat ostatním. Stejně tak jako pomáhá kniha obou zmíněným stranám, nabízí radu i pro tzv. nezaujatou stranu, tedy pro děti, které nejsou šikanováni, na šikaně se nepodílejí, ale zároveň nedělají nic proto, aby jí zamezily. V neposlední řadě může kniha pomoci obětem domácího násilí či sexuálního zneužití/zneužívání. Ukázat jim, že v tíživé situaci nikdy nejsou sami, že vždy existuje člověk, na kterého se mohou obrátit, se kterým mohou mluvit, a který jim pomůže.

Stejně jako si zde mladý čtenář najde postavu, se kterou se bude moci ztotožnit, velmi snadno se tak stane i dospělému člověku, rodiči či učiteli. Učitel nahlédne do školského prostředí očima žáka a rodiče zjistí jak moc se jejich výchova a chování projevují v životě jejich dětí.

Všechny výše zmíněné věkové skupiny kniha rovněž poučí v oblasti závažných společenských témat a témat, která jsou v naší společnosti stále tabuizovaná, tedy téma sexuálního zneužití/zneužívání nebo domácího násilí.

3.2.3 Způsob autorova podání

Autorka celou knihu podává velice citlivě, což může být zapříčiněno její rolí matky pěti dětí, a tudíž i znalostí dětské psychiky v různých etapách jejich života. I přes poměrně otevřené zobrazení šikany a domácího násilí, zachovává citlivost a decentnost v oblasti sexuality a vnímání ostatních zmíněných oblastí se čtenáři snaží různými způsoby usnadnit a zmírnit tak sílu jeho emocí. Ať už užitou slovní zásobou, Loganovou nadnesenou a silnou povahou nebo zkrácením a zahalením celé situace.

Zneužití je v knize zobrazeno decentně a ohleduplně ke čtenáři. Tomu pomáhá na jedné straně Loganův věk a na straně druhé skutečnost, že nebyl přímým svědkem celé situace. Loganův extrémní prožitek se čtenáři nabízí prostřednictvím pohledu nezkušeného dítěte, které ještě o sexualitě nemá mnoho informací, a tudíž má v této oblasti i omezenou slovní zásobu. Kromě věkového faktoru hraje důležitou roli i skutečnost, že Logan celou situaci vlastně ani neviděl, pouze slyšel. Není tedy možné, aby bylo jeho líčení detailní a barvitě.

Slova jako „znásilnění“ či „zneužití“ téměř v celé knize nezaznějí. Dokonce ani při Loganově vyprávění či hovorech dospělých. Poprvé tento termín používá až Laurel v závěru

knihy, kde Loganovi ukazuje svůj neodsuzující postoj, porozumění, důvěru v něj a zároveň kvalitu svého přátelství. Učitel využívající tuto knihu v hodinách se tedy nemusí bát žádných erotických, či dokonce pornografických pasáží a výrazů.

Není to ale jen erotická oblast, ve které se autorka snaží zmírnit sílu emocí, které budou na čtenáře působit. Šikana je v knize sice řešena poměrně otevřeně a autorka se ji nebojí vykreslit detailně, až naturalisticky, nicméně užívá řadu elementů, které čtenáři pomáhají. Jedním z těchto elementů může být Laurel, Loganova kamarádka, která je pro něj ve škole záchytným bodem a čtenář ví, že její přátelství Loganovi pomáhá. Důležitá je také Loganova povaha, protože i přes to, jaké zažívá náročné období, zachovává si jistý nadhled a zejména velkou vnitřní sílu, která mu zabraňuje, aby se sesypal a svému smutku podlehl.

3.2.4 Forma a jazykové prostředky ve vztahu k porozumění

Jak již bylo uvedeno v podkapitole kompozice, kniha vyžaduje, kvůli využití kompoziční formy proudu vědomí, pozorné čtení. Je možné, že se méně zkušený čtenář na prvních stránkách bude ztrácet, formě se dá ale brzy přivyknout. Žákům může s formou pomoci například hlasitým čtením a následným rozborem a interpretací textu. I méně zkušený čtenář si pak uvědomí, které pasáže jsou skutečně vyřčené, a které jen myšlené.

Jazykové prostředky jsou voleny s ohledem na věk postavy, neobjevují se tedy porozumění ztěžující slova ani nepřehledná či komplikovaná souvětí. Text působí uvolněně a přirozeně. Jediné, co by žáci nemuseli znát, jsou palindromy, nicméně neznalost bude spíše spočívat v samotném pojmenování, v termínu než v jeho podstatě, protože žáci se s palindromy často setkávají v pracovních sešitech, čítankách a učebnicích. Termín je však v knize brzy objasněn, a pokud budeme pracovat pouze s výňatkem z knihy, kde se termín objeví, může vzniknout zajímavý úkol či práce s tímto jevem.

3.2.5 Vybrané úryvky a zdůvodnění výběru

Úryvky byly vybírány s ohledem na celkové vyznění příběhu a rovněž s ohledem na vytyčené cíle. Úryvky čtené skrze klíčovou díрку (tedy tak, že žáci vidí jen jejich určitou část) byly vybírány tak, aby zachytily všechna tři klíčová témata knihy a následně pomohla rozvést diskuzi na téma sexuálního zneužívání. Zbylé úryvky zajistí to, aby se žáci dokázali vžít do příběhu, a pochopili základní dějovou linii. První úryvek má rovněž funkci motivační, má za úkol nastínit děj a podnítit zvědavost a touhu po četbě.

Zařazení závěrečného úryvku bude čistě na zvážení vyučujícího. Žáci se v něm dozvídají celé tajemství. Zjišťují, co Logan udělal. Nicméně dle mého názoru toto uvědomění

nijak nepřeruší touhu si knihu přečíst. Úryvek je navíc velmi důležitý pro závěrečnou reflektivní diskuzi. Můžeme se spolehnout, že zjištění toho, že Logan vlastně neudělal nic, vyprovokuje diskuzi, ve které se budou mísit různé názory, nápady a postoje. Jeho chování a rozhodnutí je natolik kontroverzní, že je prakticky nemožné, aby ho žáci na druhém stupni nechali bez odezvy.

4. Navržené lekce

Navržené lekce obsažené v této práci jsou ve verzi pro pedagogy, obsahují tedy pomocné komentáře a doporučení. Verze pracovních listů pro žáky jsou součástí příloh k diplomové práci a je možné je bez úprav použít ve vyučovací hodině.

4.1 Bryan Talbot – Pohádka o zlobivé kryse

Časová dotace: 90 minut

Doporučený ročník: od 2. ročníku SŠ – Nedoporučuji tuto lekci aplikovat v prvním ročníku na SŠ, a to zejména kvůli tomu, že žáci jsou na nové škole, málo se mezi sebou znají a mohli by se tak zdráhat na toto téma v hodině diskutovat. Rovněž málo znají učitele, nemají s ním vypracovaný vztah a nemusí mu tedy důvěřovat natolik, aby se mu otevřeli v tak intimní diskuzi. Nicméně navržená lekce není dále limitovaná ročníkem. Limitující mohou být pouze vztahy ve třídě a s učitelem nebo nevyrovnanost a nevyzrálость žáků.

Pomůcky: Navržená lekce s komentářem pro učitele, pracovní list pro žáky, úryvky, pastelky + učitel může do hodiny přinést knihu obsahující psychologii barev

Cíle hodiny:

Žáci shrnou typické symptomy projevující se u obětí sexuálního násilí.

Žáci se sdílí své pocity a názory na četbu, debatovat o nich, své názory zdůvodnit a názory ostatních přijmout a ocenit.

Žáci v textu najdou potřebné informace a text stručně interpretují.

Žáci si za pomoci autentického textu uvědomí reálnou existenci sexuálního zneužívání (ať už v rodině nebo mimo ni), rizika s ní spojená a rovněž vědí, jaké jsou jejich možnosti při setkání s tímto problémem.

Evokace a podtextové úkoly

Ve fázi evokace žáky aktivizujeme, probudíme a připravíme k aktivní práci během hodiny. V této části se nachází dva na sebe navazující úkoly, které zasahují do společenských věd. Tyto úkoly nám pomohou zamyslet se nad tím, jak důležité je pro člověka rodina a pocit bezpečí v ní a lépe se tak vžijeme do postavy Heleny. Zapojení znalostí ze společenských věd rovněž žákům ukáže provázanost znalostí z několika oborů.

V prvním úkolu si žáci uvědomí, co potřebuje každý člověk ke spokojenému životu (pyramida potřeb) a v úkolu druhém se zamyslí nad důležitostí rodiny a domova. S žáky promluvíme o tom, jakou roli hraje rodina pro plnění jednotlivých žebříčků

pyramidy, a k těmto úkolům se rovněž vrátíme v závěrečné fázi. Na jejich pozadí budeme reflektovat Helenin vývoj.

Učitel zadá úkol: Za pomoci znalostí z předmětu základy společenských věd se pokuste načrtnout pyramidu potřeb (možná nápověda: pyramida má pět úrovní, jméno autora,...)

V případě, že učitel neprozradil autora pyramidy (*Abraham Maslow*), zeptá se žáků na jeho jméno, popřípadě na nějakou doplňující informaci (zejména vyučuje-li tento společenskovědní předmět).

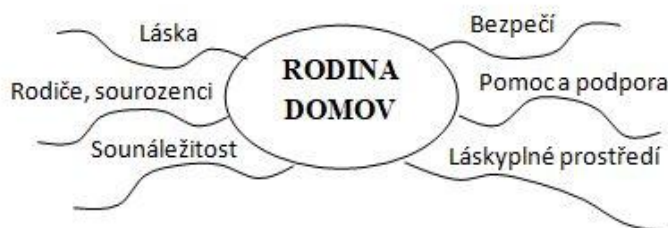
Učitel vyzve dobrovolníka, který v krátkosti popíše, co tato pyramida představuje (*Tedy, že se jedná o pyramidu, která znázorňuje lidské potřeby, a to takovým způsobem, že vespodu pyramidy jsou potřeby nejzákladnější a jejich alespoň částečné naplnění je podmínkou pro uspokojení potřeb vyšších.*).

Pokud by se žáci s pyramidou potřeb na žádné hodině nesetkali, mohou si vytvořit vlastní základě svých priorit a potřeb. S největší pravděpodobností se mezi nejnütnějšími potřebami objeví rodina. Vlastní pyramidu pak mohou žáci srovnat s předtištěnou verzí Maslowa.

Učitel zadává úkol: Pokuste se vytvořit myšlenkovou mapu na téma rodina/domov. Co Vás jako první napadne, když se tato slova vysloví? Co k tomuto tématu neodmyslitelně patří?

Když se bude zdát, že již někteří žáci dokončují, učitel zadá doplňující otázku: Až budete hotovi, zkuste si promítnout důležitost rodiny a domova do pyramidy potřeb a zamyslet se, jakou roli v ní hrají.

Učitel na tabuli kreslí střed myšlenkové mapy, po skončení samostatné práce vyzve dobrovolníky, kteří své nápady zaznamenají do myšlenkové mapy na tabuli. Učitel sám může přidat jeden ze svých nápadů, aby žáci viděli, že se na práci rovněž aktivně podílí. Všechny nápady budou okomentovány ve vztahu k pyramidě potřeb. Žáci si tak velice dobře uvědomí, jak moc důležitou roli rodina má a daleko lépe se poté dokážou vcítit do pocitů člověka, kterému se těchto základních potřeb nedostává.

Uvědomění si a úkoly s textem

Po prvních úkolech již máme žáky zaktivizované a připravené pracovat. Plynule tedy přejdeme k samotné práci s úryvkem z knihy. Pár větami žákům představíme autora a knihu, s níž budeme v hodině pracovat. Před rozdáním úryvků žákům představíme a vysvětlíme úkoly, které budou plnit průběžně během četby všech úryvků. Ideální bude, když žákům rozdáme list, na kterém budou mít tyto úkoly shrnuté. Zamezíme tak otázkám a zbytečnému vyrušování během práce.

Úkoly směřují k problematice vývoje hlavní postavy knihy, využití barev při tvorbě (nejen) komiksu a jejich symbolice a v neposlední řadě ke zmapování děje a schopnosti ho srozumitelně reprodukovat. Čtení s porozuměním je v současné době hodně diskutované téma oborových didaktik a práce na jeho rozvoji stojí na předních žebříčcích zájmu učitelů. Komiks v tomto případě dává žákům možnost si vyzkoušet četbu nelineárního textu a především četby tzv. mezi řádky, četbu obrázků, výrazů tváře jednotlivých postav, atd. Ve školách se obvykle pracuje s lineárními texty, často uměleckými, naučnými nebo

publicistickými. Málokdy je prostor ve školách věnován komiksům a jiným obrázkovým materiálům (reklamám, grafům, symbolům, značkám,...).

Práce s tabulkou má žákům sloužit k tomu, aby si poznamenávali své nápady, nově nabyté informace a v závěru viděli, čím pro ně byla hodina přínosná, co se naučili a dozvěděli. Má tedy silnou motivační funkci, ale rovněž pomáhá žákům strukturovat své myšlenky a plně si uvědomit přínos činnosti.

Úvod: Společně se teď podíváme na komiksové dílo britského spisovatele Bryana Talbota „Pohádka o zlobivé kryse“ v němž budeme sledovat osudy náctileté Heleny. Ještě před začátkem četby Vás seznámím s úkoly, které budeme v této hodině společně vypracovávat a s materiály, které mám pro Vás připravené.

1.) Práce s pracovním listem – během čtení úryvků se budeme soustředit na tři důležité věci

a) Soustřeďte se na postavu Heleny, do příslušných míst zapisujte vše, co vás k ní napadne (vzhled, vlastnosti, projevy,...).

b) Na stopy zaznamenávejte důležité události, jimiž si Helena v úryvcích prochází.

c) U každého úryvku si všimněte, jaké barvy v něm dominují. Stejnými barvami vybarvěte okolí dopravní značky označující příslušný úryvek (1. úryvek = domov, 2. úryvek = ulice, 3. úryvek = venkov)

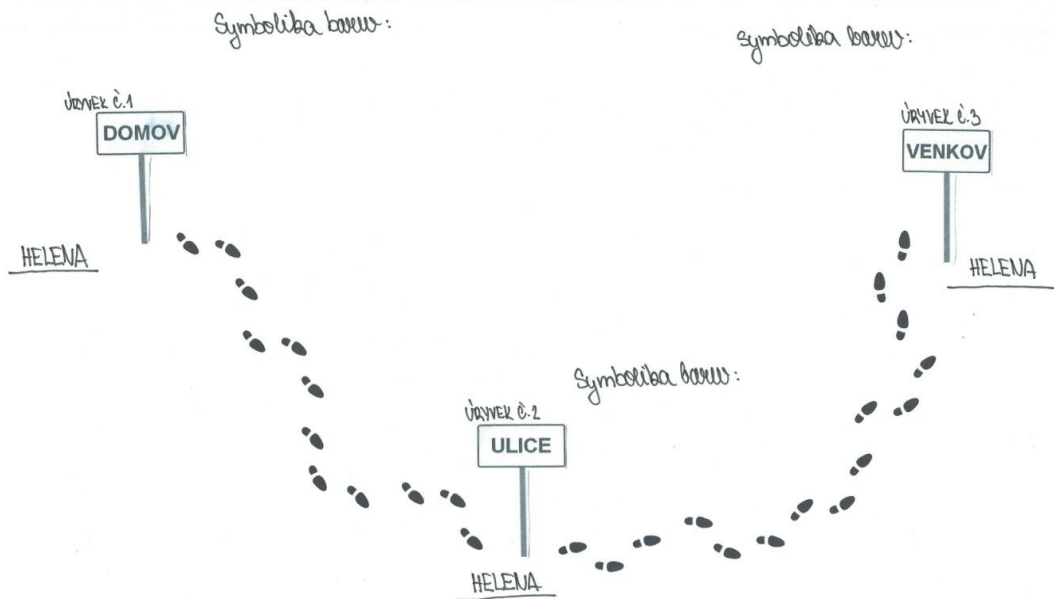
2.) Práce s tabulkou – Zajisté vás během čtení budou napadat různé otázky, ty si zapisujte do tabulky, po každém úryvku budeme tyto otázky sdílet a společně předvídat jejich řešení. Rovněž si zapisujte to, co je pro Vás nové, zajímavé, co jste nevěděli, co jste se naučili.

Učitel si může na tabuli připravit tabulku o třech sloupcích, do kterých bude společně se žáky postupně zapisovat charakteristiku Heleny v jejích proměnách.

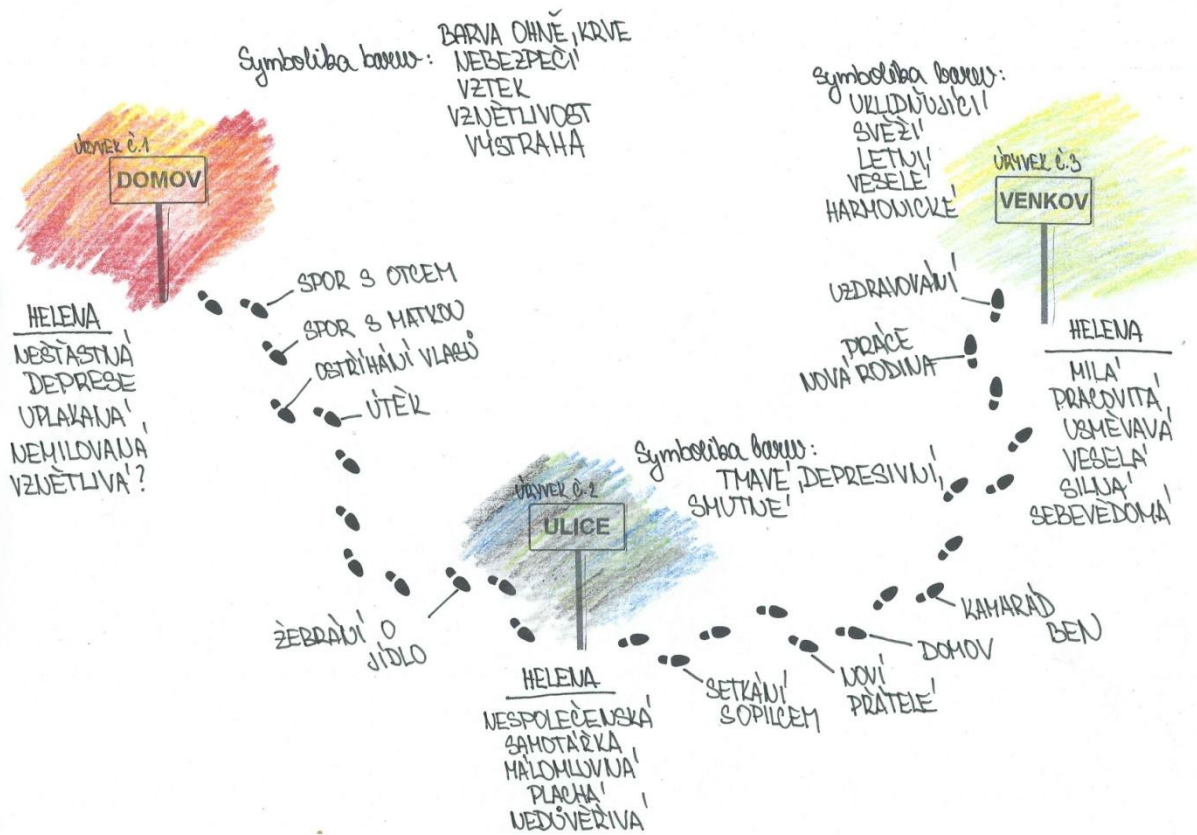
Po tomto úvodu budou žáci číst úryvek č. 1 a č. 2. Je na zvážení učitele, zda budou číst úryvky bez přerušení nebo zda budou jednotlivé úkoly společně probírat a diskutovat po každém úryvku zvlášť.

Pracovní list

Řešení pracovního listu

Tabulka

Jaké mám otázky?	Předvídaní	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?

Příklad vypracované tabulky

Jaké mám otázky?	Předvídaní	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?
Proč se Helena hádala s otcem? Proč si ostříhala vlasy? Proč je ve společnosti nesvá, nemluvná? Proč tak prudce reagovala na objetí? Jak to, že otec nechápal míru svého provinění? Co Heleně provedl? (je přeci ještě panna)	Puberta. Domácí násilí. Chtěla se změnit. Nemá ráda doteky. Zneužívání.	Odmítla ho. Chtěla být neatraktivní, vzepřít se otcí. Vykazuje typické symptomy zneužívaného dítěte. Otec je nemocný. Zneužíváním mohou být např. i dotyky proti něčí vůli.	Vím, že pedofil je nemocný člověk. Vím, že si často neuvědomuje, že dělá špatnou věc. Vím, jak se může chovat zneužívaný člověk. Vím, kam se můžu obrátit, kde najdu pomoc. Vím, kam se mohu obrátit.

Před úryvkem č. 3 bude zapotřebí, aby učitel zaplnil mezery v ději a poskytl žákům potřebné informace, které ho dokreslí a zacelí. Např.: Řada nepříjemných zkušeností

a událostí spojených s městem Helenu vyburcují k jeho opuštění. Po nelehké cestě se Helena ocitá na venkově a odtud je již náš další úryvek.

Po tomto úryvku následuje práce ve dvojicích. Žáci budou společně, na základě vybarvených značek, zpracovávat symboliku jednotlivých barev. Práce ve dvojici by měla zabezpečit, že během následné společné debaty budou aktivně pracovat, odpovídat a nebudou se za své názory, nápady a řešení stydět. V této diskuzi s žáky shrneme informace, které získali o symbolice barev.

Otázky pro následující debatu

Jak na Vás působí barvy u jednotlivých značek?

Proč myslíte, že autor zvolil právě tyto barvy?

Jak souvisí volba barev s příběhem?

Zamyslete se ve dvojici, proč asi Helena utekla z domova (metoda předvídání)

Po této ukázce budou žáci číst druhou část úryvku č. 3, ta se sestává pouze z jedné stránky. V tomto úryvku se již žáci dozvědí, že byla Helena svým otcem zneužívána. Tato informace s největší pravděpodobností žáky rozruší natolik, že budou chtít své dojmy sdílet se spolužáky a na téma se pobavit nejprve s nimi. Dáme jim dostatek prostoru a připojíme otázky k zamyšlení, které směřují k uvědomění si typických projevů chování obětí sexuálního zneužívání, zdokonalení schopnosti orientace v textu a hledání potřebných informací, ale také k hodnocení chování a hledání nových možností, jak se v podobných situacích zachovat. Bude dobré, když učitel s žáky promluví o linkách, na které se může zneužívaná osoba či osoba, která o zneužívání ví, obrátit (nadace, webové stránky, telefonní čísla,...).

Otázky

Jaké projevy chování nám mohou napovědět, co se Heleně stalo? Příklady ukažte v textu. (*Smutná, uplakaná, nemá ráda doteky, ostríhané vlasy, neatraktivní/klukovský vzhled, volné oblečení, Helena je plachá, nespolečenská, málomluvná, špatně reaguje na projevy intimnosti...*)

Jak hodnotíte Helenino rozhodnutí utéct z domova? Napadají Vás jiná řešení? Argumentujte. (*Žáci zde pravděpodobně budou klást důraz na informování rodiny, učitelů, výchovných poradců, preventistů, kamarádů, blízkých členů rodiny, nicméně v tomto věku si již někteří zajisté vybaví existenci krizových linek a různých institucí; společně s učitelem mohou žáci prozkoumat různé webové stránky a více se dozvědět o tom, jak správně postupovat.*)

Telefonní čísla, webové stránky, státní instituce

- Linka bezpečí 116 111 (sexuální zneužívání)
- Webová stránka Šance dětem (www.sancedetem.cz)
- Webová stránka Pro fair play (www.profairplay.cz)
- OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí)
- PPP (pedagogicko-psychologická poradna)

Jak podle vás kniha dopadne?

V této fázi je možné práci s textem zcela ukončit a plynule přejít k reflexi, nebo dále pokračovat úryvkem č. 4. Ten již ale žákům plně prozradí závěr knihy, nicméně nám nabídne další možnosti práce. Žáci budou moci aplikovat znalosti o symbolice barev a zároveň se jim více odkryjí myšlenky pedofilního jedince. Nad postavou Helenina otce pak může vzniknout zajímavá diskuze, například nad chápáním etické funkce této postavy, nad tím, zda je to člověk striktně zlý a zavržení hodný, nebo zda je možné s takovým člověkem soucitit, popřípadě, zda je možné takovému člověku nějak pomoci.

Otázky

Jak autor v tomto úryvku pracuje s barvou? (-> *kontrast barev venkova s červenou barvou, venkovský klid a harmonie jsou narušeny příchodem otce/nebezpečí*)

Připravte si krátké shrnutí Helenina příběhu; 5-7 vět (*Helena v současné době žije na ulici, protože kvůli sexuálnímu zneužívání vlastním otcem utekla z domova. Zažívá zde složité okamžiky, ale i nalezení nových přátel. Celou cestu s ní cestuje krysa, po jejíž smrti se Helena uchyluje na venkov, kde nachází novou rodinu i život. Její uzdravení je stoprocentní poté, co konfrontuje otce a oprostí se tak od minulosti.*)

Zamyslete se ve dvojici nad postavou Helenina otce. Co o něm můžeme říci? Jak byste charakterizovali tuto postavu z hlediska literární teorie? (*Norman je člověk, který má rád alkohol a svou dceru. Neumí však určit vhodné hranice své lásky. Tato láska došla tak daleko, že svou dceru sexuálně zneužíval a nebyl si schopný připustit a uvědomit, že dělá něco špatně. Je možné ho označit za devianta a pedofila. Norman je postava realistické. Na první pohled jednoznačně záporná. Nicméně přihlédneme-li k jeho problému jako k vážné, reálně existující nemoci, je možné, že v nás postava vzbudí soucit.*)

Reflexe

V této fázi se již s žáky budeme blíže zabývat sexuálním zneužíváním (formami, hranicemi, prevencí) incestem a pedofilií, ale také se zamyslíme nad tím, jaká je hodnota této knihy. Dále můžeme pracovat s tematikou komiksu a prózy. Co nám jaká forma nabízí, co žáci upřednostňují, jaké jsou výhody a nevýhody každé formy, co by se změnilo, kdyby kniha nebyla ve formě komiksu, atd. V neposlední řadě můžeme dobrovolníky požádat o zhodnocení hodiny, zeptat se jich, co pro ně bylo nové, přínosné, zajímavé, co je překvapilo či zda k tématu nemají nějaký jiný komentář.

Otázky k tematice sexuálního zneužívání (Odpovědi viz teoretická část této práce)

Jak byste definovali sexuální zneužívání?

Kde jsou hranice? Označili byste za sexuální zneužití: vynucení si erotické fotografie po internetu? Intimnosti mezi patnáctiletou (čtrnácti) dívkou a dvacetiletým klukem?

Jak byste definovali slova: incest, pedofil, pedofilie?

Otázky k literární problematice

Jakým číslem na stupnici od 1-5 byste označili míru důležitosti této knihy?

V čem spočívá její hodnota/důležitost? *(Knih je důležitým poselstvím pro společnost, poukazuje na nebezpečí sexuálního zneužívání, zde především incestního charakteru; na jedné straně seznamuje neznalé a nezkušené lidi s touto problematikou a jejím nebezpečím a na straně druhé má silnou terapeutickou funkci pro oběti sexuálního násilí; ukazuje, jak důležité je a o svých zkušenostech mluvit, svěřit se a v neposlední řadě ukazuje obětem, že v takových situacích nejsou sami a že je vždy cesta, jak se svých trápení zbavit.)*

Co nám dává komiks navíc oproti próze a naopak? Co by se z knihy vytratilo, kdyby byla prozaicky přepracována? *(Obrázky nám v mnohém dokážou důkladně předat emoce postav, prostřednictvím výrazů postav; důležitá je rovněž práce s detailem (zde např. knihy o sexuálním zneužívání, motiv krysy) a barvou (nebezpečí, klid a harmonie venkova, smutek a strach).)*

Samostatná domácí práce

Následující reflektivní část obsahuje tři možné náměty pro slohovou práci. Všechny tyto návrhy vychází z absolvované lekce. Žák jejich zpracováním prokáže míru porozumění nově osvojeným informacím a schopnosti je interpretovat. Výběr tématu záleží na uvážení učitele, úrovně žáků, ale také na právě probíraném nebo opakovaném učivu v komunikační a slohové výchově.

První zadání u žáků rozvíjí schopnost stručně interpretovat text, využít adekvátních jazykových prostředků, zaujmout k tématu vlastní stanovisko, posoudit dílo a vhodně argumentovat. Druhé zadání na jedné straně ověří znalosti literárních druhů a jejich typických rysů, a na straně druhé pomáhá rozvíjet vyjadřovací prostředky a fantazii. Třetí zadání přímo vychází z úkolů, které se soustředily na charakteristiku hlavní postavy knihy a její vývoj. Ověří míru zvládnutí slohového postupu vyprávění se všemi jeho náležitostmi.

Vzniklé texty mohou být sdíleny, se souhlasem autorů, před třídou nebo použity k opětovné práci ve formě korektur či jiných cvičení (zaměřených např. na různé jazykové či obrazné prostředky, apod.)

Zadání:

- 1) Napište krátkou recenzi na knihu „Pohádka o zlobivé kryse“.
- 2) Z přečtených úryvků si jeden vyberte a přepište ho do prózy.
- 3) Helenina cesta k „uzdravení“ (vyprávění).

4.2 Ann Dee Ellis – Tohle jsem udělal:

Časová dotace: 90 minut

Doporučený ročník: 9. ročník (s ohledem na RVP), stejně jako v případě předchozí přípravy je důležité, aby učitel zvážil vyzrálост svých žáků, jejich vzájemné vztahy a v neposlední řadě vlastní schopnosti a svou pozici ve třídě.

Pomůcky: Navržená lekce s komentářem pro učitele, pracovní list pro žáky, úryvky

Cíle hodiny:

Žáci rozpoznají sexuální zneužívání, uvědomují si jeho hranice.

Žáci vyjadřují vlastní názory a stanoviska na témata zmíněná v textu (šikana, domácí násilí, sexuální zneužívání).

Žáci diskutují o svých názorech, na základě textu je podporují a zdůvodňují, vždy však rovněž přijímají a oceňují názory ostatních.

Žáci si uvědomí reálnou existenci sexuálního zneužívání, rizika s ním spojená a rovněž vědí, jaké jsou jejich možnosti při setkání s tímto problémem.

EVOKACE

1. Předtextové cvičení

V předtextovém evokačním cvičení se nachází série otázek. Bude na uvážení učitele, zda nechá žáky odpovídat na všechny, nebo vybere jen některé. Otázky by si rovněž mohli vybírat sami žáci na základě vlastního uvážení. Na učiteli by poté bylo stanovit jejich počet. Hlavním úkolem tohoto cvičení je žáky zaktivizovat a probudit je k aktivní práci. Nicméně otázky jsou vytvořeny tak, aby žákům předznamenovaly téma a směr vyučovací hodiny, ale také tak, aby se žáci otevřeli, sdíleli své emoce, názory, nápady a myšlenky.

V této fázi je důležité opět připomenout, že příprava se bude velice špatně realizovat se třídou, kterou učitel dobře nezná, u které si nezískal potřebnou důvěru nebo ve které nepanují dobré vztahy. Otázky sahají do nitra žáka, a pokud nebude ve třídě panovat důvěra a přátelská atmosféra, žáci se nebudou chtít s takovými myšlenkami svěřovat. Učitel zcela jistě může pomoci, pokud bude otázky zpracovávat společně s žáky a bude své odpovědi sdílet jako první. Ukáže tak, že třída je prostorem, kde žák může být upřímný a otevřený, a že každý názor má hodnotu a smysl.

Cvičení je ideální realizovat tak, že žáci dostanou sérii otázek předtištěnou a budou mít čas na jejich vypracování. Budou mít tak dostatek času a klidu, aby se mohli nad svými odpověďmi dostatečně zamyslet. Sdílet mohou žáci např. jen s kamarády nebo můžeme poprosit dobrovolníky. Pokud ve třídě panuje přátelská atmosféra, mohou se postupně

rozhovořit a zapojit do diskuze i ostatní žáci. Ideální bude, když začne učitel a zodpoví některé otázky první.

Série otázek

- a) Nikdy bych neudělal:
- b) Hrozně rád bych udělal:
- c) To nejlepší, co jsem kdy udělal:
- d) To nejhorší, co jsem kdy udělal:
- e) Nejhorší věc, co může člověk udělat kamarádovi je:
- f) Nejlepší věc, co může člověk udělat pro kamaráda je:
- g) Kamarádovi bych nikdy neodpustil:

UVĚDOMĚNÍ

1. Práce s textem

Přečtěte si úryvky A-E a vypracujte následující úkoly

a) Předvídání – Stylizujte se do postavy Logana a do bubliny vycházející z úst siluety napište krátké vyprávění, ve kterém objasníte, co postava udělala (*Předvídejte, popusťte uzdu fantazie, nenechte se svazovat jen tím, co je v textu.*)

2. Skládankové čtení - pohled klíčovou dírkou

Žáci budou rozděleni do skupinek po třech a každý z nich bude číst jiný úryvek. Úryvky jsou voleny tak, aby obsáhly všechna zásadní témata knihy, tedy šikana, domácí násilí a sexuální násilí.

Klíčová dírka žákům prakticky simuluje situaci, ve které se ocitl Logan. Stávají se jako on nepřímými svědky vážných a nelegálních situací. Kromě toho, že čtení skrze klíčovou dírku rozvíjí žakovskou představivost, působí atraktivně, protože je to pro žáky něco nového, něco u čeho musí zapojit svou zvědavost a fantazii. Rovněž to v nich může zažehnout plamen zvědavosti a chuť si knihu přečíst a dozvědět se tak víc.

Samostatná práce

- a) Každý žák si přečte text, který si sám zvolí.
- b) Pro sebe (písemně nebo ústně) si shrne, jaké v úryvku vystupují postavy, jaké jsou mezi nimi vztahy, co se v úryvku stalo.

Ve skupince

- a) Každý žák představí ostatním svůj úryvek (postavy, situaci,...)
- b) Žáci společně shrnou základní témata, která se v knize objevují.
(Zadání: Pojmenujte co možná nejvýstižněji tři základní témata (domácí násilí, vrstevnická šikana, sexuální zneužití/násilí *x* pozor na pojem znásilnění), kterých se dotýkají úryvky)
- c) Pokuste se ve skupinkách téma okomentovat, vysvětlit, objasnit či definovat.

Je velice pravděpodobné, že se u žáků namísto sexuálního zneužívání objeví pojem znásilnění. Učiteli se tím nabídne prostor pro diskusi nad rozdílem mezi sexuálním zneužíváním, které má různé formy, vedle penetrálního i např. verbální, bezdotykové (viz teoretická část) a znásilněním (tedy násilným donucením k souloži). S rozvojem komunikačních technologií a sociálních sítí se každý může setkat s bezdotykovým či verbálním zneužíváním, které může být často spojeno s výhružkami. Žáci musí vědět, že problémem a nevhodným chováním není jen nucený penetrální styk, ale rovněž mírnější, nepenetrální varianty, které mohou být delikventem maskovány různými, v životě běžnými a normálními jevy (koupání, masírování, apod.)

- d) Četba úryvku na str. 142-145 (Žáci zjistí, co Logan udělal.)

REFLEXE

Série otázek k reflexi a diskuzi:

Co tedy Logan udělal?

Byl někdo ve fázi předvídání blízko k pravdě? Chtěl by se někdo podělit o své nápady?

Jak hodnotíte jeho čin? Zachoval se špatně?

Jak byste se zachovali vy?

Jak byste se měli zachovat? Kam se můžete obrátit?

Zamyšlení na doma a možnost další práce s knihou

1. Zamyslete se a zkuste v několika bodech (7-15) popsat autorčin styl psaní. Zamyslete se, co je na jejím stylu nevšedního, zvláštního. Zamyslete se nad důvody využití právě takového stylu psaní.

5. Realizace lekce *Tohle jsem udělal*: na základní škole

Škola: Základní škola

Ročník: devátý

Přítomných žáků: 18 (z toho 8 dívek a 10 chlapců)

Časová dotace: 45 minut (Vhodnější by zcela zjevně bylo 90 minut, kvůli písemné části, ale rovněž kvůli diskuzím, které by se mohly více rozvinout.)

Vyučovací hodina: první (7:45-8:30)

Datum: 13. březen 2019

Charakteristika třídy: Paní učitelka třídu nepovažuje za příliš silnou a aktivní. Dle slov paní učitelky žáci málo čtou, na práci v hodinách se podílí minimálně. Jsou zvyklí spíše na frontální výuku a přijímání hotových poznatků bez větší námahy. S tím rovněž souvisí nízká schopnost vlastní produkce, ať už ústní či písemné. Nicméně z rozhovorů s vyučující vím, že na slohovou výchovu je kladen důraz značně nízký, zejména kvůli vlastním preferencím vyučující. Ta rovněž před zahájením výuky předjímala, že část vlastní písemné produkce s největší pravděpodobností nedopadne příliš dobře.

Při zahájení vyučovací hodiny je na tabuli napsáno jméno autorky a velkým tiskacím písmem název knihy. Paní učitelka žáky seznamuje s náplní hodiny a ihned převádí pozornost na pracovní listy, které nechala rozdat ještě před zvoněním. Evokační aktivitu paní učitelka zahájila demonstrací svým doplněním vět. Bylo patrné, že paní učitelka se na tuto část opravdu připravila. Její odpovědi byli upřímné, intimní a vyvolávaly hluboké emoce (např.: Nikdy bych nepodvedla svého manžela. Velice ráda bych udělala něco pro svou imobilní maminku na závěr jejího života. To nejlepší, co jsem kdy udělala, bylo to, že jsem se hodně starala o svého tatínka.). Bylo evidentní, že paní učitelka má u žáků (kteří jsou ostatními kolegy považováni za špatně zvladatelné a neposlušné) velký respekt, a že ji za její upřímnost oceňují. Možná právě tato upřímná demonstrace zapříčinila, že přibližně 80% žáků odpovědělo na všechny otázky. Na poslední tři otázky odpověděli všichni žáci, a to pravděpodobně proto, že byly otázky položeny obecně a netýkaly se přímo jejich osoby. Nejčastěji se absence odpovědi objevila u těchto vět: „To nejhorší, co jsem kdy udělal“ a „Hrozně rád bych udělal“. Důležité je podotknout, že paní učitelka po žácích chtěla, aby svůj pracovní list podepsali. Argumentovala tím, že vyplnění listu bude pro děti více závazné a nebudou si z toho dělat srandu. U této aktivity velice záleží na tom, jaký vztah je mezi jednotlivými žáky, ale také jaký vztah mají k učiteli a zda věří, že jejich odpovědi

u něj budou v bezpečí. Žáci se mohli této otázky bát rovněž proto, že je čekají přijímací zkoušky na SŠ a závěrečné pololetí, ve kterém nemají zapotřebí přidělat si problémy valnou upřímností. Po dokončení série otázek dala paní učitelka žákům prostor pro sdílení. Sdílelo jen pár žáků a vždy šlo o odpovědi, které nebyli nijak intimní, kontroverzní nebo zavrženíhodné. Žáci se spíše vyjadřovali k tomu, co by chtěli udělat nebo co dobrého udělali. Většina odpovědí směřovala například k úspěchům v soutěžích, v počítačových hrách. U některých žáků se ale objevili odpovědi jako pomoc druhým, příspěvek na dětskou nadaci, pomoc zvířatům, apod. Dále se žáci hojně vyjadřovali k obecným otázkám v závěru. Žáci často za nejhorší věc, kterou by mohli kamarádovi udělat, považovali lež, zradu, podvod, pomluvu, ublížení, apod. Stejně odpovědi se objevovaly u otázky, co by kamarádovi nikdy neodpustili. Zde se často objevovalo také přebrání partnera, pomluva nebo ublížení rodině. Zajímavým postřehem paní učitelky bylo to, že úkol měli kompletně nejdříve hotový žáci, kteří mají kázeňské problémy a špatné známky. Komentovala to tím, že žáci s dobrým prospěchem a chováním více přemýšlí nad tím, co do odpovědí napíší, aby nebyla ohrožena jejich nálepka hodného a vzorného dítěte.

Po dokončení prvního úkolu paní učitelka všem rozdává texty a rovnou dává instrukce k prvnímu úkolu (předvídání). Tento úkol dopadl pravděpodobně nejhůře z celé navržené lekce. Nicméně to přičítám spíše než špatné koncepci úkolu a zadání, malé fantazii, tvořivosti a nízké úrovni v písemném projevu žáků obecně. Během vyučovací hodiny bylo zjevné, že je pro žáky těžké se oprostít od úryvku, který pro ně měl být pouhým impulsem. I v této části, kde měli jen popustit svou fantazii a tvořit, neustále pracovali s textem, hledali v něm informace, opisovali. Zdařilých prací bylo skutečno málo. Dalším důležitým faktorem byla zjevná lenost na čemkoli pracovat, protože někteří žáci odevzdali tuto práci např. pouze s jednou větou („*Šikanovali ho, tak se odstěhoval*“ nebo např. „*Přestěhovali jsme se, protože mě vyloučili ze školy.*“) Žákům by k lepšímu zvládnutí zadání určitě pomohlo, kdyby byl vyučující vzorem a žákům nabídl svůj nápad o příběhu, který měl, když poprvé držel knihu v ruce a prvně ji četl. Tuto variantu jsem aplikovala v pátém ročníku téže základní školy, a to z důvodu, že žáci tematiku sexuálního zneužívání, domácího násilí a šikany právě probírali v přírodovědě. Ve třídě jsem touto dobou vyučovala druhý měsíc, ale s žáky jsem si výborně rozuměla a myslím si, že sympatie se projeví rovněž v kvalitě práce. Žáci věděli, že i když si pracovní list podepíší, přečtu si ho pouze já (což jsem jim před hodinou slíbila). To byl, dle mého názoru, velký rozdíl oproti devátému ročníku, kde kromě vyučující, kterou žáci znají, jsem měla texty číst i já, někdo, koho příliš neznají. Nicméně velkou roli zde při

práci také hrál věk. V pátém ročníku ještě stále byli žáci, kteří mají z vyučujících větší respekt a záleží jim na práci, kterou odevzdají.

V pátém ročníku jsem před zahájením předvídání vzorově předvedla, jak by text mohl vypadat. Tedy důsledně jsem hovořila v ich-formě, z pozice Logane, a rovněž jsem co nejvíce zapojovala fantazii, aby bylo patrné a jasné, že nečerpám pouze z úryvků, které máme k dispozici. Výsledky byly znatelně lepší, a to i přes to, že žáci byli o čtyři roky mladší.

Rovněž by bylo dobré více zdůraznit, že se oceňuje nápad, tvořivost a fantazie, že neočekáváme, že žák celou pointu na základě textu odhalí. Myslím si, že dnešní škola je pro žáky přeci jen stále ještě příliš svazující. Žáci se stále setkávají s tím, že věci jsou buď dobře, nebo špatně, bojí se dělat chyby, a tím se jejich samostatnost, individualita a tvořivost svazuje.

Cvičení před textem mělo v pátém ročníku velmi podobnou úroveň jako v devátém. I přes prvotní obavy, že žáci nebudou chtít na některé otázky vůbec odpovědět, jsem byla velice překvapená jejich otevřeností a upřímností (K větě „To nejhorší, co jsem kdy udělal“ seobjevila např. takováto doplnění: mále jsem s kamarády podpálila les, nadávala jsem rodičům, pomlouval jsem kamaráda, psychicky jsem ubližoval kamarádce, lhal jsem kamarádům, zkoušel jsem kouřit,...).

Dalšímu úkolu předcházelo rozdělení do šesti skupinek a až poté přidělení klíčových dírek. V této fázi je nutné upravit znění zadání. Je důležité zdůraznit, že hledáme závažná sociální témata, a že je zapotřebí je přesně definovat. Před tímto pokynem jsme při procházení třídy zaznamenaly, že jsou žáci příliš obecní, a že jejich odpovědi se výrazně liší od naší představy (místo šikany uváděli rvačku apod.). Nicméně i tyto odpovědi by mohly v hodině dobře posloužit, zejména k diskuzi nad tématem šikany, jejími hranicemi, znaky, průběhem, prevencí, atd. Po upřesnění žáci již věděli, kam tento úkol míří a i přes velké obavy z mé strany se čtyřem skupinkám úspěšně podařilo odhalit témata všech klíčových dírek. Podobný úspěch byl rovněž v pátek ročníku, kde přesně polovina skupinek správně odhalila témata všech klíčových dírek. Zde jsem zaznamenala, že na téma sexuálního zneužívání vždy přišli chlapci. Poznali to prý dle slov Zylerova otce: „ona je i moje kamarádka“.

Jak jsme již předjímalí v návrhu lekce, pro žáky bylo při tvorbě definic obtížné rozlišit znásilnění od sexuálního zneužívání. Debatou nad těmito pojmy paní učitelka plynule přešla k obecné debatě o tom, co je to sexuální zneužívání a jaké má formy. Ukázala se, že žáci sami o sobě mají informace značně nejasné a zkreslené (např. nevědí, že elektronická konverzace, popřípadě telefonický hovor může být rovněž jednou z forem sexuálního zneužívání.). To bylo velice žádoucí pro rozvinutí rozhovoru. Žáci uváděli různé situace a debatovali, mezi

sebou i s paní učitelkou, zda se již jedná o sexuální zneužívání, nebo ne. Myslím si, že takováto debata je pro naši práci žádoucí, a že lze spatřovat za úspěch, že k ní došlo.

Potěšující u obou ročníků bylo společné debatování bez větší stydlivosti. Dokonce i v pátém ročníku, ve kterém se pár chlapců při prvotním zmínění o sexu chichotalo, byla nakonec debata otevřená, upřímná a podnětná. Myslím si, že v tomto ohledu je důležité, aby sám vyučující o problematice mluvil přirozeně a ukázal tak žákům, že je to téma závažné a důležité, ale především, že je normální o takových věcech hovořit, a že není třeba se stydět nebo téma jakkoli vulgárně komentovat (v tomto ročníku již žáci byli na podobné debaty zvyklí, protože jsme se před necelým měsícem zabývali hormonální soustavou, kde jsme si podobné nežádoucí projevy a výroky vysvětlili).

Závěrečnou ukázkou paní učitelka v devátém ročníku kvůli nedostatku času předčítala nahlas, aby bylo možné zbylý čas věnovat diskuzi a reflexi. Nad hodnocením Loganova chování se, dle očekávání, zvedla diskuze, která ale vyústila v jeden jasný názor, a to ten, že se měl Logan někomu svěřit i přes rizika, která by toto rozhodnutí měla. Žáci ale rovněž dali najevo, že chápou důvody, které ho přiměly se zachovat jiným způsobem (strach, pocit viny, vyděšení, neschopnost se rozhodnout,...). V této diskuzi žáci projevíli značnou empatii a soucit s hlavním hrdinou knihy. Často ve třídě z úst žáků zaznívalo: „nedovedu si představit, že by se mi něco takovýho stalo“ nebo „a to si vem, že byli na základce jako my“. Právě tyto projevy pro mě byly jasným signálem, že jeden z předních cílů, tedy uvědomění si reálné existence a hrozby sexuálního zneužívání/zneužití, byl splněn. Podobné reakce zaznívaly i v pátém ročníku, kde byli více stimulováni tím, že žáci byli stejně staří jako Logan, Zylar a Cami, a také proto, že ve třídě se v nedávných dnech řešily špatné vrstevnické vztahy hraničící se šikanou. Žáci si tak daleko více uvědomovali závažnost všech v knize zmíněných témat.

Při klasické debatě o těchto problémech, pro kterou by nebyla impulsem tato kniha, ale například jen téma v učebnici, by k takovému uvědomění pravděpodobně nedošlo. Lidé mají všeobecně pocit, že takovéto věci se dějí jen druhým lidem, že jich se to netýká, a jim se nic takového nemůže stát. Tím, že je Logan žákem základní školy a má k čtenářům blízko, může pomoci toto přesvědčení překonat a uvědomit si reálná rizika. Protože až když si uvědomíme reálná rizika, můžeme se naučit, jak se bránit. To se, dle mého názoru a na základě reakcí uvedených výše, povedlo.

V posledních minutách žáci na svých mobilních zařízeních vyhledávali tísňové linky a webové stránky, které jsou nám v takovýchto situacích k dispozici a na závěr je společně sdíleli. S paní učitelkou jsme pak společně pro žáky vytvořili námět pro projekt do občanské

výuky, který má za úkol ostatní seznámit s riziky a hranicemi sexuálního zneužívání a rovněž poskytnout návod těm, kteří by se s ním někdy setkali. Žáci pracovali ve skupinkách a vše vypracovávali na velké čtvrtky, které měly následně sloužit jako informační billboardy, které budou viset na stěnách chodeb ve škole. Podle informací se tohoto úkolu žáci zhostili s velkým elánem. V pátém ročníku žáci rovněž vyhledávali informace a závěr hodiny byl věnován nejdůležitějším myšlenkám, informacím či postřehům, které si jednotliví žáci z hodin odnáší. Často zaznívaly myšlenky, které se týkaly hranic „normálního“ chování a chování, které již hraničí se sexuálním zneužíváním. Rovněž se často objevovaly výroky, ve kterých žáci říkali, že si do této doby nikdy nemysleli, že by se taková věc jako sexuální zneužití mohla stát například v obdobné situaci jako v knize, že takové chování připisují spíše „zlým neznámým“ než otci svého kamaráda či jinému, jim blízkému, člověku.

Myslím si, že celkově by šlo zhodnotit odučenou hodinu jako zdařilou, a to i přes počáteční neúspěch při předvídání, který jen potvrdil to, že jsou žáci spíše zvyklí na frontální výuku bez větší aktivity a tvořivosti. Naším stěžejním úkolem však bylo, aby žáci pochopili rizika a hranice sexuálního zneužívání a nad tímto tématem diskutovali. Jsem toho názoru, že žáky toto téma zaujalo, a to zejména proto, že i když si ve svém věku mysleli, že všechno znají, nabyli po hodině opačného dojmu. Zejména je pak překvapilo, co vše už je za sexuální zneužívání považováno. Právě toto zaujetí a moment překvapení považuji za velký úspěch a za žádoucí pro naplnění vytyčených cílů.

6. Realizace lekce *Pohádka o zlobivé kryse* na střední a základní škole

Škola: Střední škola; mezinárodní SŠ Riverside school / základní škola

Ročník: Druhý podle britského školského systému, dle českého odpovídá ročníku prvnímu/ devátý

Přítomných žáků: 6 /16

Časová dotace: 90 minut v obou školách

Charakteristika tříd

Střední škola

Třída by se dala celkově charakterizovat jako čtenářsky zdatná. Jsou zde tři velice zdatní čtenáři, z toho jeden přímo vášnivý. Dvě zdatné čtenářky a jeden nepříliš dbalý žák, který je ale přemýšlivý. Žáci jsou zvyklí pracovat individuálně, ve dvojicích, ale i ve skupinkách. Rovněž žáci zvládají projektovou a diferenciovanou výuku. Frontální hromadná organizační forma výuky je vyučujícím využívána pouze při objasňování zadání, nových pojmů či při modelování učební činnosti. Nejčastější metodou práce s textem je pečlivé čtení s porozuměním, následná diskuze nad přečteným a rovněž vlastní produkce (esej, tvořivé psaní, atd.).

Základní škola

V devátém ročníku bylo přítomno šestnáct žáků, z toho deset dívek a 6 chlapců. Třída, dle jejich vlastních slov, s literaturou příliš nepracuje, daleko větší prostor je věnován gramatice, pravopisu a slohu. Při občasných hodinách literatury paní učitelka pracuje převážně frontálně a četba literárních textů probíhá pouze prostřednictvím čítanek a nabízených úkolů pod jednotlivými texty. Žáci byli tedy z práce s komiksem nadšení a na to, že nejsou zvyklí obdobnými metodami pracovat, práce dopadly poměrně dobře. Určitě ale bylo zapotřebí zvýšeného dozoru a regulace činnosti, častějšího připomínání zadání a zdůrazňování toho, aby si žáci skutečně zapisovali své otázky do tabulky a nebáli se při předvídání popustit svou fantazii. Práci rovněž pomohlo modelování pracovní činnosti.

Kvůli povinnostem jsem, bohužel, nemohla být osobně přítomna při odučení této lekce na střední škole, nicméně mi byly poskytnuty práce žáků a komentář vyučujícího, který nám pomůže nastínit, jak výuka proběhla, jak byla hodina přijata žáky a jak jsme byli úspěšní při plnění vytyčených cílů. Přípravu jsem rovněž, čistě ze zvědavosti a vlastního zájmu, zkusila aplikovat při suplovaných hodinách v devátém ročníku základní školy. V reflexi se tedy vždy pokusím výkony srovnat, popřípadě doplnit ty informace, které ze střední školy

nemám, nebo nejsou úplné. Tato zkušenost mě utvrdila v tom, že přípravu je možné aplikovat rovněž na základní škole, nicméně ne v každé skupině. Učitel sám musí nejlépe vědět, jak žáci takové téma přijmou, a to jak z hlediska toho, že jde o téma citlivé a psychicky poměrně náročné, tak z hlediska toho, že žáci základních škol jsou v období silné pubescence, ve třídách jsou žáci s velkými vzdělanostními a vědomostními rozdíly a rovněž mají specifický pohled na sexualitu. Spousta žáků v tomto období teprve začíná získávat znalosti a zkušenosti z oblasti sexuality. Bohužel to bývají informace často zkreslené, přejaté z filmů a internetu. Pro žáky je toto téma natolik intimní, že často vyvolává ve třídě vzruch a spoustu komentářů, často nemístných a posměšných. Takové chování by mohlo celkové vyznění lekce zcela deklasovat. Nicméně se zajisté nabízí i varianta, které jsem byla sama přítomna, a to taková, že nemístné a posměšné komentáře budou vystřídány užaslým tichem a konečnou fascinací, která umocní prožitek z četby, ale rovněž i uvědomění si dané problematiky.

Vyučující ze střední školy již při prvním seznámení s přípravou a úryvky velice kladně hodnotil jejich volbu. Stejně hodnocení zaznělo i po absolvování lekce. V hodině nebyl přečten úryvek, který by v žácích nevyvolal emoce, otázky a diskuzi. Žáci přípravu hodnotili rovněž převážně pozitivně, dle jejich slov byla práce zajímavá a bavila je. Vyzdvihovali zařazení komiksu, které pro ně v hodinách není časté (vyučující potvrdil, že komiks do svých hodin zařadil poprvé) či zajímavost a originalitu tématu. Naopak některým žákům se lekce zdála příliš dlouhá. Je pravda, že příprava je koncipovaná tak, že žáci si, kromě samotného textu a děje, musí všimnout mnoho dalších aspektů (barev, chování, vlastností, vzhledu,...), což pro ně může být obtížné a může působit zdoluhavě. Jeden žák označil práci s úryvkem dokonce za matoucí. To mohlo, dle mého názoru, být zapříčiněno malou zkušeností s komiksem jako takovým, jehož četba si samozřejmě, jako například i četba klasiky, žádá určitou čtenářskou zkušenost v daném odvětví.

Evokační část na střední škole byla částečně spíše opakováním znalostí ze základů společenských věd, kdy si žáci procvičili znalosti pyramidy potřeb. V devátém ročníku jsme tuto fázi pojali, kvůli neznalosti pyramidy Maslowa, tvůrčím způsobem. Žáci vytvářeli pyramidu na základě vlastních preferencí a poté ji srovnávali s originálem. Nižší tři patra byla originálu v každém případě nejbližší. Žáci do prvních pater obvykle uváděli fyziologické potřeby (koupelna, záchod, jídlo,...), rodinu, lásku, přátelství a komunikaci. Vyšší patra se pak více či méně originálu podobala, ale žáci byli více konkrétní. Uváděli získání vzdělání, dobré práce, založení rodiny, spokojený život apod. Samozřejmě se objevila i malichernější přání, jako zánik školy, dokončení levelu v počítačové hře, ale s tím se na základní škole při suplující hodině pravděpodobně musí počítat. Výsledky u myšlenkové mapy byly

srovnatelné jak mezi ročníky, tak s navrhovaným řešením. V devátém ročníku se navíc objevily asociace kritické, jako např. zákazy, příkazy, buzerace, průsery, apod. a zároveň přání o úplnosti rozvedené rodiny. Tím se jen potvrdily statistiky, které říkají, že v roce 2018 se rozvod dotkl jedenácti tisíc nezletilých dětí.⁴⁴

V této části se již budeme věnovat práci s úryvkem. Na základě odevzdaných prací lze konstatovat, že úkoly jsou zvládnutelné a výsledky z větší části odpovídají navrhovanému a předpokládanému řešení. U úkolu souvisejícího se stopami a Heleninou cestou je nutné dodat, že není nutné na pracovním listě ke každé stopě zapsat událost. Někteří žáci střední školy to pojali natolik důkladně, že se skutečně ke každé stopě snažili něco napsat, což jednak způsobilo na pracovním listě chaos a rovněž nepochopení ze strany žáků, kteří často nevěděli, co více k danému úryvku zapsat. Nicméně při práci s devátáky jsem tento dodatek zdůraznila a vše již probíhalo bez problémů. Myslím si, že při správném zadání dané cvičení dobře poslouží lepšímu seskupení informací a následné interpretaci děje. Žáci nemusí informace dohledávat v hojném množství úryvků, lépe si uvědomí, co se vlastně v úryvcích stalo a mělo by se tak předejít nepochopení či ztracení se v dějové osnově. Pro tuto práci jsem se rozhodla navrhnout nové pracovní listy, které budou rozvrženy na dvou stránkách. Jednostránková verze byla pro žáky příliš malá a zejména na stopy se jim špatně zapisovalo. Na střední škole tento požadavek rovněž téměř všichni navrhli ve zpětné vazbě.

Prakticky žádné problémy nevznikly se symbolikou barev. Ta se zdá být zcela jasná. Žáci si velice dobře uvědomují, jaká barva k čemu slouží (z prací žáků: červená: zuřivost, hněv, nebezpečí, vztek, nenávisť, agresivita; modrá: smutek, lítost, nebezpečí; zelená: klid, bezpečí, příroda, ticho, pohoda). Práce s barvou by se, v ideálním případě, měla promítnout rovněž do dalších předmětů, zejména do výtvarné výchovy či IT. Žáci by například mohli pracovat s jedinou fotografií, které by postupně dodávali barevné filtry a všímali si, jak se její efekt mění. Při výtvarné výchově by mohli malovat stejné jednoduché obrázky těmito barvami a opět hovořit o tom, jak se jejich smysl a efekt mění. Tato práce není jen výplní k zabavení žáků, jejím účelem je další rozvinutí vnímání žáků, ale rovněž hlubší vnímání komiksu, jakožto nositele hlubokého smyslu a významu, který není jen ve slovech, ale i obrazech a barvách.

Úkol první, který se soustředí na postavu Heleny, její projevy, vlastnosti, chování, by bylo možné z pracovního listu zcela vypustit. Žáci střední školy tyto aspekty obvykle zapisovali pouze u první části (agresivní, výbušná, zuřivá, dlouhé blond vlasy,...) a dále

---

⁴⁴ Pohyb obyvatelstva - 1. pololetí 2018. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvatelstva-1-pololeti-2018>

se spíše zabývali popisem Heleniny cesty, který tyto aspekty rovněž obsáhl. Na základní škole jsem si více ohlížela, aby byli žáci při práci svědomití a nic nevynechávali. Důležité nicméně je, aby žáci v závěru byli schopni shrnout, jakých projevů si můžeme všimnout u zneužívaných osob. To se v obou skupinách zdařilo téměř bezchybně. Žáci obou škol si velice dobře všimli Helenina neženského vzhledu (oblečení, vlasů) i jejího odtažité chování a špatného přijetí jakýchkoli projevů intimnosti (polibek, objetí).

Při práci s tabulkou by bylo dobré zdůraznit, že tabulka slouží žákům, že je zde proto, aby si mohli ověřovat, zda našli odpovědi na své otázky, na nejasnosti, zda se jejich předvídání a potvrdilo či ne. Nad touto tabulkou by měla vzniknout diskuze, ve které žáci srovnají své nabyté poznatky a utřídí si informace. Někteří žáci v této tabulce přišli s otázkami, které byly velice žádoucí pro následnou diskuzi, neboť neměly jasné řešení, jasnou odpověď (Proč ji zneužíval? Proč nepřiznal svou vinu? Proč ilustrátor neukázal, jak Helenu uhodil? Jak to, že otcí jeho chyba nedošla? Proč to Helena nikomu neřekla?). Na střední škole, dle slov vyučujícího, problematiku sexuálního zneužívání žáci odhalili během třetí a čtvrtého úryvku. V tabulce se dvakrát objevila otázka, proč si Helena čte knihu o incestu. Žáci obvykle správně předvídali, že je možné, že byla Helena v minulosti zneužívána. Často se objevovaly otázky typu, proč to otec udělal, zda toho litoval, jak ho takové chování napadlo, jak se asi musela Helena cítit. Žáci vzpomínali na myšlenkovou mapu a pyramidu potřeb a promítali do toho Heleniny pocity a život. Dobře tak pochopili Heleninu nedůvěru vůči všem lidem, úzkostlivost, nízké sebevědomí a plachost. Zjistili, že Helena v období na ulici má pravděpodobně stěží splněny základní životní potřeby. Rovněž mohli porovnat, jak se sami mají doma, jaké potřeby jim domov a rodina splňuje a porovnat s tím, jak se asi cítila doma Helena, která byla otcem zneužívána a u své matky zastání nenašla. Z úst žáků pak zaznívalo, že se vlastně ani nediví, že se Helena nikomu nesvěřila, že oni sami jsou zvyklí své problémy řešit s maminkami a rodinou, a že pokud ona takovou možnost neměla, není divu, že nikomu dalšímu nevěřila.

V souvislosti s pocity Heleny si pak žáci postupně uvědomovali a sdíleli projevy, které byly na Heleně nápadné a mohly jim poukázat na to, co se jí dělo (oblečení, vlasy, špatná socializace, problematika dotyku). Tato aktivita dala žákům dobře nahlédnout, jak složitou a komplexní charakteristiku má komiks, a že je potřeba jednotlivé složky neoddělovat a všem věnovat stejnou pozornost. Velké množství žáků se pak ještě po hodině k úryvkům vracelo a snažilo se najít detaily, které jim mohly při první četbě uniknout.

Žáci postupně v diskuzi, částečně skupinové, částečně ve dvojicích, dospívali k odpovědím. Diskuze se zaobírala zejména postavou otce, jeho pedofilními sklony a neschopností přiznat si svou vinu a pochybení. Na otázku „Proč Helena o svém trápení nikomu neřekla?“ se odpovědi jednotlivých žáků opakovaly. Měla strach, neměla se komu svěřit, bála se, že by jí nikdo nevěřil. Žáci okamžitě reagovali, že kolem každého jsou nějakí blízcí lidé, například učitelé, kteří by ji určitě rádi pomohli. Rovněž žáci ihned zmiňovali, že na internetu budou nějaké stránky na pomoc při podobných událostech, popřípadě, že by zavolali na linku důvěry/bezpečí.

Na otce, jeho charakter a chování byly převážně negativní a odsuzující názory, v devátém ročníku se pod vlnou emocí rovněž objevila různá vulgární pojmenování. Jedna žákyně devátého ročníku pak ale přišla s myšlenkou, že otec může být nemocný, např. psychicky, a že nerozezná, kam až jeho láska k dceři může dojít. To samozřejmě rozpoutalo diskuzi. Někteří žáci dokázali pedofilii uznat jako nemoc, se kterou jedinec těžce bojuje, někteří tuto skutečnost nepřijali. Převážil ale názor, že kdyby otcova touha nedospěla až k pohlavnímu styku, byly by jejich soudy pravděpodobně mírnější. Žáky velice zajímal můj osobní názor na lidmi trpící pedofilii. Nemohl jsem jinak, než zmínit svou zkušenost s autobiografickou knihou „Žil jsem jako pedofil“ a vysvětlit žákům, že nic není jen dobré nebo zlé, ani lidé, kteří s tak na první pohled mohou zdát. V krátkosti jsem jim nastínila životní osud Janka Alexy, postavu knihy, který nade vše miloval práci s dětmi, ale kvůli své nemoci nedokázal své touhy ovládnout. Zdůraznila jsem však, že se dobrovolně nechal hospitalizovat a snažil se udělat vše pro to, aby již z jeho strany k žádné deviaci nedošlo. Myslím si, že pro žáky byl tento příběh fascinující, protože se po hodině chodili ptát na název knihy a zda je možné si ji vypůjčit.

Žákům střední školy bohužel nevyšel čas, aby písemně zaznamenali, co si z hodiny odnáší. V devátém ročníku se často objevovalo, že byli žáci překvapeni tím, co se již dá za sexuální zneužívání považovat. Rovněž ale ocenili to, že mohli na praktické ukázce pozorovat projevy zneužívaného člověka a lépe případnou oběť rozpoznat. Jedna slečna přiznala, že po této hodině kouká na pedofilii zcela jinak, že to bere jako nemoc. Při diskuzi zmínila, že pedofil pro ni byl vždycky zlý, násilný zločinec, který oběť zneužije, znásilní a zabije, že vůbec nečekala, že by to mohl být člověk, který „jen“ přespříliš miluje. Mimo problematiku sexuality se u jednoho žáka objevilo, že zjistil, že „*i komiks se dá číst*“. Velice mě potěšilo, že lekce měla takto mnohostranný dopad na žáky.

Celkově bych odučené lekce zhodnotila jako zdařilé, pro žáky přínosné a rovněž zajímavé. Pro oba ročníky byla práce s komiksem premiéra, kterou s nadšením uvítali. Oproti střední škole, kde je pro žáky frontální výuka něčím, co se aplikuje jen v případě nutnosti, byli žáci základní školy na frontální výuku vyloženě zvyklí, a to jak při práci gramatikou a pravopisem, tak i při občasné a málo časté práci s literaturou. I přes tato východiska a to, že lekce na základní škole proběhla v rámci suplovanou dvouhodinové lekce, lze lekci považovat za úspěšnou. Žáci pracovali aktivně, o hodině se snažili a bylo patrné, že nový způsob výuky jim vyhovuje a baví je. To vše doloží tři vybrané pracovní listy v příloze (listy dvou dívek, považovaných za silnější články třídy a pracovní list žáka, který je ve třídě, i mezi učiteli, považován za nevýrazného, co se týče osobnostní i pracovní stránky). Z prvních částí pracovních listů lze vyčíst, že žáci bez zaváhání volí stejné barvy shodující se s navrhovaným vzorem a rovněž v nich vyvolávají stejné asociace. Rovněž popis Heleny v jednotlivých etapách příběhu se u žáků téměř nelišil. Helenu v první části příběhu označovali za výbušnou, agresivní, dlouhovlasou či podrážděnou, ve druhé části obvykle za smutnou, ustrašenou, bez domova, ve třetí části pak za spokojenější, klidnější, více usměvavou či si všimli, že má opět delší vlasy. Komparativem tak krásně ukázali na vývojový posun postavy a její změnu. Rovněž cesta zaznamenaná na stopách se většinou u žáků překrývala, všichni si všímali stěžejních okamžiků tak, že jejich seřazení dokonale tvoří kostru příběhu a usnadňují tak jeho reprodukci a následnou interpretaci. Otázky žáci pokládali tak, že dobře pomáhaly následnému naplnění vytyčených cílů. Často se zde objevovaly otázky týkající se Helenina chování (Proč je tak zakřiknutá?), vzhledu (Proč si ostříhala vlasy? Proč vypadá jako kluk?) a důvodů hádky s rodiči (Jaké vztahy má s rodiči? Jaký problém má s tátou? Proč tak vylítla na tátou?). V předvídání žáci obvykle vycházeli z toho, co na vlastní kůži znají, domnívali se tak, že hádka vznikla kvůli problémům ve škole, pubertě či výbušnému chování. Díky odpovědím, které žáci postupně nacházeli, ať už v textu nebo prostřednictvím diskuze, postupně našli typické projevy zneužívané oběti.

Myslím si, že v obou třídách nebyl problém s naplněním cílů. Úryvky byly zvoleny tak, aby nutně vyvolaly diskusi, která se v obou ročnících uskutečnila, a její průběh byl velmi zdařilý. Žáci sdíleli své nápady, momentální myšlenky, zvažovali argumenty druhých (zejména v oblasti přijetí a akceptace pedofilie jako nemoci). Dokonce i v devátém ročníku, který je, dle slov různých vyučujících, často konfliktní, došlo k objektivnímu zhodnocení, ba dokonce přijetí a uznání argumentů ostatních spolužáků. Žáci během hodiny pracovali s mobilním telefonem, na kterém na internetu vyhledávali čísla a stránky, kam by se v případě problémů mohli obrátit. Z vlastní iniciativy pak žákyně devátého ročníku vypracovali

informační tabulky, které, dle jejich slov, může pomoci osobám, které by se stali obětí či svědkem podobné události. Jelikož jsou žáci věkově blízcí hlavní postavě komiksu, nebylo pro ně obtížné se s její situací ztotožnit, vcítit se do její situace a představit si, že by na jejím místě mohli stát právě oni sami. Díky textu a postavě Helen si tak žáci uvědomili, že riziko sexuálního zneužívání, zejména pak ze strany známé či blízké osoby, není něco, co se děje jen ostatním lidem, lidem nám neznámým. Uvědomili si, že obětí může být člověk jim blízký, že si symptomů často nemusí ani všimnout. Samotné symptomy, typické projevy, si žáci prostřednictvím textu dobře osvojili, uvědomili a záhy jim připadaly naprosto očividné a předvídatelné. O dalších symptomech pak nutně proběhla debata, protože sami žáci přicházeli s tím, že projevy přeci, kvůli tomu, že každý člověk je jiný, musejí být rozdílné. Sami žáci přišli na kontrastní chování k plaché a nedůvěřivé Heleně, tedy k promiskuitnímu a sexuálně aktivnímu chování. V devátém ročníku jsem v souvislosti s touto diskuzí zmínila knihu Rozbitá (Cathy Glass), ve které je Jodie následky hrůzného skupinového zneužívání ve svém věku osmi let přehnaně sexuálně aktivní (ráda se svléká před lidmi, masturbuje, apod.). Žákům vyprávění o této knize doplnilo zkušenosti a vědomosti v oblasti častých projevů u obětí sexuálního zneužívání. Toto uvědomění považuji za velmi důležité. Bylo by pravděpodobně velkou chybou, pokud by žáci předpokládali, že pouze zakřiknutý, plachý a introvertní člověk nesnášející kontakt s lidmi a dotyky, může být obětí zneužívání. Skutečně milým překvapením bylo, že velké množství žáků projevilo zájem si přečíst jak komiks, tak knihu Rozbitá.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo pokusit se na základních a středních školách detabuizovat sexuální tematiku, konkrétně pak tematiku sexuálního zneužívání dětí, která je na školách z mnohých důvodů často opomíjena, a to i přes její naléhavost. V práci jsme navrhli cestu detabuizace prostřednictvím literárních textů (Tohle jsem udělal:, Pohádka o zlobivé kryse) a s nimi souvisejících didaktických materiálů. Aby mohlo být tohoto cíle dosaženo, bylo nezbytné část práce věnovat teoretické analýze problematiky, která by měla pedagogům pomoci se zorientovat v jejích základních aspektech, lépe ji pochopit, navrhnout další možnou studijní literaturu a následně co nejefektivněji s problematikou pracovat v hodinách. Jelikož jde o tematiku závažnou, nelehkou, intimní a velice citlivou, je nezbytné, aby vyučující, který se rozhodne zahrnout tematiku sexuálního zneužívání do svých hodin, měl alespoň základní teoretické vědomosti, uměl adekvátně reagovat a odpovídat na případné otázky ze strany žáků.

Další nezbytnou částí, bez které by nebylo možné hlavního cíle dosáhnout, je detailní didaktická analýza obou děl a didaktický potenciál vybraných úryvků. Všechny tyto části vedly k vypracování funkčních lekcí, ve kterých se propojují poznatky z oblasti sexuálního zneužívání s poznatky literárními, v případě lekce věnované knize Pohádka o zlobivé kryse, rovněž poznatky společenských věd. Volba knih pro práci by se dala považovat za ne příliš obtížnou, protože knih, které by tuto problematiku zpracovávaly tak, aby byla přístupná mladému a žakovskému publiku, mnoho není. Existují knihy, které jsou skutečným svědectvím obětí (C. Glass: Rozbitá, N. Schweighoffer: Bylo mi dvanáct let..., K. Jäckel: Už nejsem vaše dcera a další), v těch mi ale v první řadě chybělo primární určení dětskému publiku a ve druhé řadě knihy nenabízely velké možnosti pro další práci (s jazykem, stylem, apod.) např. na literární bázi. Tohle jsem udělal: i Pohádka o zlobivé kryse jsou knihy určené primárně mladému publiku. Zlobivá krysa je dokonce považována za jednu z nejlepších terapeutických knih v této oblasti. I přes složitost tématu obě knihy nabízí rovněž estetický zážitek. Stylem psaní, volbou slov, barevností, ilustracemi atd. To samozřejmě při práci s tak náročným tématem pomáhá. Žáci se nemusí soustředit pouze na nepříjemné pocity spojené se sexuálním zneužíváním, mohou svou pozornost rovněž věnovat i jiným věcem, které tyto emoce usměrní.

Kapitoly diplomové práce jsou vhodné jednak pro pedagogy, kteří by se rozhodli s tematikou a navrženými lekcemi pracovat, ale také pro učitele, které osloví jednotlivá literární díla. Díky detailní didaktické analýze, jejíž součástí jsou rovněž další návrhy

a nápady pro práci, mohou s díly dále volně pracovat za hranicemi navržených lekcí, a to jak při hodinách českého jazyka a literární výchovy, tak například při hodinách výtvarné výchovy.

Při realizaci lekce Tohle jsem udělal: na základní škole se pracovní listy ukázaly jako funkční i přes to, že některá zadání bylo nutné doplnit (Šlo zejména o slovní doplnění, ve kterých učitel např. apeluje na nutnost zapojení fantazie, přesného čtení, využití ich-formy, apod.). V lekci se neukázal úkol, který by žádný z žáků nebyl schopen vyplnit. Největší obtíže dělalo předvídání spojené s krátkým vyprávěním, které si žádalo určitou slohovou zkušenost a značnou míru aktivity. Nicméně z analýzy učební činnosti, pracovních listů a následné konverzace s vyučující devátého ročníku bylo usouzeno, že šlo spíše o lenost žáků než o špatné zadání úkolu (v pátém ročníku jsem tyto obtíže nezaznamenala vůbec, každý z žáků něco napsal). Při realizaci lekcí jsem si uvědomila mnoho věcí. Je skutečně důležité, s jakou třídou pracujeme a rovněž kdo se třídou pracuje. Učitel a žáci tvoří kolektiv a to, jak žáci vnímají a přijímají učitele, je velice důležité. Rovněž je důležitý celkový přístup žáků, který je budován během celé školní docházky, a to učiteli, vlastními zkušenostmi, vůlí rodinou. Pokud žáci nejsou zvyklí pracovat samostatně a produktivně a jsou zvyklí spíše na frontální přístup k učivu, budou pro ně lekce něčím novým, možná i obtížným, či dokonce nudným v tom slova smyslu, že se od nich bude očekávat aktivní účast, kterou pro sebe nebudou považovat za žádoucí. Proto je určitě nutné žáky už od raných let ve škole vést k tomu, že nejtrvalejší jsou ty poznatky, na které si přijdou sami, ty věci a jevy, které si budou moci vyzkoušet. Ještě více je důležitý vztah učitele a žáků. Lekci ke knize Tohle jsem udělal: by mě v začátcích práce nenapadlo navrhnout na první stupeň. Nicméně realizace jsem rozhodně nelitovala. Vím, že s pátým ročníkem jsem, i přes mé krátké působení, měla velmi dobrý vztah, žáci mi důvěřovali, chodili se mi svěřovat se svými starostmi. Právě proto, dopadla lekce tak překvapivě dobře, možná dokonce lépe než v devátém ročníku, pro který byla prvotně navržena. I přes to, že žáci měli s paní učitelkou velice dobrý vztah, nebyli zvyklí pracovat samostatně a jejich tvůrčí zkušenosti byly také nízké.

I přes určité nedostatky, které se při realizaci objevily, hodnotím lekce jako zdařilé. U žáků bylo patrné nadšení a fascinace tématem, zejména při uvědomění si, že hlavní postava knihy je obyčejný kluk, žák základní školy, stejně jako oni, a že se mu děly věci, které si sami jen těžko dokážou představit. Z tohoto důvodu považuji práci s literárním textem za velice přínosnou a svým způsobem nenahraditelnou. Diskuze na téma sexuálního zneužívání by mohlo proběhnout i bez této knihy. Stejně jako se žáci informace dozvídají z televize, mohli by se je dozvědět od učitele. Nicméně není právě ono ztotožnění s hrdinou a pochopení

vlastní zranitelnosti to, co je skutečná zkušenost? Žáci si tak uvědomí reálnou existenci problému, a spolu s tím vznikne i potřeba dozvědět se o problému více a umět se bránit. Dnešní koncept školství má žáka připravit pro život, život reálný, plný dobrého i špatného a já si myslím, že při realizaci této lekce se nám to povedlo.

Realizací lekce Pohádka o zlobivé kryse se navržená lekce a s ní i pracovní listy (kromě jejich původního jednostránkového rozvržení) ukázaly jako zcela funkční, pro děti zajímavá, zábavná a podnětná. I přes to, že byla lekce prvotně zamýšlena pro žáky středních škol, ukázala se zcela funkční i v devátém ročníku základní školy. Pro žáky byla práce s komiksem něčím novým, a tudíž i atraktivním. Jak se v diskuzích ukázalo, a zmínil to i vyučující střední školy, úryvky byly zvoleny velice dobře a nebyl jediný, který by žáky neupoutal a neprobudil v nich vlnu otázek. Diskuze z počátku probíhající o tom, co se v díle děje, se začaly prohlubovat a více se dotýkat problematiky sexuálního zneužívání a pedofilie, projevům a možné obraně. Postava Heleny byla žákům natolik blízká, že se s ní velice brzy ztotožnili a snažili se zjistit, jakými útrapami si dívka prochází. Díky této zvědavosti žáci brzy odkryli typické projevy zneužívaných obětí a záhy si uvědomili, skutečnou existenci pedofilní deviace a s ní souvisejícího zneužívání. Díky reálnému vykreslení postavy, která je žákům věkově blízká, a její situace si žáci uvědomili, že obětí je obyčejná dívka, obyčejný teenager, teenager jako jsou oni sami.

Diskuze, které byly v této i předcházející lekci vedeny byly jasným důkazem toho, že zabývat se touto problematikou ve škole má svůj smysl. Díky literárním textům, ve kterých vystupovaly věkově blízké postavy, zažívající, mimo jiné, i běžné problémy týkající se každého mladého člověka (škola, přátelství, láska, problémy s rodiči, šikana,...), si mohli žáci velice dobře uvědomit, že problematika sexuálního zneužívání se týká a může týkat každého z nás, byť nás nemusí zasáhnout přímo. Může se například týkat našeho nejlepšího přítele. Žáci tak na pozadí literárních děl poznávali danou problematiku, seznamovali se s různými projevy obětí i s různými možnými řešeními. Dále se však setkávali s různými žánry literárních textů, různými autorskými styly a možnostmi vyjádření. Vyzkoušeli si metodu předvídání, práce s barvou či odpovědi na nelehké, niterní otázky. V diskuzích žáci projevovali své názory, argumentovali svými znalostmi, zkušenostmi či informacemi z textů a v nejvyšší možné míře naslouchali druhým, objektivně hodnotili jejich názory a nápady a byli schopni adekvátně reagovat. Žáci se rovněž nebáli v takto upřímné diskuzi projevit neznalost, zeptat se na to, čemu nerozuměli, co jim nebylo jasné či co nevěděli. Velice potěšující byla skutečnost, že žáci projevili vlastní iniciativu při tvorbě projektů a informačních tabulek, které by mohli pomoci potenciálním či aktuálním obětem či svědkům

deviantního chování, ukázali jim, kam se mohou se svými starostmi obrátit a dodali jim odvalu. Rovněž potěšující byla iniciativa a elán některých žáků, kteří si neprodleně chtěli vybraná díla půjčit a doma přečíst.

7. Seznam použité literatury

- ALEXA, Janek. *Žil jsem jako pedofil*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-675-6.
- BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-629-3.
- ECKERTOVÁ, Lenka. *Huste internet*. Ilustroval Lucie SEIFERTOVÁ. Praha: Petr Prchal, 2014. ISBN 978-80-87003-39-8.
- ELLIS, Ann Dee. *Tohle jsem udělal*. Praha: Coobook, 2010, ISBN 978-80-00-02423-3.
- GLASS, Cathy. *Rozbitá: příběh zneužívaného a odvrženého dítěte*. Praha: Portál, 2011, s. 183. ISBN 978-80-262-0025-3.
- HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-479-9.
- JÄCKEL, Karin. *Už nejsem vaše dcera: Monika B*. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-140-0.
- KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Rizikové děti. DUNOVSKÝ, Jiří a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě* [online]. Praha: Grada Publishing, 1995, [cit. 2018-08-09]. Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/JA10/leto2014/S2042/um/1041561/Tyrane_-znezivane-a-zanedbavane-dite---Dunovsky.pdf
- MATYSOVÁ, Veronika. *Miša v síti*. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-242-4238-5.
- MCCLLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. 3. vyd. Praha: BB/art, 2008, s. 3. ISBN 978-80-7381-419-9.
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.
- ROBERT, Jocelyne. *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálním zneužitím*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0340-7.
- SCHWEIGHOFFER, Nathalie. *Bylo mi dvanáct let-: zneužívaná vlastními otcem*. Praha: Svoboda-Libertas, 1994. Skutečné příběhy (Svoboda-Libertas). ISBN 80-205-0395-1.
- STANISZEWSKA, Zofia. *Netiketa: dobré mravy na internetu*. Ilustroval Artur NOWICKI, přeložil Lenka KUHAR DAŇHELOVÁ. Říčany u Prahy: Junior, 2016. ISBN 978-80-7267-557-9

TALBOT, Bryan. *Pohádka o zlobivé kryse*. Praha: Martin Trojan - 3-JAN, c2008. ISBN 978-80-86839-23-3.

VANÍČKOVÁ, Eva, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Kamil PROVAZNÍK. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, ISBN 9788071697954.

8. Další použité zdroje

Český statistický úřad [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Novinky.cz [online]. Praha: Seznam.cz, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: : <https://www.novinky.cz>

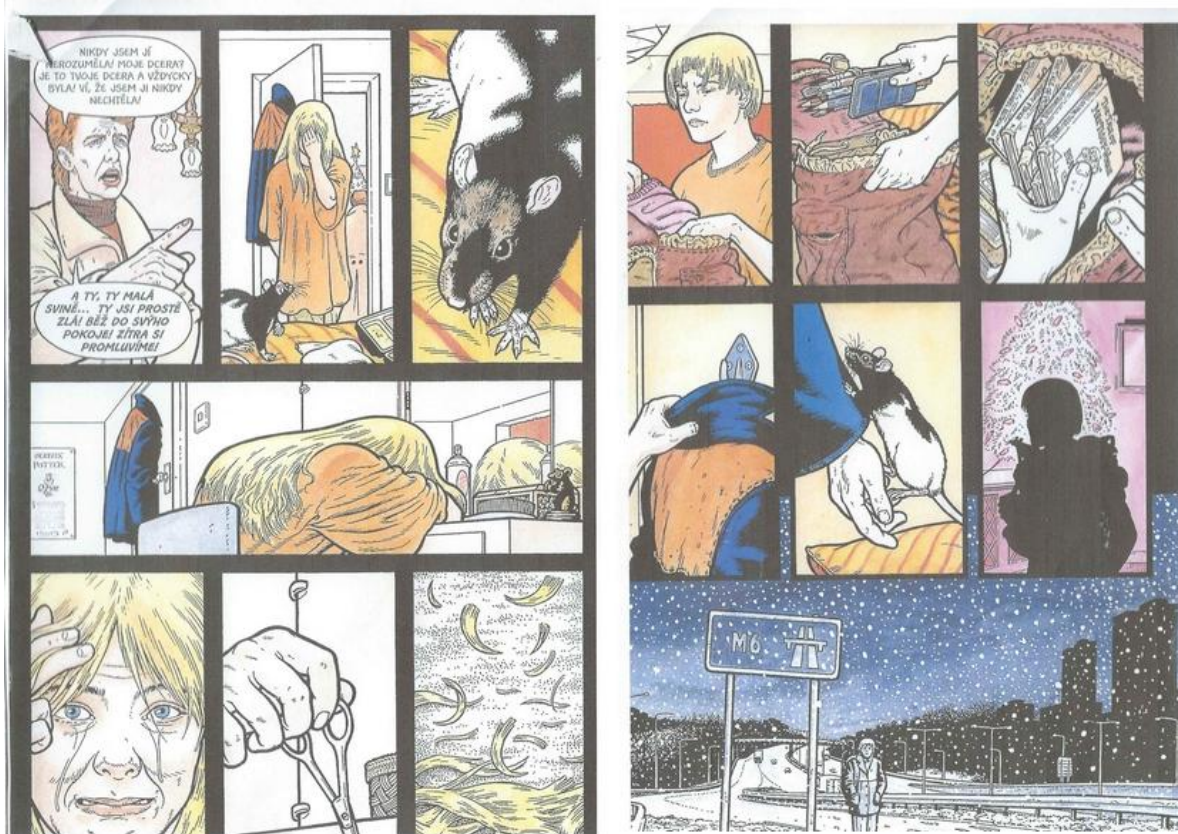
Sazkamobil [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://www.sazkamobil.cz>

Přílohy

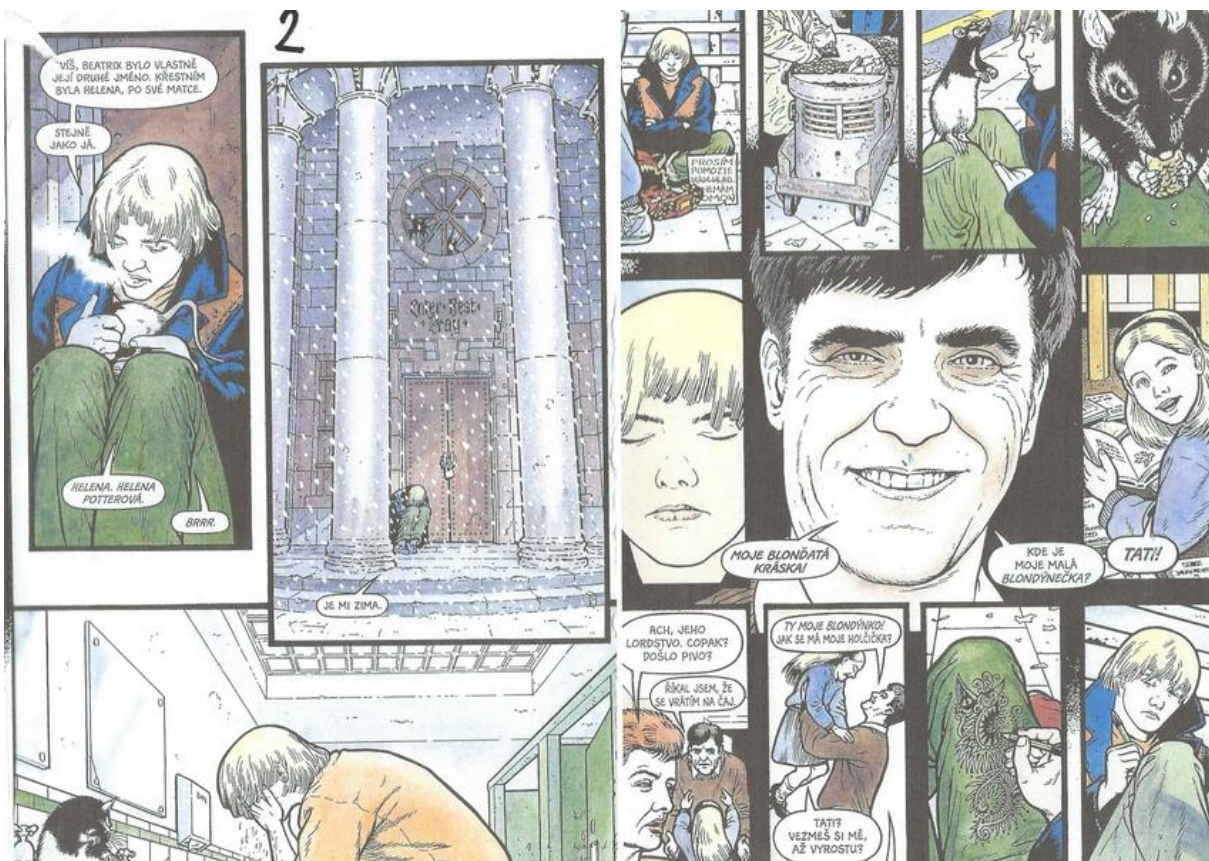
Pohádka o zlobivé kryse – úryvky

Úryvky č. 1

Úryvky č. 2

Úryvky č. 3A

Úryvky č. 3B

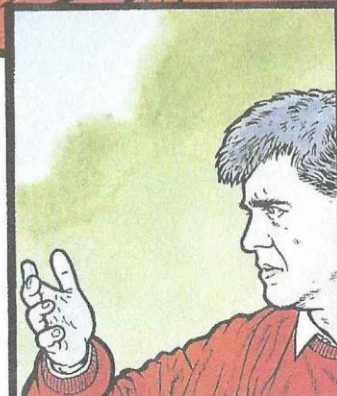

Úryvky č. 3C

Úryvky č. 4

Ukázky vypracovaných listů

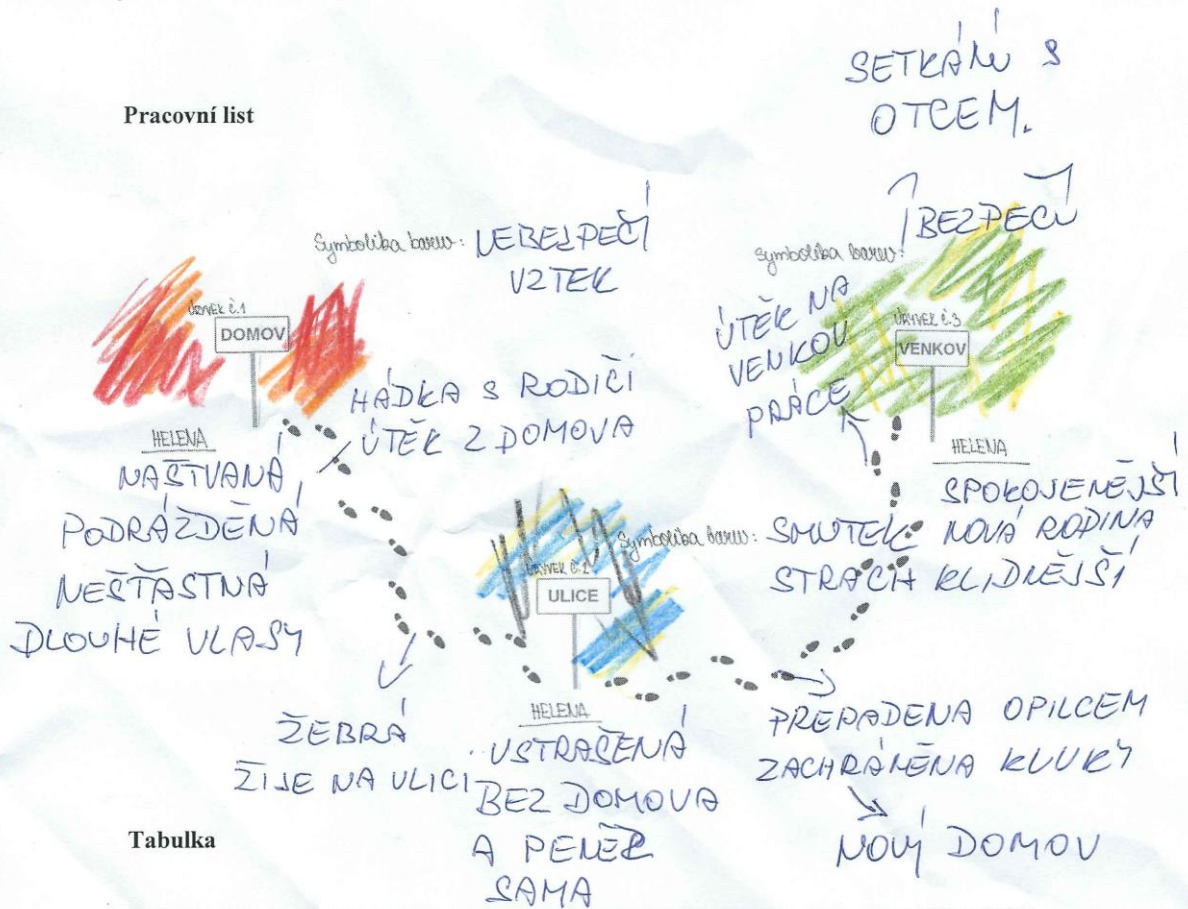
Devátý ročník ZŠ

Pracovní list

Tabulka

Jaké mám otázky?	Předvidání	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?
Proč se vyřezala na strom? proč má dlouhé vlasy? proč se držela? proč má dlouhý vlasy? proč má dlouhý vlasy?	puberta?	množství, 2. nevěst, lidé?	že i klob, má, vypadá, nevěst, je anurovni
Proč má dlouhý vlasy? proč má dlouhý vlasy? proč má dlouhý vlasy?	nevěst?	—	nevěděl, sem, co, nevěst, je anurovni
Co se jí stalo? proč má dlouhý vlasy? proč má dlouhý vlasy?	puberta, domo	—	—
Proč má dlouhý vlasy? proč má dlouhý vlasy?	—	??	—

Pracovní list

Tabulka

Jaké mám otázky?	Předvídání	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?
CO SE STALO PŘED PRVNÍM ÚRVKEM PROČ U PADÁ JAKO KLUBEK? ŘEKNE TO NĚKDO KO LĚKOMU?	PROBLÉMY VE ŠKOLE NEMÁ PENĚZE ALD	ZNEUŽÍVÁM NECHCE BYT, PŘI TAŽLI VA KELM	ŽE I KOMIX SE DÁ ČÍST

Pracovní list

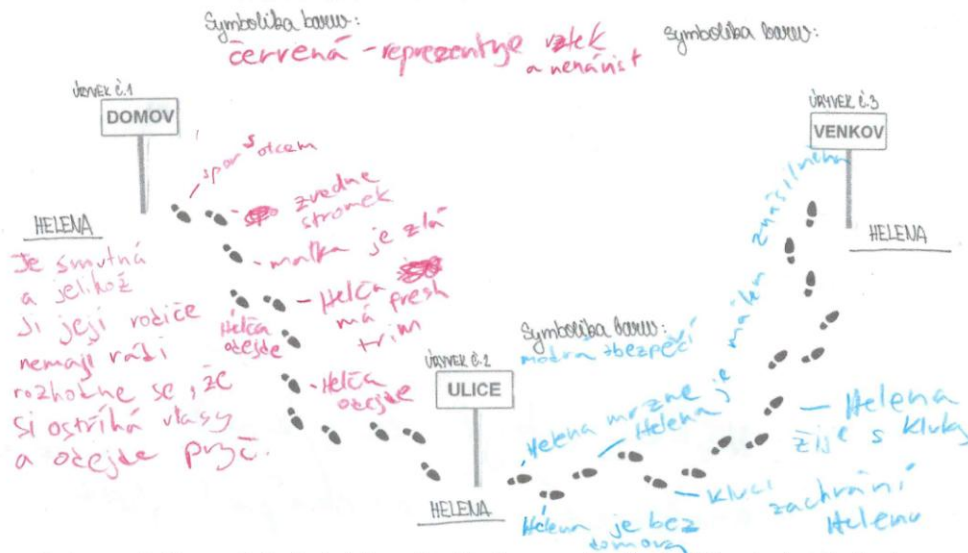
Tabulka

Jaké mám otázky?	Předvídání	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?
PROČ SE OSTŘÍHALA? JAKÉ VZTAHY MÁ S RODIČI? JAKÝ PROBLÉM MÁ S TATOU?	PROVOKÁBE ALKOHOL? DROGI? PUBERTA? JE NEVLASTNÍ?	CHTELA VYPADAT JAKO KUK ANO ZNÁSILNOVÁNÍ	JAK POZNAT ZNEUŽÍVÁNÍ PEDOFIL JE NEMOCCNÍ
PROČ TO UMOMU NEŘEKLA?	BÁLA SE	?	

Druhý ročník SŠ

PRACOVNÍ LIST

- 1) Soustředte se na postavu Heleny, do příslušných míst zapisujte vše, co vás k ní napadne (vzhled, vlastnosti, projevy,...).
- 2) Na stopy zaznamenávejte důležité události, jimiž si Helena v úryvcích prochází.
- 3) U každého úryvku si všimněte, jaké barvy v něm dominují. Stejnými barvami vybarvěte okolí dopravní značky označující příslušný úryvek (1. úryvek = domov, 2. úryvek = ulice, 3. úryvek = venkov)

Práce s tabulkou – Zajisté vás během čtení budou napadat různé otázky, ty si zapisujete do tabulky, po každém úryvku budeme tyto otázky sdílet a společně předvídat jejich řešení. Rovněž si zapisujete to, co je pro Vás nové, zajímavé, co jste nevěděli, co jste se naučili.

Jaké mám otázky?	Předvídaní	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?
Proč má Helena krysu a proč ji bere sbou když ta krysa může chodit.	Helena má krysu novou ročinu	Ano	
Jakže žijí chlapeci v tak velkém domě	Helena bude rybařit z domu	Asi	

Syříp

PRACOVNÍ LIST

- 1) Soustředte se na postavu Heleny, do příslušných míst zapisujte vše, co vás k ní napadne (vzhled, vlastnosti, projevy,...).
- 2) Na stopy zaznamenávejte důležité události, jimiž si Helena v úryvcích prochází.
- 3) U každého úryvku si všimněte, jaké barvy v něm dominují. Stejnými barvami vybarvíte okolí dopravní značky označující příslušný úryvek (1. úryvek = domov, 2. úryvek = ulice, 3. úryvek = venkov)

Práce s tabulkou – Zajistě vás během čtení budou napadat různé otázky, ty si zapisujte do tabulky, po každém úryvku budeme tyto otázky sdílet a společně předvídat jejich řešení. Rovněž si zapisujte to, co je pro Vás nové, zajímavé, co jste nevěděli, co jste se naučili.

Jaké mám otázky?	Předvidání	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?
Proč jí ostríhala vlasy.	Proč nakoni toho bude litovat	Protože chtěla změny	
Proč nšla zpět domů i když byla sama bez nikoho	že se do muzika nta zamiluje	protože nechtěla nikoho z minulosti vidět	
Proč čte "Psychology of Interest"	táta jí znášilnit a proto utekla	Možná jí táta znášilňoval	
Proč ho tentokrát neuhodila	kteče navědy s kryson	Bála se, že se všechno bude opakovat	
Proč „ilustrátor“ neukázal jak jí uhodit	Ona ho taky uhodí	Možná jí ani neuhodil jen toho litoval	

Tohle jsem udělal: - úryvky

Úryvky č. 1

Já: Nic mi není, tati.
To jsem řekl, protože když jsem přišel pozdě, zaklepal u mě na dveře.
Já: Nic mi není, tati.
Ale on s tím nechtěl přestat. On nikdy nepřestane.
Já: Tak jo, můžeš jít dál.
Táta: Co se stalo, Logane?
Snažil se netvářit ustaraně. Poznal jsem to na něm.
Já: Nic se nestalo.
Nic se nestalo.
Posadil se na mou postel a já seděl na podlaze a probíral se komiksy – úplně jako jindy. Nic se nestalo.
Táta: Řekni mi to. Zas ti kluci? Hned mi to řekni. Byl to Jack?
Já: Nic nic nic se NEDĚJE NEDĚJE NEDĚJE NEDĚJE, TATI!
Ta slova zazněla mnohem víc nahlas, než jsem předpokládal, ale zdaleka ne tak nahlas, jak mi řvala v hlavě.
Už jsem vůbec nevěděl, co mám říct nebo jak ještě něco zvládat.
Nechtěl jsem, aby to věděl.

Táta: Můžeš mi říct cokoliv... cokoliv. Nebudu zuřit ani se to snažit napravovat: slibuju.
A pak říká, že nemůžeme dopustit, aby se věci táhly tak dlouho, jak jsme to dopustili dřív.
Táta: Logane, musíš mi to říct. Musíš.
Já: Já vím, tati. Já vím. Řeknu ti to. Jestli se bude něco dít, povím ti to.
Nic mi není.

A

Před rokem mi nic nebylo. Tehdy se ještě nic nedělo.
Před rokem, v sedmé třídě, mi nic nebylo.
Bydleli jsme na Mulholland Drive s kopci a jezerem a dálnicí a benzínkou s komiksovým Minute Manem a můj nejlepší kamarád Zylar pojídal piškotový řez s krémovou náplní a pil kolu a nesnášel holky, kromě jedné.
Já jsem piškotový řez ani kolu kvůli mámě nemohl, ale holky jsem nesnášel taky, kromě jedné.
Ve škole jsme takoví frajeři nebyli, ale nebyli jsme ani žádní žabaři. Zylar a já jsme sedávali a mluvili o všem, co nás napadlo: aerodynamice, časoprostorovém kontinuu, Cami Wakefieldové, šermování, Denver Nuggets, lamborghini a bramborových placičkách, které létaly jako šipky ve školní jídelně.
Všem bylo jedno, co si říkáme, a nám bylo jedno, co říkají druzí.

Ted' už na Mulholland Drive nebydlíme.
Bydlíme na Judge Street.
A Judge Street vypadá tak nějak jako Mulholland Drive: má stejné směrovací číslo, stejné stromy, stejné domy s trávníky, stejná auta a dodávky.
Ale Judge Street není Mulholland Drive.

B

Prvních několik týdnů školy jsem jezdil autobusem a nechodil pěšky, jak jsme to dělávali se Zylerem. Protože Judge Street byla od školy příliš daleko a třeba jsem se mohl s někým skamarádit.

To byl mámin nápad, protože ona se snažila mít kamarádky všude. I na Judge Street, ještě předtím, než jsme se tam nastěhovali; našla si telefonní čísla sousedů a představila se.

Dobrý den, jmenuju se Silvia Paloneyová a s rodinou se chystáme nastěbovat do domu po Carterových.

Pauza

Ano, moc se těšíme.

Pauza

Ano.

Pauza

Strašně ráda tě poznávám, Lucille. Už se nemůžeme dočkat, až se do vaší čtvrti nastěbojeme.

Pauza

No, víš, my vlastně moc daleko nebydlíme. Žijeme tady na západní straně u jezera, ale chtěli jsme přestělit do nového prostředí – utéct před dálnicí.

Pauza

Ano.

Pauza

Nó, tak nějak, můj manžel dělá v jedné firmě v centru, takže jsme se nechtěli stěbovat někam daleko, ale znáte to, jenom do lepšího prostředí.

Pauza

No, to se vysvětluje docela těžko. Mám-li to říct jednoduše, potřebujeme změnu – zvlášť náš nejstarší syn.

A potom přecházela do šepotu, protože věděla, že jsem na počítači, sedm celé dva kroky od ní.

Se všemi to byla skoro stejná konverzace: se Smithovými, Knightovými, Hongovými, Taylorovými, Andersonovými.

A vlastně na tom nezáleželo, ačkoli to znamenalo, že ještě předtím než jsme se na Judge Street přistěhovali, máma na ní měla kamarádky: kamarádky, které věděly, že její syn byl vyloučen ze školy.

Já jsem míval jen jednoho nejlepšího kamaráda, a to byl Zylar. A s ním ani se mnou ani s nikým jiným nikdo nikdy nechodil.

Ale byla tu Cami Wakefieldová.

Ta na Mulholland Drive nebydlela.

Bydlela na Oak Street a to bylo tři ulice od Zylara, čtvrtý dům za požárním hydrantem s modrými okenicemi a kolem něj byly keře zastřižené jako větrníky.

Ve skutečnosti to větrníky nebyly – připomínaly spíš spirály.

A když jsme kolem jezdili na kole, pan Wakefield byl vždycky venku a ty keře stříhal. Nikdy jsme se tam ale nezastavili.

Jeli jsme prostě dál a předstírali, že se nic neděje, a dělali tohle: koukali jsme, jestli třeba Cami tátovi nepomáhá nebo třeba netrhá plevel nebo něco takového.

Vzpomínám si, když jsme to udělali naposledy.

Bylo to odpoledne před tou nocí.

Všechno bylo stejné jako vždycky, akorát když o tom teď tak přemýšlím, stejně nebylo vůbec nic.

Camiin táta venku nebyl a venku nebyla ani Cami.

A já se hnal s větrem o závod, jako jsem jezdil vždycky, kdyby mě náhodou někdo spatřil.

18

Ale Zylar se nehnal.

Zylar jel pomaleji než obvykle.

Tehdy mi to mělo dojít.

Mělo mi dojít, že se k něčemu schyluje.

Proč se to muselo stát, Zylere?

Úryvky č. 2

Pak těžké oddychování.

Cami: Panebože. Cos to udělal?

Zyler:

Cami kňourala a slabě sténala.

Vyhlédl jsem ven a uviděl krev, tolik krve, a jeden z pohárů Zylerova táty.

Zyler zašeptal: Myslím, že jsem zabil tátu. Myslím, že jsem zabil tátu.

A pak o něco víc nahlas: Myslím, že jsem právě zabil svého tátu.

Tehdy jsem vyrazil na útěk.

Utíkal jsem zběsile a hlučně a bylo mi to jedno a proběhl jsem jeho pokojem a vyskočil oknem a pádlil ke svému kolu.

Utíkal jsem.

Na kole jsem přemýšlel:

Já prostě musel utéct, vypadnout pryč.

Ale stejně jsem nedokázal jasně uvažovat, protože co se tam právě stalo? Zyler možná zabil svého tátu. A Cami měla roztrhanou košili a já nic neudělal. On možná zabil svého tátu. Je to vrah a není, za co jsem ho měl. Nenávidím ho nenávidím ji nenávidím je všechny. Je mi to tak líto. Je mi to tak strašně líto. Ale pak: Zyler je můj nejlepší kamarád. Ale pak: On zabil svého vlastního tátu.

Ale pak: Zyler je můj nejlepší kamarád.

Když jsem se vrátil domů

Máma: Logane? To jsi ty?

Já: Jo.

Ona: Udělals ten domácí úkol?

Já:

Protože jsem za sebou zabouchl dveře.

Ale pak, ani ne o třináct minut později mi někdo zaklepal na okno.

Byl to Zyler.

Zyler stál celý zakrvácený v prohlubni před mým sklepním oknem.

Vždycky utíkám.

Vždycky utíkám a možná jsem to, co o mně říkají.

Napsal jsem tohle a prý se po tom mám cítit líp.

Necítím se líp.

Zyler mi oknem řekl, abych se s ním za pět minut setkal na našem místě.

Řekl jenom: Za pět minut za mnou přijď na naše místo a nikomu o tom neříkej.

Já: Dobře.

Měl dorasovaný obličej a bylo poznat, že dostal pořádnou nakládačku, ale já jsem nic neřekl.

Když odešel, nevěděl jsem, co mám dělat. Možná zabil svého tátu a taky to s Cami, jak se líbali, a pak ta její roztrhaná košile, a možná zabil svého tátu.

Uvažoval jsem.

Napadlo mě, že tam možná nepůjdu.

Jedna minuta.

Dvě minuty.

Tři minuty.

Čtyři minuty.

Pět minut.

Během šesté minuty jsem začal chodit kolem dokola po místnosti.

Sedm minut.

Osm minut.

Během deváté minuty jsem se posadil na zem a jen tam tak seděl.

Deset minut.

A během jedenácté minuty jsem se rozbřečel.

Dvanáct minut.

Třináct minut.

Během čtrnácté minuty se Zyler vrátil k mému oknu a já si otřel obličej, abych se pokusil vypadat normálně, i když to nebylo možné.

Podíval se na mě a řekl: Otevři okno.

Neotevřel jsem ho.

Zyler: Prosím tě, Logane. Otevři to okno.

Pořád jsem ho neotevřel.

Zyler: Jsem tady s Cami a ona je zraněná a já nevím, co mám dělat. Prosím tě, Logane. Já vím, žeš tam byl. Já tě potřebuju. Prosím tě, pomoz mi.

Nic jsem nedělal.

A tehdy se Zyler, který byl můj nejlepší kamarád a byl tak odvážný a tak silný, tehdy se rozbřečel i on. Třásl se a brečel.

A já jsem se třásl a brečel.

Zyler: Prosím.

Ale já jsem nedokázal nic udělat.

Je mi to strašně líto.

Je mi to strašně líto.

Je mi to strašně líto.

Chci umřít.

Chci umřít.

Je mi to strašně líto.

Zylera jsem už pak nikdy neviděl.

Tu noc jsem slyšel houkačky a nic jsem neudělal.

Později jsem zjistil, že Zyler odvedl Cami domů a pak nevím, kam šel. Ale vím, že policie ho našla a někam odvezla, protože další den jsem si přivstal a zajel tam na kole.

Kolem domu byla natažená policejní páska a pak v ranních zprávách: Mladá dívka se stala terčem sexuálního motivovaného útoku, kterého se nejspíš zúčastnil otec se synem. Podrobnosti pořád nejsou známy.

Ukázky vypracovaných listů

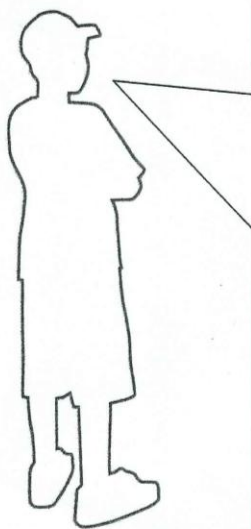
ANN DEE ELISS – TOHLE JSEM UDĚLAL:

PŘEDTEXTOVÁ ČÁST - Odpověz upřímně na následující otázky.

- a) Nikdy bych neudělal: *zabil člověka*
- b) Hrozně rád bych udělal: *letěl do Ameriky*
- c) To nejlepší, co jsem kdy udělal: *trik v parkouru*
- d) To nejhorší, co jsem kdy udělal: *Když jsme měli ve škole představení já se stýděl a před všema se rozbránil*
- e) Nejhorší věc, co může člověk udělat kamarádovi je: *Podvést ho*
- f) Nejlepší věc, co může člověk udělat pro kamaráda je: *nějaké přehvapení*
- g) Kamarádovi bych nikdy neodpustil: *kdyby ublížil mým blízkým*

PŘITEXTOVÁ ČÁST - Přečtěte si úryvky A-E a vypracujte následující úkoly.

- a) Předvídej! Vžij se do postavy Logana a do bubliny vycházející z úst siluety text, který bude odpovědí na titul knihy (Tohle jsem udělal:)

Stalo se to loni v létě dva týpci mi furt nadávali posmívali se mi už jsem to nemohl vydržet. Další den ve škole se to dělo furt pořád dokola už jsem se neudržel a vřítal jsem na ne. Prostě sem se do nich pustil horší je že jeden to schytl trochu víc. Teď chodí do školy s monoklem.

b) Čtení skrze klíčovou díрку – Přečti si svůj úryvek a napiš

- Co se v úryvku pravděpodobně stalo *Nějaká velká mačka dokonce i lopatou. Asi nějaká síkava.*

- Jaké postavy v úryvku vystupují a jaký je mezi nimi vztah

kluci stejné stáří

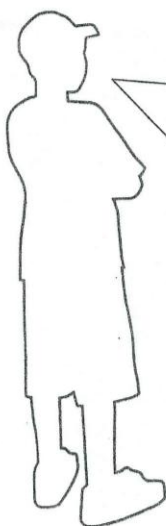
ANN DEE ELISS – TOHLE JSEM UDĚLAL:

PŘEDTEXTOVÁ ČÁST - Odpověz upřímně na následující otázky.

- a) Nikdy bych neudělal: *ubodil holku*
b) Hrozně rád bych udělal: *příjímavě*
c) To nejlepší, co jsem kdy udělal:
d) To nejhorší, co jsem kdy udělal:
e) Nejhorší věc, co může člověk udělat kamarádovi je: *Když ho seřve*
f) Nejlepší věc, co může člověk udělat pro kamaráda je: *odpustit*
g) Kamarádovi bych nikdy neodpustil: ~~to~~ *lhaní*

PŘITEXTOVÁ ČÁST - Přečtěte si úryvky A-E a vypracujte následující úkoly.

- a) Předvídej! Vžij se do postavy Logana a do bubliny vycházející z úst siluety text, který bude odpovědí na titul knihy (Tohle jsem udělal:)

U autobedu Zlora se mi skrouhal svit. Nevěděl jsem co mám dělat. Když Zlerem jsme dělali všechno společně a teď je pryč. Policie chtěla pro mě smůlku. Chtěli abych se od nich myšlenek odpchal. Tak jsme se přestřelali.

- b) Čtení skrze klíčovou díрку – Přečti si svůj úryvek a napiš

- Co se v úryvku pravděpodobně stalo

- Jaké postavy v úryvku vystupují a jaký je mezi nimi vztah

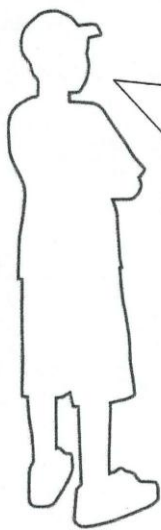
ANN DEE ELISS – TOHLE JSEM UDĚLAL:

PŘEDTEXTOVÁ ČÁST - Odpověz upřímně na následující otázky.

- a) Nikdy bych neudělal: *Nikdy bych nehodil kočku z okna.*
- b) Hrozně rád bych udělal: *ma nechodit do školy*
- c) To nejlepší, co jsem kdy udělal: *Dostal sem 1 z Čestiny*
- d) To nejhorší, co jsem kdy udělal: *Dostal sem 5 z Čestiny*
- e) Nejhorší věc, co může člověk udělat kamarádovi je: *dát mu pěstí*
- f) Nejlepší věc, co může člověk udělat pro kamaráda je: *koupit mu Capri-Sun*
- g) Kamarádovi bych nikdy neodpustil: *odpout tím každýmu...*

PŘITEXTOVÁ ČÁST - Přečtěte si úryvky A-E a vypracujte následující úkoly.

- a) Předvídej! Vžij se do postavy Logana a do bubliny vycházející z úst siluety text, který bude odpovědí na titul knihy (Tohle jsem udělal:)

*Chci vám vyprávět, co jsem prožil loni v létě. Už sem to neinohl
vydržet. Stalo se to takhle. Nedávno když jsem
šel ve škole potkat jsem Zylera. Sli jsme spolu ven.
Zyler mi řekl že si našel holku. Bál jsem se
že se na mě vykašle a půjde za svojí holku. A on se
stalo. Šel za Zyler šel za svojí holku a on
mě se vykašlel. Byl sem tak moc naštvaný,
že sem to nevydržel a dal jsem mu pěstí do
břicha. Do teď toho lituju.*

b) Čtení skrze klíčovou díрку – Přečti si svůj úryvek a napiš

- Co se v úryvku pravděpodobně stalo

*stalo se doma Logan šel za oknem
Zyler zatím co se Zyler hádal
s Loganem*

- Jaké postavy v úryvku vystupují a jaký je mezi nimi vztah

spřátel vztah

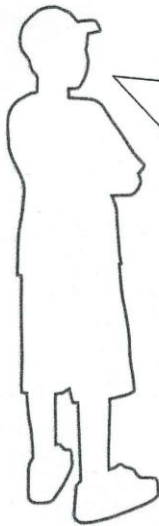
ANN DEE ELISS – TOHLE JSEM UDĚLAL:

PŘEDTEXTOVÁ ČÁST - Odpověz upřímně na následující otázky.

- a) Nikdy bych neudělal: *Že bych nabíla zvíře.*
 b) Hrozně rád bych udělal: *Pomohla někomu kdo to potřebuje.*
 c) To nejlepší, co jsem kdy udělal: *Udělala jsem někomu radost.*
 d) To nejhorší, co jsem kdy udělal: *Pomlouvala kamarádku.*
 e) Nejhorší věc, co může člověk udělat kamarádovi je: *Zradit ho / pomlouvat / ubližovat.*
 f) Nejlepší věc, co může člověk udělat pro kamaráda je: *Byl na něj hodný, přátelský, milý.*
 g) Kamarádovi bych nikdy neodpustil: *Síhání.*

PŘITEXTOVÁ ČÁST - Přečtěte si úryvky A-E a vypracujte následující úkoly.

- a) Předvídej! Vžij se do postavy Logana a do bubliny vycházející z úst siluetu text, který bude odpovědí na titul knihy (Tohle jsem udělal!)

Chci vám říct, co jsem udělal loni v létě. Už jsem to nemohl vydržet. Ustalo se to to takhle ubližoval jsem jednomu kamarádovi a pak mi to byla líha. Jenže jsem nevěděl co mám dělat napjala mi to ale bož jsem se to mi doma říct

- b) Čtení skrze klíčovou díрку – Přečti si svůj úryvek a napiš

- Co se v úryvku pravděpodobně stalo

- Jaké postavy v úryvku vystupují a jaký je mezi nimi vztah

TATA, CAMILIN, ZYLARE
↑   ↑   ↑
OTĚC   KAMARÁDKA   SYN

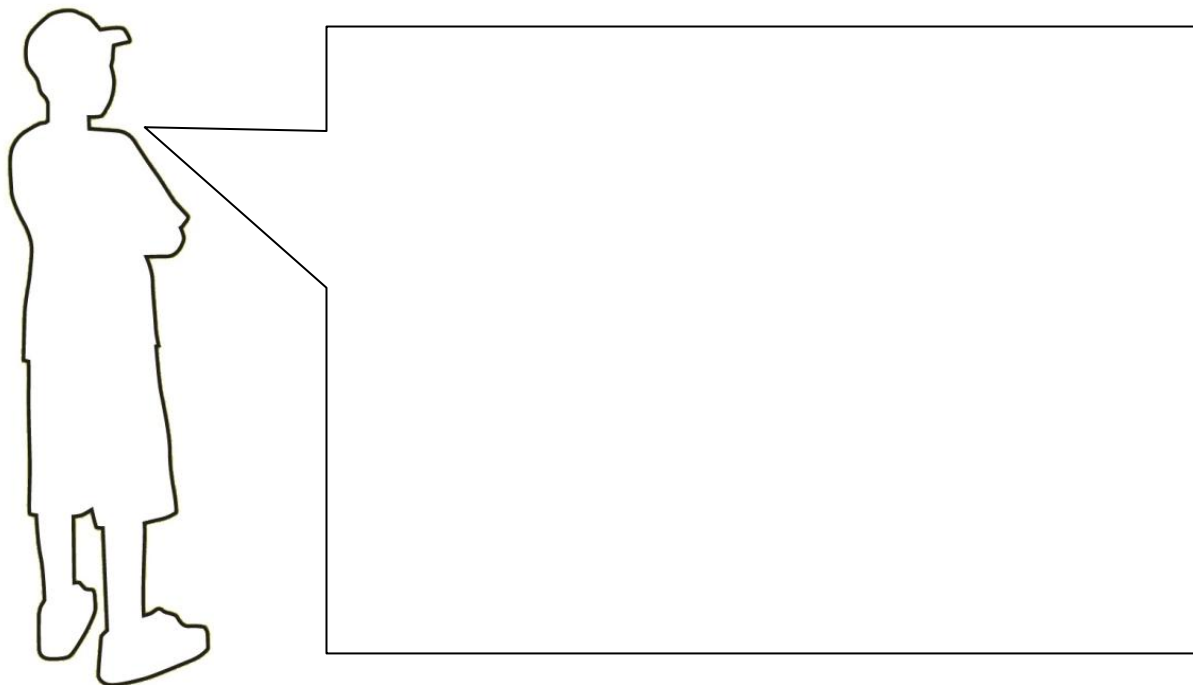
Ann Dee Eliss - Tohle jsem udělal: - pracovní list

PŘEDTEXTOVÁ ČÁST - Odpověz upřímně na následující otázky.

- a) Nikdy bych neudělal:
- b) Hrozně rád bych udělal:
- c) To nejlepší, co jsem kdy udělal:
- d) To nejhorší, co jsem kdy udělal:
- e) Nejhorší věc, co může člověk udělat kamarádovi je:
- f) Nejlepší věc, co může člověk udělat pro kamaráda je:
- g) Kamarádovi bych nikdy neodpustil:

PŘITEXTOVÁ ČÁST - Přečtěte si úryvky A-E a vypracujte následující úkoly.

- a) Předvídej! Vžij se do postavy Logana a do bubliny vycházející z úst siluety text, který bude odpovědí na titul knihy (Tohle jsem udělal:)

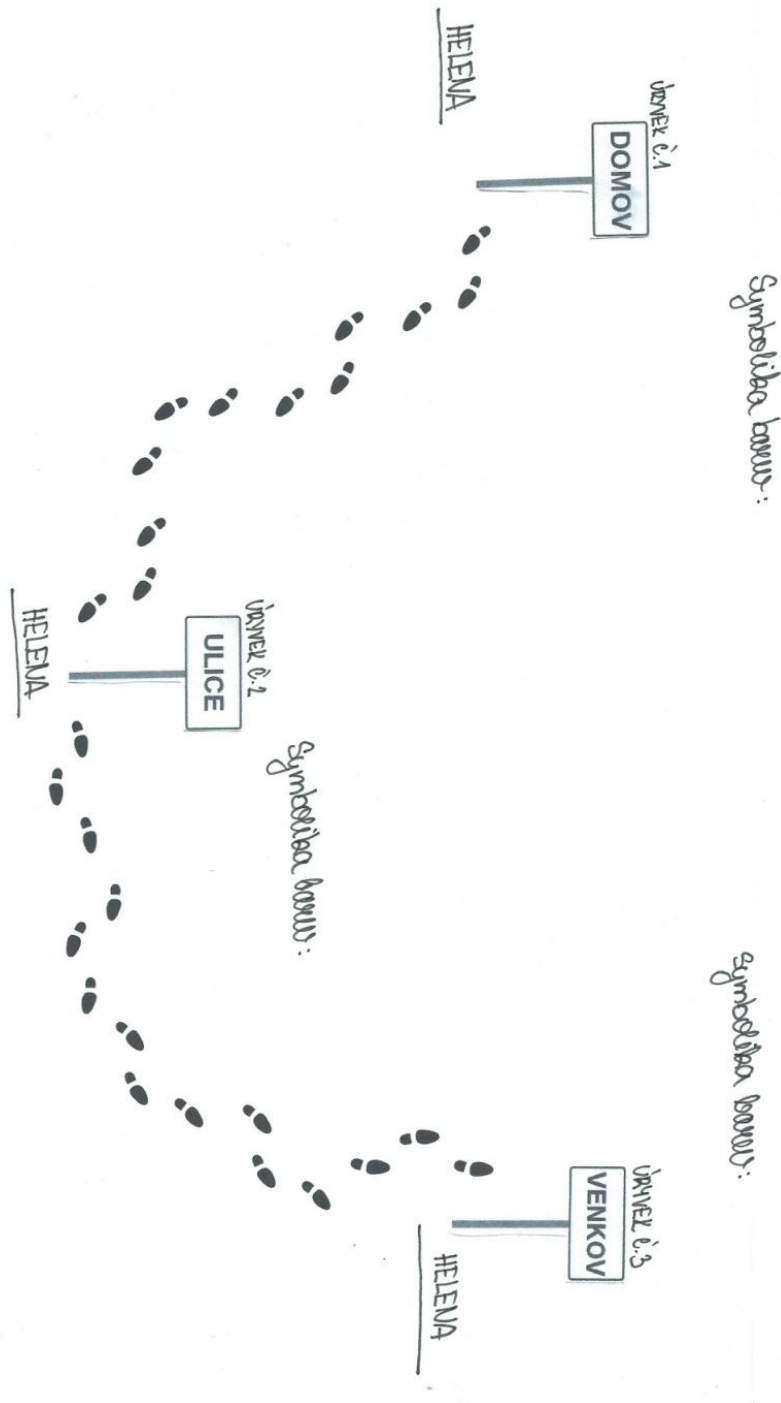
- b) Čtení skrze klíčovou díрку – Přečti si svůj úryvek a napiš

- Co se v úryvku pravděpodobně stalo

- Jaké postavy v úryvku vystupují a jaký je mezi nimi vztah

Bryan Talbot – Pohádka o zlobivé kryse

- 1) Soustředte se na postavu Heleny, do příslušných míst zapisujte vše, co vás k ní napadne (vzhled, vlastnosti, projevy,...).
- 2) Na stopy zaznamenávejte důležité události, jimiž si Helena v úryvcích prochází.
- 3) U každého úryvku si všimněte, jaké barvy v něm dominují. Stejnými barvami vybarvěte okolí dopravní značky označující příslušný úryvek.

Práce s tabulkou – Zajisté vás během čtení budou napadat různé otázky, ty si zapisujte do tabulky, po každém úryvku budeme tyto otázky sdílet a společně předvídat jejich řešení. Rovněž si zapisujte to, co je pro Vás nové, zajímavé, co jste nevěděli, co jste se naučili.

Jaké mám otázky?	Předvídaní	Odpovědi	Co jsem nevěděl(a) Co jsem se naučil(a)?